

Sukupolvien suhteet

Ikääntyminen ja vuorovaikutuksen muutos suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten elämänkulussa

Hans Hämäläinen, Mirikka Danielsbacka,
Anna Erika Hägglund, Anna Rotkirch ja Antti O. Tanskanen

Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D64/2021

Graafinen suunnittelu: Lena Malm

Kannen kuva: Yury Herasimenka

Paino: Hansaprint Oy, 2021

ISBN 978-952-226-215-8 (painettu)

ISBN 978-952-226-216-5 (verkko)

ISSN 0357-4725 (painettu)

Sukupolvien suhteet

Ikääntyminen ja vuorovaikutuksen muutos
suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten
elämäkulussa

Hans Hämäläinen, Mirikka Danielsbacka, Anna Erika Hägglund,
Anna Rotkirch ja Antti O. Tanskanen

Esipuhe

Suomi on pienenevien kotitalouksien maa, jossa lapsiperheiden osuus vähenee ja vastaavasti ikääntyneiden kasvaa. Väestön enemmistö asuu yksin tai korkeintaan yhden toisen ihmisen kanssa. Perheenjäsenten väliset suhteet eivät kuitenkaan rajoitu kotitalouksien seinien sisälle, vaan toisistaan etäälläkin asuvien perheenjäsenten väliset suhteet sisältävät usein yhteydenpitoa, yhdessäoloa, läheisyyttä ja avunantoa, kuin myös riitoja ja erimielisyyksiä. Omalta perheeltä ja ystäviltä saatu apu ja tuki ovatkin useimmille elämän tärkeimpiä asioita. Perheenjäsenten, ja etenkin sukupolvien välisten suhteiden merkitys vain korostuu väestön ikääntyessä; esimerkiksi lapsilla ja isovanhemmilla ei ole koskaan aiemmin ollut yhtä paljon jaettuina elinvuosia kuin nykyisin.

Sukupolvien ketju -hanke on seurannut suomalaisten vuosina 1945–50 syntyneiden suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa elämää ja auttamissuhteita jo yli vuosikymmenen ajan. Hankkeen ensimmäinen kierros ajoittui vuosille 2005–2009, toinen kierros vuosille 2011–2015 ja kolmas kierros vuosille 2018–2021. Laajat tutkimuskyselyt suurille ikäluokille ja heidän aikuisille lapsilleen on tehty vuosina 2007, 2012 ja 2018.

Aineistomme tarjoavat kansainvälisestäikin ainutlaatuista tietoa sukulaissuhteista, ihmisten antamasta ja saamasta epävirallisesta avusta, läheisten ystävien ja sukulaisten määristä sekä auttamista koskevista asenteista. Sukupolvien ketju lienee Suomessa ainoa pitkittäiskysely, jossa kerätään aineistoa kahdelta samaan perheeseen kuulualta perhesukupolvelta. Lisäksi vain harvoissa kyselyissä on kerätty pitkittäistietoa vastaajien suhteista useiden eri sukulaisryhmien kanssa.

Käsillä olevassa tutkimusraportissa esittelemme Sukupolvien ketju -hankkeen kolmannen kierroksen eli vuonna 2018 toteutetun aineistokeruun tuloksia. Lisäksi tarkastelemme auttamisessa ja yhteydenpidossa kyselykierrosten välillä tapahtuneita muutoksia. Tarkoituksena on tarjota selkeä ja havainnollinen yleiskatsaus kyselyaineistojen tuloksista. Esittelemämme jakaumatason tulokset ovat lähtökohtana jatkotutkimuksille, joissa käsittelemme eri tutkimusteemoja kattavammin.

Muutokset elämäntilanteissa ja erilaiset siirtymät elämänvaiheissa tulevat tietenkin jatkumaan ja Sukupolvien ketju -hankkeen neljäs aineistokeruu on tavoitteena toteuttaa vuonna 2023. 2007 aloitettu aineistokeruumme kattaa jo nyt 2008 alkaneen talouskriisin ja 2010-luvun taloudelliset ja kulttuuriset muutokset. Jatkossa voimme seurata muun muassa koronapandemian mahdollisia pitkäaikaisia vaikutuksia läheissuhteisiin.

Sukupolvien ketju -hanketta ovat matkat varrella rahoittaneet useat eri tahot. Il-

man taloudellista tukea tutkimusaineistojen kerääminen, tutkimuksen tekeminen ja tämän raportin kirjoittaminen eivät olisi olleet mahdollisia.

Kolmannen kierroksen rahoittajana on ollut Koneen säätiö, jonka tuki mahdollisti laajojen aineistojen keräämisen. Ensimmäisen ja toisen kierroksen aikana hankkeen päärahoittajana oli Suomen Akatemia (hankepääötökset 29885301 ja 250620). Sukupolvien ketju -hanke tai sen yksittäiset tutkijat ovat saaneet rahoitusta myös Suomen Akatemialta (hankepääötökset 316229, 317808, 320162, 325857 ja 331400), Alli Paasikiven säätiöltä, Kansaneläkelaitokselta, Otto A. Malmin lahjoitusrahastolta, Suomen Kulttuurirahastolta ja Suomen tietokirjailijat ry:ltä. Turun yliopiston sosiologian oppiaine ja INVEST-lippulaiva ovat myös tukeneet tutkimusta taloudellisesti ja tarjonneet paikan aineistojen hyödyntämiselle opetuksessa ja opinnäytetöissä.

Rahoittajien ohella olemme kiitollisia useille tahoille, jotka ovat edistäneet Sukupolvien ketju -hankkeen toimintaa. Ensimmäisenä haluamme kiittää kaikkia Sukupolvien ketju -kyselyihin osallistuneita suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa vastaajia. Ilman heidän osallistumistaan meillä ei olisi tietoa sukupolvien suhteista ja niiden muutoksista. Kyselyiden vastausosuudet ovat kyselykierroksesta toiseen olleet varsin hyvät, mikä kieli aiheen merkityksestä suomalaisten elämässä. Tilastokeskusta kiitämme kaikkien kolmen kyselykierroksen aineistojen keräämisestä ja hyvin sujuneesta yhteistyöstä.

Toisen ja kolmannen kierroksen välissä Sukupolvien ketju -projekti muutti Helsingin yliopistosta Väestöliittoon, jossa Väestöntutkimuslaitos on tarjonnut erinomaisen kodin hankkeelle. Kiitämme Väestöntutkimuslaitoksen kollegoita, Väestöliiton johtoa ja viestintää sekä Sukupolvien sopu -toimintaa, joka tarjoaa käytännön tukea perhesukupolville ja isovanhemmille ja jonka kanssa olemme tehneet hedelmällistä yhteistyötä.

Vielä erikseen on syytä kiittää nyt käsillä olevan tutkimusraportin tekemisessä auttaneita henkilöitä. Lena Malm on vastannut raportin taidokkaasta taitosta ja tutkimusavustajat Emilia Andersson ja Saija Ojanto ovat avustaneet raportin loppuvaiheen tarkistuksissa. Kiitos myös Venla Bergille ja Tiina Helamaalle, jotka ovat tarjonneet käytännön apua ja tukea raportin valmistelussa.

Omistamme tämän tutkimusraportin emeritusprofessoreille J.P. Roosille ja Elina Haavio-Mannilalle, jotka alun perin käynnistivät Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen vuonna 2004 ja myöhemmin lahjoittivat sen akateemisenä perintönä nuoremmille tutkijasukupolville.

Kirjoittajat

Maaliskuussa 2021

Sisällys

Tiivistelmä	13
1 Johdanto	15
1.1 Tutkimuksen tarkoitus	15
1.2 Tutkimuksen teoreettinen tausta	16
1.3 Teorian hyödyntäminen tutkimuksen suunnittelussa	24
1.4 Tutkimuskysymykset	25
2 Aineistot	26
2.1 Kyselylomakeaineistot	26
2.2 Suurten ikäluokkien aineiston edustavuus	31
2.3 Aikuisten lasten aineiston edustavuus	32
2.4 Vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselyaineistojen yhteensopivuus	36
2.5 Raportin liitetaulukot ja kuvat	40
3 Taustatietoa vastaajista	42
3.1 Suurten ikäluokkien elämänvaihe	42
3.2 Aikuisten lasten elämänvaihe	45
3.3 Lapsuuden asumistilanne	47
4 Suuret ikäluokat: yhteydenpito, läheisyys, auttaminen ja auttamisasenteet	49
4.1 Yhteydenpito	49
4.2 Läheisyys	53
4.3 Suurten ikäluokkien antama apu	54
4.4 Suurten ikäluokkien saama apu	58
4.5 Annetun ja saadun avun vertailu	60
4.6 Auttamisasenteet	64
5 Aikuiset lapset: yhteydenpito, läheisyys, auttaminen ja auttamisasenteet	69
5.1 Yhteydenpito	69
5.2 Läheisyys	72
5.3 Aikuisten lasten antama apu	73
5.4 Aikuisten lasten saama apu	77
5.5 Annetun ja saadun avun vertailu	80
5.6 Auttamisasenteet	85

6	Yhteydenpidon, auttamisen ja auttamisasenteiden muutos 2007–2018	90
6.1	Suuret ikäluokat: yhteydenpito ja auttaminen vuosina 2007, 2012 ja 2018	91
6.2	Aikuiset lapset: yhteydenpito ja auttaminen vuosina 2007, 2012 ja 2018	98
6.3	Auttamisasenteet vuosina 2007, 2012 ja 2018	105
7	Johtopäätökset	108
	Lähteet	115
	Liitteet	119
	Liite 1. Suurten ikäluokkien kyselylomake	
	Liite 2. Aikuisten lasten kyselylomake	
	Liite 3. Liitetaulukot	

Taulukot ja kuvat

Taulukot

Taulukko 1.1	Keskeisiä evolutiivisen tutkimuksen tekemiä oletuksia liittyen sukulaissuhteisiin ja niissä ilmeneviin eroihin	17
Taulukko 1.2	Keskeisiä sosiaalitieteellisen tutkimuksen tekemiä oletuksia liittyen sukulaisuhteisiin ja niissä ilmeneviin eroihin	18
Taulukko 2.1	Suurten ikäluokkien otoskoot	33
Taulukko 2.2	Suurten ikäluokkien aikuisten lasten otoskoot	37
Taulukko 3.1	Suurten ikäluokkien elämänvaihe vuonna 2007, 2012 ja 2018 ...	43
Taulukko 3.2	Aikuisten lasten elämänvaihe vuonna 2007, 2012 ja 2018	46

Kuviot

Kuvio 2.1	Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten aineistojen pitkittäisvastaajien osuudet kyselykierroksittain	28
Kuvio 2.2	Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten perhevastaajien osuudet kyselykierroksittain	29
Kuvio 4.1	Suurten ikäluokkien yhteydenpito sukulaisiinsa ja ystäviinsä	50
Kuvio 4.2	Suurten ikäluokkien yhteydenpidon tapa eri sukulaisiin	51
Kuvio 4.3	Kenen kanssa suuret ikäluokat ovat tekemisissä sosiaalisessa mediassa	52
Kuvio 4.4	Suurten ikäluokkien kokema läheisyys perheenjäseniinsä	53
Kuvio 4.5	Suurten ikäluokkien antama käytännön apu sukulaisilleen ja ystävilleen	54
Kuvio 4.6	Suurten ikäluokkien antama lastenhoito- ja hoiva-apu sukulaisilleen sekä ystävilleen	55
Kuvio 4.7	Suurten ikäluokkien antama taloudellinen tuki sukulaisilleen ja ystävilleen	56
Kuvio 4.8	Suurten ikäluokkien osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön	57
Kuvio 4.9	Suurten ikäluokkien saama käytännön apu sukulaisiltaan ja ystäviltaan	58
Kuvio 4.10	Suurten ikäluokkien saama taloudellinen tuki sukulaisiltaan ja ystäviltaan	59
Kuvio 4.11a	Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: lapset ..	60
Kuvio 4.11b	Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: lapset	61
Kuvio 4.12a	Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: sisarukset	62
Kuvio 4.12b	Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: sisarukset	62
Kuvio 4.13a	Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: ystävät	63
Kuvio 4.13b	Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: ystävät	64
Kuvio 4.14	Suurten ikäluokkien mielipiteet isovanhemmuutta koskeviin väittämiin	65
Kuvio 4.15	Suurten ikäluokkien mielipiteet lasten velvollisuuksia koskeviin väittämiin	66
Kuvio 4.16	Suurten ikäluokkien mielipiteet perheen ja yhteiskunnan vastuuta koskeviin väittämiin	67
Kuvio 4.17	Suurten ikäluokkien mielipiteet omaisten auttamista koskeviin kysymyksiin	68
Kuvio 5.1	Aikuisten lasten yhteydenpito sukulaisiinsa ja ystäviinsä	70
Kuvio 5.2	Aikuisten lasten yhteydenpidon tapa eri sukulaisiin	71
Kuvio 5.3	Kenen kanssa aikuiset lapset ovat tekemisissä sosiaalisessa mediassa	72

Kuvio 5.4	Aikuisten lasten kokema läheisyys perheenjäseniinsä	73
Kuvio 5.5	Aikuisten lasten antama käytännön apu sukulaisilleen ja ystävilleen	74
Kuvio 5.6	Aikuisten lasten antama lastenhoitoapu sisaruksilleen ja ystävilleen	75
Kuvio 5.7	Aikuisten lasten antama taloudellinen tuki sukulaisilleen ja ystävilleen	76
Kuvio 5.8	Aikuisten lasten osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön	77
Kuvio 5.9	Aikuisten lasten saama käytännön apu sukulaisiltaan ja ystäviltään	78
Kuvio 5.10	Aikuisten lasten saama lastenhoitoapu sukulaisiltaan ja ystäviltään	79
Kuvio 5.11	Aikuisten lasten saama taloudellinen tuki sukulaisiltaan ja ystäviltään	79
Kuvio 5.12a	Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: vanhemmat	80
Kuvio 5.12b	Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: vanhemmat	81
Kuvio 5.13a	Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: puolison vanhemmat	82
Kuvio 5.13b	Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: puolison vanhemmat	82
Kuvio 5.14a	Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: sisarukset ...	83
Kuvio 5.14b	Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: sisarukset ...	83
Kuvio 5.15a	Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: ystävät	84
Kuvio 5.15b	Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: ystävät	84
Kuvio 5.16	Aikuisten lasten mielipiteet isovanhemmuutta koskeviin väittämiin	85
Kuvio 5.17	Aikuisten lasten mielipiteet lasten velvollisuuksia koskeviin väittämiin	86
Kuvio 5.18	Aikuisten lasten mielipiteet perheen ja yhteiskunnan vastuuta koskeviin väittämiin	87
Kuvio 5.19	Aikuisten lasten mielipiteet omaisten auttamista koskeviin kysymyksiin	89
Kuvio 6.1	Suurten ikäluokkien yhteydenpito eri sukulaisten ja ystävien kanssa vuosina 2007, 2012 ja 2018	92
Kuvio 6.2	Lapsilleen apua antaneiden osuudet suurista ikäluokista vuosina 2007, 2012 ja 2018	94

Kuvio 6.3	Lapsiltaan apua saaneiden osuudet suurista ikäluokista vuosina 2007, 2012 ja 2018	95
Kuvio 6.4	Sisaruksilleen apua antaneiden osuudet suurista ikäluokista vuosina 2007, 2012 ja 2018	96
Kuvio 6.5	Sisaruksiltaan apua saaneiden osuudet vuosina 2007, 2012 ja 2018	97
Kuvio 6.6	Suurten ikäluokkien osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön vuosina 2012 ja 2018	98
Kuvio 6.7	Aikuisten lasten yhteydenpito eri sukulaisten ja ystävien kanssa vuosina 2007, 2012 ja 2018	99
Kuvio 6.8	Vanhemmilleen apua antaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018	101
Kuvio 6.9	Vanhemmiltaan apua saaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018	102
Kuvio 6.10	Sisaruksilleen apua antaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018	103
Kuvio 6.11	Sisaruksiltaan apua saaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018	104
Kuvio 6.12	Aikuisten lasten osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön vuosina 2012 ja 2018	105
Kuvio 6.13	Suurten ikäluokkien auttamista koskevat mielipiteet vuosina 2007, 2012 ja 2018: väitteen kanssa samaa mieltä olevat	106
Kuvio 6.14	Aikuisten lasten auttamista koskevat mielipiteet vuosina 2007, 2012 ja 2018: väitteen kanssa samaa mieltä olevat	107

Tiivistelmä

Tutkimusportti esittelee Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen kolmannen kierroksen tuloksia. Tutkimuksen kohderyhminä ovat vuosina 1945–50-syntyneet suomalaiset suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa. Tutkimusraportin aineistoina käytetään Tilastokeskuksen Sukupolvien ketju -hankkeelle vuosina 2007 ja 2012 sekä 2018 keräämiä kyselyaineistoja. Raportissa tarkastellaan muun muassa seuraavia kysymyksiä: Millaisessa elämäntilanteessa suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa ovat? Millaisia muutoksia suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten elämäntilanteissa on tapahtunut kyselykierrosten välillä? Keiden kanssa suuret ikäluokat ja aikuiset lapset pitävät yhteyttä? Keille suuret ikäluokat ja aikuiset lapset antavat apua ja keiltä he sitä saavat? Onko yhteydenpidossa ja auttamisessa tapahtunut muutoksia kyselykierrosten välillä?

Kolmannen kyselykierroksen aikana suuret ikäluokat olivat keskimäärin 71-vuotiaita ja heidän aikuiset lapsensa 42-vuotiaita. Kyselykierrosten välillä suuret ikäluokat ovat siirtyneet lähes täysin työelämästä eläkkeelle, mutta he eivät ole kokeneet, että suuria muutoksia olisi tapahtunut terveydentilassa tai toimeentulossa. Aikuiset lapset ovat puolestaan valtaosin saaneet opintonsa päätökseen ja siirtyneet työelämään, joten heidän koulutustasonsa ja koettu toimeentulotasonsa ovat kohentuneet kyselyiden välillä. Sosiaalisissa suhteissa on tapahtunut joitakin tärkeitä muutoksia. Kolmannen kyselykierroksen aikaan aiempaa harvemmillä suurten ikäluokkien vastaajalla on enää omia vanhempia elossa, mutta entistä useampi on saanut lapsenlapsia ja jopa lapsenlapsenlapsia. Vastaavasti aikuisten lasten kohdalla suurimmat muutokset sosiaalisissa suhteissa kyselykierrosten välillä koskevat omien lasten saamista ja isovanhempien poismenoa.

Suuret ikäluokat ovat eniten yhteydessä omiin lapsiinsa ja vanhempiinsa, joskin harvoilla on enää omia vanhempia elossa. Aikuiset lapset pitävät puolestaan eniten yhteyttä ystäviinsä ja vanhempiinsa. Molemmissa sukupolvissa naiset pitävät miehiä tiiviimmin yhteyttä sukulaisiinsa ystäviinsä. Lisäksi molempien sukupolvien vastaajat pitävät aktiivisemmin yhteyttä äidin puoleisiin kuin isän puoleisiin sukulaisiin.

Käytännön apu on yleisin annettu ja saadun avun muoto. Suurin osa suurista ikäluokista antaa käytännön apua lapsilleen ja vielä suurempi osa saa sitä lapsiltaan. Molemmissa sukupolvissa miehet antavat läheisilleen käytännön apua naisia yleisemmin. Aikuisten lasten sukupolvessa miehet myös saavat yleisemmin käytännön apua ystävil-tään ja puolisonsa vanhemmilta. Suurten ikäluokkien sukupolven naiset saavat miehiä yleisemmin käytännön apua lapsiltaan ja aikuisista lapsista tyttäret saavat poikia yleisemmin käytännön apua vanhemmiltaan.

Taloudellisen tuen antaminen on melko vähäistä. Suuret ikäluokat antavat talou-

dellista tukea pääasiassa omille lapsilleen, eivätkä itse juurikaan saa taloudellista tukea. Aikuiset lapset antavat taloudellista tukea lähinnä sisarustensa lapsille ja saavat sitä omilta sekä puolisonsa vanhemmilta. Suurten ikäluokkien miehet antavat naisia yleisemmin taloudellista tukea lapsilleen ja aikuisista lapsista tyttäret saavat vanhemmiltaan taloudellista tukea poikia yleisemmin.

Valtaosa suuriin ikäluokkiin kuuluvista isovanhemmista hoitaa lapsenlapsiaan. Hoiva-apua sisaruksilleen tai ystävilleen antaa vain harva. Aikuiset lapset puolestaan hoitavat sisarustensa ja ystäviensä lapsia. Vastaavasti valtaosa aikuisista lapsista saa lastenhoitoapua omilta ja puolisonsa vanhemmilta sekä suuri osa myös sisaruksiltaan ja ystäviltaan. Molemmissa sukupolvissa hoiva-apu on selvästi sukupuolitunutta ja naiset sekä antavat että saavat sitä miehiä yleisemmin. Poikkeuksena on suurten ikäluokkien lapsilleen antama lastenhoitoapu, jossa ei ilmene sukupuolen mukaisia eroja.

Suurin osa suurista ikäluokista ja aikuisista lapsista osallistuu hyväntekeväisyyteen tai vapaaehtoistyön tekemiseen. Molemmissa sukupolvissa yleisin hyväntekeväisyyden muoto on vaatteiden ja tavaroiden antaminen keräykseen, mutta yli puolet vastaajista lahjoittaa myös rahaa hyväntekeväisyyteen. Sen sijaan molemmissa sukupolvissa rahan antaminen kerjäläisille on verraten harvinaista.

Pitkittäisvastaajien vuorovaikutus- ja auttamissuhteissa on tapahtunut muutoksia kyselykierrosten välillä. Suurten ikäluokkien yhteydenpito omiin vanhempiinsa ja lapsiinsa sekä sisarustensa lapsiin on vähentynyt, mutta yhteydenpito ystäviin on säilynyt ennallaan. Käytännön apua ja taloudellista tukea lapsilleen antavien osuus on pienentynyt. Sitä vastoin lastenhoitoapua lapsilleen antavien osuus on kasvanut. Suurten ikäluokkien lapsiltaan saama käytännön apu on yleistynyt ja entistä useampi saa myös taloudellista tukea lapseltaan, vaikkakin rahallisen avun saaminen on edelleen harvinaista. Lisäksi suurten ikäluokkien sisaruksiltaan saama käytännön apu on yleistynyt kaikkien kyselykierrosten välillä. Tuntemattomien auttamisessa on tapahtunut muutoksia toisen ja kolmannen kyselykierroksen välillä: suuret ikäluokat lahjoittavat vähemmän rahaa hyväntekeväisyyteen, mutta sitä vastoin he osallistuvat yleisemmin keräyksiin ja rahan antaminen kerjäläiselle on hieman yleistynyt.

Aikuisten lasten pitkittäisvastaajien yhteydenpito omiin vanhempiinsa, isovanhempiinsa ja sisaruksiinsa on vähentynyt, mutta yhteydenpito ystäviin on säilynyt ennallaan. Vanhemmille annettu käytännön apu ja taloudellinen tuki ovat yleistyneet, kun taas vanhemmilta saatu käytännön apu ja taloudellinen tuki ovat vähentyneet. Sen sijaan vanhemmilta lastenhoitoapua saavien osuus on kasvanut kyselykierrosten välillä. Lisäksi sisaruksilleen taloudellista tukea ja lastenhoitoapua antaneiden osuudet aikuisten lasten pitkittäisvastaajista on kasvanut. Samoin lastenhoitoavun saaminen omilta sisaruksilta on yleistynyt. Rahan lahjoittaminen hyväntekeväisyyteen on vähentynyt, mutta keräyksiin osallistuminen ja rahan antaminen kerjäläisille sekä vapaaehtoistyön tekeminen ovat yleistyneet aikuisten lasten pitkittäisvastaajilla.

Tutkimus osoittaa, että suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa vuorovaikutus- ja auttamisverkostot ovat edelleen varsin vireät. Tulokset kertovat myös siitä, että auttaminen ja yhteydenpito ovat sidoksissa yksilöiden elämäntilanteeseen ja elämänvaiheisiin sekä niissä tapahtuviin muutoksiin.

1 Johdanto

Tässä luvussa esittelemme Sukupolvien ketju -tutkimuksen taustaa ja tavoitteita sekä siinä hyödynnettävän teoreettisen viitekehyksen, jossa yhdistetään sosiaali-tieteellisiä ja evolutiivisia teorioita. Teoreettisen viitekehyksen käsittelyn yhteydessä valotamme myös sitä, kuinka erilaiset teoreettiset näkökulmat on otettu huomioon tutkimuskyselyiden suunnittelussa. Luvun lopuksi esittelemme nyt käsillä olevassa raportissa tarkasteltavat tutkimuskysymykset.

1.1 Tutkimuksen tarkoitus

Ihmisten toisilleen antama epävirallinen apu on usein laajaa sekä monimuotoista. Epävirallinen apu sisältää muun muassa sukulaisten ja ystävien auttamisen sekä osallistumisen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön. Epävirallinen auttaminen on aivan keskeinen osa ihmisten sosiaalista kanssakäymistä ja voi lisätä ihmisten hyvinvointia monin tavoin (esim. Danielsbacka & Tanskanen 2016; Tanskanen & Danielsbacka 2018). Se jää kuitenkin virallisten tilastojen ulkopuolelle, minkä vuoksi avun laajuutta ja yhteiskunnallista merkitystä voi olla hankala tunnistaa. Epävirallisten auttamissuhteiden laajempi ja syvällisempi ymmärrys, voikin edistää muun muassa sosiaali- ja perhepolitiikan vaikuttavuuden arviointia sekä niiden kehittämistarpeiden tunnistamista.

Sukupolvien ketju on pitkittäistutkimushanke, jossa ankkurisukupolvena ovat vuosina 1945–1950 Suomessa syntyneet suuret ikäluokat ja toisena tutkittavana sukupolvena ovat heidän täysi-ikäiset lapsensa. Tutkimuksessa ovat mukana samoihin perheisiin kuuluvat vanhemmat ja lapset. Tavoitteena on seurata samoja henkilöitä useiden vuosikymmenten ajan noin viiden vuoden välein toistettavin kyselyin. Ensimmäinen kyselykierros toteutettiin vuonna 2007, toinen vuonna 2012 ja kolmas vuonna 2018. Kolmanteen kierrokseen liittyy myös suurten ikäluokkien lisäotos, joka kerättiin vuonna 2019 (tästä tarkemmin luvussa 2 Aineistot). Kyselyissä on kerätty tietoa vastaajien elämäntilanteista, perhesuhteista, yhteydenpidosta ja auttamiskäyttäytymisestä sekä auttamista koskevista mielipiteistä. Tässä tutkimusraportissa keskitymme erityisesti kolmannen kierroksen tuloksiin, mutta tarkastelemme myös kyselykierrosten välillä tapahtuneita muutoksia.

Sukupolvien ketju -hankkeessa tutkitaan, miten elämäntilanteiden muutokset, ikääntyminen ja yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat läheisten väliseen vuorovaikutukseen. Ensimmäisen kyselykierroksen aikaan (2007) suuret ikäluokat olivat vielä pääasiassa työelämässä ja koko Euroopassa elettiin taloudellista nousukautta. Ensimmäisen ja toisen kyselykierroksen välissä tapahtui huomattavia muutoksia sekä tar-

kastelussa olevien sukupolvien että yhteiskunnan tasolla. Toiseen kyselykierrokseen (2012) mennessä enemmistö suurista ikäluokista oli jo siirtynyt eläkkeelle ja Suomi, muun Euroopan tavoin, kärsi taloudellisesta taantumasta. Kolmannen kyselykierroksen aikaan (2018–2019) likipitään kaikki suurten ikäluokkien vastaajat olivat siirtyneet eläkkeelle ja taloudellinen tilanne oli jälleen parempi niin Suomessa kuin muuallakin Euroopassa. Kyselyiden välillä myös suurten ikäluokkien lasten elämäntilanteet ovat muuttuneet verraten paljon; he ovat esimerkiksi siirtyneet valtaosin työelämän pariin ja suurin osa heistä on perustanut myös oman perheen eli saanut lapsia. Osasta on jopa ehtinyt tulla isovanhempi. Nämä yksilöiden elämäntilanteiden ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvät muutokset saattavat vaikuttaa myös perheenjäsenten ja ystävien väliseen vuorovaikutukseen ja auttamiseen.

1.2 Tutkimuksen teoreettinen tausta

Sukupolvien ketju -hankkeessa perhe ymmärretään biososiaalisesti instituutioksi, joka laajenee ydinperhesuhteiden ulkopuolelle. Hankkeessa hyödynnetään monitieteistä evolutiivisen perhetutkimuksen viitekehystä (ks. Danielsbacka, Tanskanen & Hämäläinen 2020; Tanskanen & Danielsbacka 2019). Evolutiivinen perhetutkimus kuuluu laajempaan evolutiivisen sosiaalitieteen tutkimusalaan, joka yhdistää evolutiivisen tutkimuksen (esimerkiksi evoluutiobiologia, evoluutiopsykologia, evoluutioekologia) teorioita ja tuloksia sosiaalitieteisiin (esimerkiksi sosiologia, sosiaalipolitiikka, antropologia, väestötiede ja taloustiede). Evolutiivisen sosiaalitieteen ydinajatus on, että eri tieteenalojen samoja ilmiöitä – kuten sukulaisten välistä auttamista – tarkastelevat tutkimukset täydentävät toisiaan. Evolutiivinen sosiaalitiede korostaa poikkitieteellisen tutkimuksen ja kumuloituvan tiedon merkitystä.

Seuraavaksi esittelemme tarkemmin tutkimuksen kannalta olennaiset perhesuhteita koskevat evolutiiviset ja sosiaalitieteelliset teoriat (ks. myös Danielsbacka, Hämäläinen & Tanskanen 2020; Tanskanen & Danielsbacka 2019). Nämä teoriat on tiivistetty taulukoihin 1.1 ja 1.2.

Pyyteetön vai vastavuoroinen auttaminen?

Sosiaalitieteen ja evolutiivisen tutkimuksen piirissä työskentelevät perhetutkijat tarkastelevat usein samoja aiheita. Molempia kiinnostaa se, miksi ja kuinka paljon ihmiset auttavat toisiaan sekä miten esimerkiksi sukupuoli, ikä ja sosioekonominen asema vaikuttavat auttamissuhteiden rakentumiseen. Keskeinen ero evolutiivisen ja sosiaalitieteellisen lähestymistavan välillä on se, missä määrin tutkimuksessa keskitytään niin sanottuihin ultimaattisiin (perustavat) ja proksimaattisiin (läheiset) selityksiin (Sanderson 2012). Ultimaattiset selitykset pyrkivät vastaamaan miksi-kysymyksiin, kuten siihen miksi ihmisillä on taipumus suosia sukulaisiaan. Proksimaattiset selitykset pyrkivät puolestaan vastaamaan miten-kysymyksiin ja tarkastelevat esimerkiksi sitä,

Taulukko 1.1

Keskeisiä evoluutiivisen tutkimuksen tekemiä oletuksia liittyen sukulaissuhteisiin ja niissä ilmeneviin eroihin

Teoria	Sukulaivalinnan teoria (Hamilton 1964)	Lisääntymisarvo (Hughes 1988)	Isyyden epävarmuus (esim. Euler & Weitzel 1996; Smith 1988)	Sukupuoli-sidonnaiset lisääntymis-strategiat (Trivers 1972)
Miksi suhteissa ilmenee eroja?	Geneettisen sukulaisuuden aste vaihtelee eri sukulaisten välillä	Kokonais-kelpoisuuden kannalta on hyödyllisempää investoida nuorempiin kuin vanhempiin perhesukupolviin	Isyyteen liittyvä epävarmuus, mutta äidinpuoleiset sukulaiset ovat varmasti sukua toisilleen	Sukupuoli-sidonnaisten lisääntymis-strategioiden seurauksena, yksilöt suosivat naispuolisia sukulaisiaan
Oletus*	Yksilöt investoivat enemmän geneettisesti läheisempiin kuin etäisempiin sukulaisiin	Vanhemmat perhesukupolvet investoivat enemmän nuorempiin kuin nuoremmat vanhempiin	Äidinpuoleisiin sukulaisiin investoidaan enemmän kuin isänpuoleisiin sukulaisiin	Yksilöt investoivat enemmän naispuolisiin sukulaisiinsa kuin miespuolisiin sukulaisiinsa
Muita huomioita	Sukulaivalinnan teoria muodostaa monien myöhemmin muotoiltujen evoluutiivisten teorioiden perustan	Nuorempien sukupolvien lisääntymisarvo yhdistää myös aviosukulaisten lisääntymis-intressejä toisiinsa	Vaikka nykyteknologia mahdollistaa isyyden varmistamisen, ovat isyyden epävarmuuteen liittyvät käyttäytymistäipumukset muovautuneet aikana ennen nykyaikaista lääketiedettä	Investointien seurauksia on myös selitetty sukupuoli-sidonnaisten lisääntymis-strategioiden avulla

Evoluutiivisten teorioiden tekemät oletukset pitävät sisällään lisäehdon "kaiken muun ollessa tasan"

miten erilaiset yksilölliseen tilanteeseen liittyvät tekijät, kuten auttamismahdollisuudet ja avun tarpeet, muovaavat ihmisten toimintaa. Perinteisesti evoluutioteoriaa hyödyntävät tutkijat ovat keskittyneet ultimaattisiin syihin, ja vastaavasti sosiaalitieteilijät ovat olleet kiinnostuneempia proksimaattisista selityksistä. Olennaista on kuitenkin se, etteivät ultimaattiset ja proksimaattiset selitykset ole keskenään vastakkaisia, vaan ne toimivat teoreettisen selittämisen eri tasoilla ja siten täydentävät toisiaan.

Edwarck Westermarckin (1921) teoria inestiversiosta on hyvä esimerkki ultimaattisten ja proksimaattisten teorioiden yhdistämisestä. Westermarck-hypoteesin mukaan

ultimaattinen syy sille, että insestiaversio on kehittynyt ihmisille ja useille muille lajeille on se, että insestiaversio auttaa välttämään sukusiitosta, joka on haitallista yksilön lisääntymismenestykselle. Proksimaattinen mekanismi, joka auttaa välttämään sukusiitosta, on seksuaalinen vastenmielisyys niitä henkilöitä kohtaan, joiden kanssa on vietetty paljon aikaa lapsuudessa. Westermarck-hypoteesia voidaan soveltaa insestiaversio-ohella myös tutkittaessa auttamista ja emotionaalista läheisyyttä, jolloin lapsuudessa yhdessä vietetty aika on yhteydessä koettuun emotionaaliseen läheisyyteen ja auttamiseen (esim. Lieberman, Tooby & Cosmides 2007; Tanskanen, Danielsbacka & Rotkirch 2021; ks. myös Sarmaja 2020).

Taulukko 1.2

Keskeisiä sosiaalitieteellisen tutkimuksen tekemiä oletuksia liittyen sukulaissuhteisiin ja niissä ilmeneviin eroihin*

Teoria	Suvun koostajia (esim. Dubas 2001)	Vanhemmat portinvartijoina (esim. Matthews & Sprey 1985)	Sukupolvien väliset panokset (esim. Giarrusso ym. 2004)	Tarve- ja mahdollisuus-rakenteet (esim. Szydliek 2016)	Vanhemmat /isovanhemmat rationaalisina investoijina (Friedman ym. 1994; 2008)
Miksi suhteissa ilmenee eroja?	Naiset ovat sosiaalistuneet huolehtimaan sukulaissuhteista miehiä enemmän	Vanhemmat ovat portinvartijoita heidän lastensa ja eri sukulaisten välissä	Vanhemmilla ja nuoremmilla sukupolvilla on erilaiset panokset suhteessa toisiinsa	Tarpeet avulle ja mahdollisuudet auttaa muokkaavat auttamisuhteita	Perhesukupolvien välinen apu on vastavuoroista
Oletus	Naiset panostavat sukulaisiinsa enemmän kuin miehet	Vanhempien ja eri sukulaisten välisen suhteen laatu muokkaa sukulaisten investointeja lapsiin	Avun suunta painottuu alaspäin perhesukupolvien ketjussa	Ne, jotka tarvitsevat apua, saavat sitä enemmän; ne, joilla on paremmat mahdollisuudet auttaa, antava apua muita enemmän	Panostukset nuorempiin sukupolviin lisää myöhemmin saatavaa vasta-apua
Muita huomioita	Myös miehet voivat toimia suvun koostajina	Äidit toimivat portinvartijoina isiä yleisemmin	Teoria selitti aluksi vanhempi-lapsi-suhdetta, mutta sitä laajennettiin myös ylisukupolvisia suhteita	Malli huomioi myös kulttuuriin ja perheeseen liittyviä tekijöitä	Auttaminen mielletään tietoisena tavoitteelliseksi

* Vain teoriat, joista voi johtaa empiirisesti testattavia hypoteeseja

Sukulaisvalinnan teoria (Hamilton 1964) ennustaa, että ”kaikkien muiden tekijöiden ollessa tasan” mitä läheisempää sukua yksilöt ovat keskenään, sitä enemmän he tarjoavat pyyteetöntä apua toisilleen. Sukulaisvalinnan teoria perustuu siihen, että yksilön on mahdollista parantaa omaa lisääntymismenestystään (eli geeniensä leviämistä tulevaisuuden sukupolvissa) paitsi lisääntymällä itse myös tukemalla lähisukulaisiaan ja edesauttamalla näiden lisääntymismenestystä (Hämäläinen, Tanskanen & Danielsbacka 2017; 2018). Tämän vuoksi ihmisille on evoluution saatossa kehittynyt taipumus suosia lähisukulaisiaan ja panostaa näihin suuria määriä aikaa sekä muita resursseja. Ihmiset jakavat 50 prosenttia geeneistään biologisten vanhempiensa ja lastensa kanssa. Täyssiärsästen kanssa jaetaan keskimäärin 50 prosenttia yhteisiä geenejä ja biologisten lastenlasten, sisärsästen lasten sekä setien, enojen ja tätien kanssa yhteisiä geenejä jaetaan keskimäärin 25 prosenttia. Serkkujen kanssa samoja geenejä jaetaan keskimäärin 12,5 prosenttia. On tärkeää huomata, ettei sukulaisvalinnan teoria oletta yksittäisten ihmisten aina auttavan enemmän niitä, joiden kanssa heillä on eniten yhteisiä geenejä. Kysymys on siitä, että ”kaiken muun ollessa tasan” ihmisten oletetaan suosivan geneettisesti läheisempiä henkilöitä enemmän kuin kaukaisempia henkilöitä (Salmon & Shackelford 2011). Lisäksi sukulaisvalinnan teoriasta johdetun lisääntymisarvoteorian (Hughes 1988) mukaan, ihmisillä on taipumus auttaa sukulaisiaan ”lisääntymissuuntaan”, koska siten yksilö voi helpommin lisätä omaa lisääntymismenestystään. Tuki suuntautuu siis pääasiassa vanhemmilta sukupolvilta nuoremmille. Empiiriset tutkimukset ovat antaneet tukea edellä mainituille oletuksille osoittaen, että ihmiset auttavat tyypillisesti enemmän sukulaisiaan kuin muita henkilöitä, enemmän geneettisesti läheisempiä kuin kaukaisempia sukulaisiaan ja enemmän nuorempia kuin vanhempia sukulaisiaan (esim. Burnstein 2005; Madsen ym. 2007; Hämäläinen & Tanskanen 2019).

Luultavimmin ihmiset vain harvoin tietoisesti laskelmoivat geneettistä hyötyä antaessaan apua muille. Auttamisessa ja avun epätasaisessa jakautumisessa onkin usein kysymys vaistonvaraisesta tai erilaisten tunteiden motivoimasta toiminnasta, joka on muovautunut luonnonvalinnan suosiessa tiettyä tapaa toimia lukuisten sukupolvien ajan (Hrdy 1999). Geneettisesti läheisten sukulaisten suosiminen toteutuu yleensä koettuina läheisyyden sekä velvollisuuden tunteina. Sukulaisten suosiminen kuitenkin edellyttää, että kohteena oleva henkilö ensin tunnistetaan sukulaiseksi. Tunnistamisella ei edellytetä tietoista päätelmää sukulaisuudesta, vaan kyse on usein erilaisista ”vihjeistä”, jotka johdattavat yksilöt mieltämään toisensa sukulaisiksi (Lieberman, Tooby & Cosmides 2007). Eräs tällainen vihje on juuri edellä mainittu lapsuuden yhdessä asuminen. Sukulaisvalinnan teorian ydinajatuksen voisikin muotoilla myös seuraavasti: mitä enemmän henkilöillä on syytä olettaa, että he ovat läheistä sukua keskenään, sitä enemmän he tarjoavat toisilleen pyyteetöntä apua.

Sosiaalietiellisissä tutkimuksissa sukulaisten auttamista on lähestytty usein solidaarisuuden näkökulmasta ja painotettu kulttuurin, ympäristön, tietoisien valintojen sekä vastavuoroisuuden merkitystä. Ylisukupolvisen solidaarisuuden mallin (intergenerational solidarity model) mukaan perhesukupolvien välinen solidaarisuus sisältää useita erilaisia ulottuvuuksia. Alkuperäinen malli sisälsi kolme ulottuvuutta, jotka oli-

vat normatiivinen (normative), funktionaalinen (functional) ja strukturaalinen (structural) solidaarisuus (Bengtson 1975). Normatiivinen solidaarisuus viittaa niihin sosiaalsiin odotuksiin, joita ihmisillä on vanhempien ja lasten velvollisuuksista toisiaan kohtaan. Funktionaalinen solidaarisuus tarkoittaa sukupolvien välillä annettua apua ja sen mahdollisia seurauksia. Strukturaalisella solidaarisuudella viitataan sellaisiin rakenteellisiin tekijöihin, jotka voivat rajoittaa tai tukea vuorovaikutusta. Esimerkiksi maantieteellinen etäisyys vaikuttaa sukupolvien välisen vuorovaikutuksen määrään ja laatuun; lähekkäin asuminen mahdollistaa laajan vuorovaikutuksen, kun taas kaukana asuminen voi ehkäistä sitä. Myöhemmin malliin lisättiin kolme uutta solidaarisuuden ulottuvuutta: yhteistyöhön (associational), tunnepitoisuuteen (affectual) ja yhteisymmärrykseen (consensual) perustuva solidaarisuus (Bengtson & Roberts 1991). Yhteistyöhön perustuva solidaarisuus tarkoittaa sukupolvien välisen yhteydenpidon määrää ja laatua. Tunnepitoinen solidaarisuus puolestaan merkitsee sukulaisten toisiaan kohtaan tuntemaa emotionaaliseen läheisyyttä. Yhteisymmärrykseen perustuva solidaarisuus taas viittaa perheenjäsenten jakamiin arvoihin ja heitä yhdistäviin mielipiteisiin.

Ylisukupolvisen solidaarisuuden malli pohjautuu ajatukselle perhesukupolvien välisten suhteiden vastavuoroisuudesta. Empiiriset tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että käytännössä apu kohdistuu vanhemmilta nuorempien sukulaisten suuntaan (esim. Albertini, Kohli & Vogel 2007; Hämäläinen & Tanskanen 2019), eikä tämä apu välttämättä palaudu vastavuoroisesti takaisin vanhemmalle sukupolvelle (Hämäläinen, Tanskanen, Danielsbacka & Arpino 2020). Avun epätasapuolista kohdentumista on selitetty sillä, että perhesuhteissa solidaarisuus saa erilaisen painoarvon vanhempien ja lasten kohdalla. Sukupolvien väliset panokset -hypoteesin (intergenerational stake hypothesis) mukaan vanhemmat ja lapset nimittäin sitoutuvat eri tavoin perhesukupolvien väliseen vuorovaikutukseen (Bengtson & Kuypers 1971; Giarrusso, Feng & Bengtson 2004). Vanhemmat yrittävät pitää läheiset suhteet lapsiinsa, sillä he haluavat ylläpitää esimerkiksi oman perhekulttuurin jatkuvuutta tulevaisuudessa. Sen sijaan lasten oletetaan tähtäävän itsenäistymiseen ja heidän perhesuhteiden jatkuvuuteen tähtäävät intressinsä kohdistuvat vanhempien sijasta heidän omiin lapsiinsa. Tämän takia lapset sitoutuvat vanhempiaan heikommin perhesukupolvien väliseen solidaarisuuteen. Perhesukupolvien välisten erisuuruisten panosten oletetaan heijastuvan auttamissuhteisiin siten, että vanhemmat tukevat enemmän lapsiaan ja lapsenlapsiaan kuin lapset vanhempiaan tai lastenlapset isovanhempiaan (Birditt, Tighe, Fingerman & Zarit 2012; Birditt ym. 2015; Giarrusso ym. 2004; Hoff 2007). Evolutiivinen ja sosiaalitieteellinen tutkimus tekevät siis samanlaisia oletuksia avun kohdentumisesta perhesukupolvien välillä.

Evolutiivisen tutkimuksen mukaan omien sukulaisten ja muiden auttaminen eroaa olennaisesti toisistaan. Vastavuoroisen altruismin teorian (Trivers 1971) mukaan, siinä missä sukulaisten auttamista luonnehtii pyyteettömyys, oletetaan muiden kuin sukulaisten välisen auttamisen perustuvan vastavuoroisuuteen. Teoreettisesti tämä perustuu siihen, että mikäli henkilöt eivät jaa yhteisiä geenejä, ei toisen auttamises-

ta ole suoraa hyötyä auttajan lisääntymismenestymiselle. Tämän vuoksi muiden kuin sukulaisten välisen auttamisen oletetaan perustuvan vastavuoroisuuteen: toimiessaan toisten hyödyksi, pitää yksilön voida luottaa siihen, että toiset toimivat hänen (tai oikeammin: hänen geeniensä) hyväksi myöhemmin. Käytännössä auttamiseen siis liittyy oletus tulevaisuudessa saatavasta vasta-avusta tai muunlaisesta auttamisesta yksilölle seuraavasta hyödystä, kuten sosiaalisesta arvostuksesta. Lisäksi tutkimuksissa on havaittu, että myös sukulaisten osalta vastavuoroisuuden oletus on suurempi geneettisesti etäisempien kuin läheisempien sukulaisten kohdalla (esim. Rachlin & Jones 2008; Rotkirch, Lyons, David-Barret & Jokela 2014; Stewart-Williams 2007). Usein arkielämässä pyyteetön ja vastavuoroinen auttaminen kuitenkin lomittuvat toisiinsa: erittäin läheisiä ystäviä saatetaan joskus kohdella sukulaisten tavoin, kun taas etäiseksi koetulta sukulaiselta voidaan odottaa vastapalveluksia.

Evolutiivisten hypoteesien lähtöoletus on, että muut tekijät ovat tasan, mutta käytännössä näin tuskin koskaan on. Muun muassa yksilön sukupuoli ja ikä sekä esimerkiksi samoista resursseista riippuvaisten perheenjäsenten määrä voivat vaikuttaa auttamiskäyttäytymiseen (Coall & Hertwig 2010; Euler 2011). Auttamiskäyttäytymiseen saattavat olla yhteydessä myös useat muut sosioekologiset tekijät, joiden yhteyttä auttamiseen on tarkasteltu erityisesti sosiologisissa tutkimuksissa. Tarve- ja mahdollisuusrakteita tarkastelevan mallin (Szydlík 2016) mukaan tarpeet avulle ja mahdollisuudet auttaa vaikuttavat yksilöiden auttamispäätöksiin. Esimerkiksi yksilöiden varallisuus, terveydentila, maantieteellinen etäisyys sukulaisiin sekä hyvinvointivaltion tarjoaminen etuuksien ja palveluiden laajuus vaikuttavat niin avun tarpeisiin kuin mahdollisuuksiin auttaa ja siten voivat muovata auttamiskäyttäytymistä. Tärkeää onkin, että erilaisia hypoteeseja testataan laajoilla väestötason aineistoilla ja pyritään huomioidaan mahdollisimman hyvin muut mahdolliset väliin tulevat tai sekoittavat tekijät.

Auttamisen sukupuolierot

Sukulaisvalinnan teoria korostaa geneettisen sukulaisuuden merkitystä, mutta sen lisäksi sukupuoli ja sukulinja (onko henkilö sukua äidin vai isän kautta) ovat keskeisiä perhesuhteisiin vaikuttavia tekijöitä. Teoria vanhemmuuden investoinneista esittää, että naisten ja miesten investoinnit lapsiinsa eroavat olennaisesti toisistaan (Trivers 1972). Investoinneilla tarkoitetaan tässä kaikkia vanhemman tekemiä materiaalisia, taloudellisia, ajallisia ja emotionaalisia sekä muita mahdollisia panostuksia omiin jälkeläisiinsä. Raskaudesta ja imetyksestä johtuen lapsen hankkiminen on lähtökohtaisesti äidille huomattavasti suurempi investointi kuin isälle. Tämä äitiyden investointi on myös ”pakollisempi” kuin isyyden investointi, joka voi olla enemmän valinnaista. Osittain investointien epätasaisuudesta on katsottu seuraavan, että naisten ja miesten lisääntymisstrategiat ovat erilaiset, mikä heijastuu myös sukupuolten välisiin käyttäytymiseroihin. Sukupuolisidonnaisten lisääntymisintressien (sex-specific reproductive strategies) hypoteesi olettaa, että ihmiset investoivat enemmän naisen kuin miehen

puoleisiin sukulaisiin; esimerkiksi isovanhempien oletetaan investoivan enemmän tyttären kuin pojan lapsiin ja vastaavasti sisarusten enemmän siskon kuin veljen lapsiin (Euler & Michalski 2008).

Sukupuoleen liittyviä eroja auttamiskäyttäytymisessä on selitetty myös isyyden epävarmuudella (paternity uncertainty). Isyyden epävarmuudella tarkoitetaan sitä, että lapsen synnyttävät naiset, ovat varmoja sukulaisuudesta lapseensa, mutta miehet eivät voi koskaan olla täysin varmoja sukulaisuudestaan lapseen. Toki nykyisin geenitestit mahdollistavat isyyden varmentamisen, mutta evolutiivisesti valikoituneet käyttäytymispiirteet ovat peräisin ajalta ennen nykyaikaista lääketiedettä. Isyyden varmuuden yhteys isyyden investointiin konkretisoituu, kun tarkastellaan muiden eläinlajienisiä. Lajit, joilla isät voivat olla edes kohtuullisen varmoja siitä, että jälkeläinen on heidän omansa, investoivat näihin, mutta sitä vastoin lajit, joiden isillä ei ole mitään varmuutta isyydestään, eivät myöskään investoi jälkeläisiinsä (Platak & Shackelford 2006).

Isyyden epävarmuus tarkoittaa siis sitä, että yksilöt ovat varmuudella sukua vain äidinpuoleisille sukulaisilleen, minkä on oletettu vaikuttavan auttamiskäyttäytymiseen siten, että yksilöt ovat taipuvaisia suosimaan naisten puoleisia sukulaisiaan. Tämä oletus on saanut tukea useista empiirisistä tutkimuksista: esimerkiksi isovanhemmat panostavat enemmän tyttärenlapsiin kuin pojanlapsiin (esim. Bishop, Meyer, Schmidt & Gray 2009; Tanskanen & Danielsbacka 2019), sisarukset enemmän siskojen kuin veljien lapsiin (esim. Euler, Hoier & Rohde 2001; Pashos & McBurney 2008) ja serkkujen kohdalla on havaittu, että siskojen lapset panostavat toisiinsa enemmän kuin veljien lapset (Danielsbacka & Tanskanen, 2019; Jeon & Buss 2007).

Sukupuoli ja sukulinja ovat kiinnostaneet myös perhesuhteita tarkastelevia sosiialitieteilijöitä. Heikin ovat havainneet, että naiset auttavat sekä pitävät enemmän yhteyttä sukulaisiinsa kuin miehet ja, että naisen sukulaiset ovat tavallisesti läheisempiä kuin miehen sukulaiset (esim. Chan & Elder 2000; Dubas 2001). Sosiialitieteellisissä tutkimuksissa näitä sukupuoleen liittyviä eroja on selitetty teorioilla, jotka korostavat naisten roolia suvun koossapitäjinä (kin keeper theory) sekä vanhempien roolia portinvartijoina (gatekeeper theory). Teoria naisista suvun koossapitäjinä esittää, että sosiialiset ja kulttuuriset normit rohkaisevat naisia pitämään miehiä enemmän yhteyttä sukulaisiinsa sekä ottamaan miehiä enemmän vastuuta sukulaisistaan. Teorian keskeinen oletus on, että koska naiset on sosiialistettu sukukeskeisimmiksi kuin miehet, naiset myös pitävät miehiä enemmän yhteyttä sukulaisiinsa. Teoria naisista suvun koossapitäjinä tekee siis samanlaisia oletuksia auttamiseen liittyvistä sukupuolieroista kuin edellä esitetyt evolutiiviset teorit. Erona lähestymistapojen välillä on se, että evolutiiviset teorit katsovat sukupuolierojen muotoutuneen osana luonnonvalinnan prosessia, kun taas sosiialitieteellisissä näkökulmissa painotetaan sosiialisaatioprosessin merkitystä sukupuolierojen tuottajana.

Evolutiivisessa perhetutkimuksessa auttamista on pääasiassa tarkasteltu auttajan näkökulmasta ja oletettu, että apu myös otetaan vastaan. Sosiialitieteissä hyödynnetty teoria vanhemmista portinvartijoina sen sijaan huomioi, ettei apua välttämättä aina haluta tai voida vastaanottaa. Koska pienet lapset eivät välttämättä saa tai kykene vielä

itse päättämään kenen kanssa he ovat tekemisissä, heidän vanhempansa voivat toimia portinvartijoina ja joko ehkäistä tai edesauttaa lastensa vuorovaikutusta sukulaistensa kanssa. Esimerkiksi etäinen suhde äidin ja anopin välillä voi johtaa siihen, että isänäidit ovat harvoin yhteydessä lastenlapsiinsa. Vaikka äidit ja isät voivat molemmat olla portinvartijoina, käytännössä äidit kuitenkin toimivat portinvartijoina isää useammin.

Elämänkulun vaiheen ja sukulaissuhteiden vaikutus auttamiseen

Sosiaalitieteellisissä perhetutkimuksissa on sovellettu usein elämänkulunäkökulmaa (life course approach), joka korostaa, että yksilöiden toiminta on aina sidoksissa siihen historialliseen aikaan, jolloin ihmiset elävät sekä siihen paikkaan, jossa he elävät. Elämänkulunäkökulma painottaa, että perhesuhteet ovat erilaisia eri kulttuureissa ja eri aikakausina (Elder & Johnson 2003; Giele & Elder 1998). Esimerkiksi kehittyneissä länsimaissa naisten työssäkäynnin yleistyminen ja hyvinvointivaltion tarjoamat perhepalvelut vaikuttavat huomattavasti sukulaisavun tarpeeseen. Alueelliset erot sukulaisten auttamisessa voivat olla myös suuria yksittäisten maiden sisällä. Esimerkiksi maaseudulla ja kaupungeissa eri sukulaisryhmien väliset vuorovaikutussuhteet saattavat olla varsin erilaisia (King & Elder 1995; 1998; Pashos 2000).

Lisäksi auttamiskäyttäytyminen vaihtelee yksilön elämänvaiheiden mukaan. Biologisen elinkiertoteorian (life history theory) mukaan jokainen suvullisesti lisääntyvä eliö joutuu elämänsä aikana tekemään valintoja sen suhteen panostaako omaan kasvuun, parinvalintaan vai lisääntymiseen (Lahdenperä, Gillespie, Lummaa & Russell 2012). Se, mihin näistä käytetään eniten voimavaroja, on puolestaan sidoksissa yksilön ja ympäristön olosuhteisiin sekä muiden yksilöiden käyttäytymiseen. Esimerkiksi mikäli yksilö on itse lastenhankintaiässä, saattaa hänen olla kokonaiskelpoisuuden kannalta kannattavampaa panostaa enemmän omaan lisääntymiseensä kuin esimerkiksi tukea sisarustensa lisääntymistä. Sitä vastoin, jos yksilö ei voi itse saada lapsia, voi hänen olla kannattavaa tukea sisarustensa perheellistymistä ja panostaa sisarustensa lapsiin (Pollet & Hoben 2011; Tanskanen 2015).

Elämänkulunäkökulmaa soveltavat sosiaalitieteilijät ovat myös korostaneet, että perheenjäsenten elämät linkittyvät toisiinsa, mikä tarkoittaa sitä, että yhden perheenjäsenen tekemisillä ja kokemuksilla on vaikutusta myös muun perheen elämään (Bengtson, Biblarz, & Roberts 2002; Cox & Paley 1997; Elder 1994). Esimerkiksi lasten, lastenlasten ja sisarusten sekä läheisten määrä vaikuttaa siihen, kuinka paljon yksilön on mahdollista tarjota apua yhdelle heistä. Lisäksi toisten perheenjäsenten välisten suhteiden laadulla voi olla myös merkitystä. Esimerkiksi hyvä vanhempien ja isovanhempien välinen suhde ennustaa, että isovanhemmat panostavat enemmän lapsenlapsiinsa (Danielsbacka, Tanskanen & Rotkirch 2015; Fingerman 2004; Uhlenberg & Hammill 1998).

Elämänkulunäkökulma korostaa myös, että eri perheenjäsenten ikä ja elämänvaihe vaikuttavat heidän keskinäisiin suhteisiinsa (Elder 1994). Tärkeitä elämänkulun siirtymiä ovat esimerkiksi koulunkäynnin aloittaminen, lapsuudenkodista pois muuttaminen, työelämään siirtyminen, perheen perustaminen, eläkkeelle siirtyminen ja

leskeksi jääminen. Perhesuhteiden kannalta on keskeistä, että erilaiset elämäntilanteiden siirtymät liittyvät tavallisesti, joskaan ei aina, tiettyyn ikävaiheeseen. Esimerkiksi lapsia tai lapsenlapsia saadaan yleensä tiettyssä iässä, joskin nykypäivänä tuo ikä vaihtelee huomattavasti. Vanhemmuus ja isovanhemmuus ovat puolestaan erilaisia kokemuksia eri iässä ja niihin vaikuttavat myös lapsen ikä sekä mahdollisesti muiden perheenjäsenten ikä (Coall & Hertwig 2010).

Sosiaalitieteissä perhesukupolvien välistä auttamista on usein tarkasteltu tietoisena toimintana, joka perustuu vastavuoroisuudelle. On katsottu, että vanhemmat sukupolvet voivat suunnata panostuksiaan nuorempiin sukulaisiin odottaen heiltä vasta-apua myöhemmässä elämänvaiheessaan (Brugiavini ym. 2013; Friedman, Hechter & Kanazawa 1994; Geurts, Poortman & van Tilburg 2012). Esimerkiksi teoria isovanhemmista rationaalisina investoijina olettaa, että isovanhemmat panostavat niiden lastensa lapsiin, joilta he olettavat saavansa myöhemmin apua takaisin hoivan ja muun tuen muodossa (Friedman, Hechter & Kreager 2008; ks. myös Silverstein ym. 2002). Sen sijaan evolutiivisessa tutkimuksessa on painotettu, ettei taipumus panostaa omiin lapsiin ja lapsenlapsiin ole välttämättä tietoista, eikä panostusten hyöty riipu myöhemmin elämäntilanteen aikana saatavasta vasta-avusta, vaan panostusten merkityksestä omalle kokonaiskelpoisuudelle. Toisin sanoen evolutiivinen näkökulma ei oleta vanhempien ja isovanhempien tietoisesti panostavan lapsiinsa ja lapsenlapsina siinä toivossa, että nämä ”maksaisivat” saadun tuen myöhemmin takaisin.

Sukulaissuhteisiin liittyy auttamisen ohella myös ristiriitoja. Vanhemman ja lapsen välinen konflikti liittyy siihen, että yksittäisen lapsen kannalta on usein edullista pyrkiä saamaan osakseen mahdollisimman paljon erilaisia vanhempien investointeja, mutta vanhempien kannalta on yleensä edullista investoida kaikkiin lapsiinsa eikä vain yhteen heistä (Trivers 1974). Sisarussten välinen kilpailu vanhempien rajallisista resursseista puolestaan voi johtaa sisaruskonflikteihin (Tanskanen, Danielsbacka, Jokela & Rotkirch 2017; Tanskanen, Danielsbacka & Rotkirch 2015). Myös aikuisten lasten ja heidän vanhempiensa sekä appivanhempiensa välillä esiintyy usein ristiriitoja, jotka voivat liittyä useisiin seikkoihin, muun muassa siihen onko aikuisilla lapsilla omia lapsia (Danielsbacka, Tanskanen & Rotkirch 2018; Tanskanen 2017).

1.3 Kyselylomakkeiden suunnittelu

Sukupolvien ketju -tutkimuksen kyselylomakkeita (ks. Liitteet 1 ja 2) suunniteltaessa olemme huomioineet edellä esitellyt teoreettiset näkökulmat. Evolutiivisen perhetutkimuksen näkökulmasta keskeisiä perheenjäsenten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavia tekijöitä ovat sukulaisuuden aste, sukupuoli ja sukulinja. Tämän vuoksi olemme kysyneet systemaattisesti sekä avun saajan että avun antajan sukupuolen ja sukulinjan. Lisäksi keskeisten sukulaisryhmien – vanhempien, lasten, isovanhempien, sisarussten ja sisarussten lasten – osalta on tiedusteltu ovatko he vastaajan biologisia sukulaisia. Näi-

den seikkojen huomioimisen ansiosta kyselyaineistoilla on mahdollista testata lukuisia evoluutioteoreettisia hypoteeseja.

Kyselylomakkeissa kiinnitetään myös huomiota ylisukupolvisen solidaarisuuden malliin sekä elämänkulkunäkökulman korostamiin seikkoihin. Solidaarisuusmallin oletukset on huomioitu muun muassa siten, että lomakkeilla on pyritty keräämään mahdollisimman kattavasti tietoa sukulaisten välisistä suhteista ja vuorovaikutuksesta. Lomakkeissa tiedustellaan sukulaisten välisestä yhteydenpidosta sekä yhteydenpitotavoista, annetusta ja saadusta avusta, auttamista koskevista asenteista sekä koetusta emotionaalisesta läheisyydestä ja maantieteellisestä välimatkasta sukulaisten välillä. Elämänkulkunäkökulman painotuksia seuraten tutkimus on suunniteltu siten, että siinä on mukana samoihin perheisiin kuuluvia vastaajia. Tämä tekee mahdolliseksi tarkastella esimerkiksi sukupolvien vuorovaikutusta tiettyjen perheiden sisällä. Lisäksi kyselylomakkeet on rakennettu siten, että voidaan verrata samojen vastaajien suhteita useisiin eri sukulaisiin. Tällöin voidaan tarkastella esimerkiksi sitä, onko yhden sukulaisten auttaminen yhteydessä toisten sukulaisten auttamiseen. Ja koska kyseessä on pitkittäistutkimus, hankkeen aineistoilla on mahdollista selvittää myös erilaisten elämänkulkuun liittyvien muutosten vaikutusta ihmisten välisiin auttamis- ja vuorovaikutussuhteisiin.

1.4 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimusraportissa tarkastelemme seuraavia kysymyksiä:

1. Millaisessa elämäntilanteessa suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa ovat?
2. Millaisia muutoksia suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten elämäntilanteissa on tapahtunut kyselykierrosten välillä?
3. Keiden kanssa suuret ikäluokat ja aikuiset lapset pitävät yhteyttä?
4. Keille suuret ikäluokat ja aikuiset lapset antavat apua ja keiltä he saavat apua?
5. Minkälaisia ovat suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten perheenjäsenten auttamista koskevat asenteet?
6. Onko yhteydenpidossa, auttamisessa ja asenteissa tapahtunut muutoksia vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä?

Käsillä oleva tutkimusraportti etenee siten, että seuraavaksi käsittelemme Sukupolvien ketju -hankkeen kyselyaineistot (luku 2). Vastaajien elämäntilanteita (Kysymys 1) ja elämäntilanteissa tapahtuneita muutoksia (Kysymys 2) tarkastelemme luvussa 3. Kolmanteen, neljänteen ja viidenteen kysymyksen liittyviin seikkoihin keskitymme luvuissa 4 ja 5. Tämän jälkeen luvussa 6 vastaamme kuudenteen tutkimuskysymyksen. Raportin päättävässä luvussa 7 esitämme yhteenvedon raportin tuloksista, vastaamme tutkimuskysymyksiin ja hahmottelemme tutkimuksen tulevaisuutta.

2 Aineistot

Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen kolmannen kierroksen kvantitatiiviset aineistot koostuvat kahdelle perhesukupolvelle – suurille ikäluokille ja heidän aikuisille lapsilleen – suunnatuista kyselyistä, jotka Tilastokeskus toteutti syksyllä 2018 (pääotos) ja syksyllä 2019 (suurten ikäluokkien lisäotos). Seuraavaksi esittelemme tarkemmin aineistonkeruun toteutusta ja aineistojen rakennetta. Sen jälkeen tarkastelemme suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten kyselyiden vastaajia sekä aineistojen edustavuutta. Luvun loppupuolella käsittelemme tehtyjen kolmen kyselykierroksen aineistojen yhteensopivuutta ja annamme lukuohjeet raportin liitetaulukoiden lukemiseen.

2.1 Kyselylomakeaineistot

Aiempien kyselykierrosten tavoin perusjoukkoina kolmannen kierroksen kyselyissä olivat kaikki Manner-Suomessa asuvat ja Suomessa vuosina 1945–1950 syntyneet naiset ja miehet sekä heidän aikuiset lapsensa. Vuosina 2007 ja 2012 tehdyissä kyselyissä vastaajilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua uusintakyselyyn tulevaisuudessa. Vuoden 2018 kyselyn otanta suoritettiin siten, että ensin otoksiin valittiin mukaan aiemmin uusintakyselyyn suostuneet vastaajat. Näin otokseen saatiin sellaisia pitkittäisvastaajia, jotka ovat osallistuneet sekä vuoden 2007 että 2012 kyselyyn, suurten ikäluokkien kohdalla 572 ja aikuisten lasten osalta 766 henkilöä. Lisäksi ainoastaan vuoden 2012 kyselyyn osallistuneita pitkittäisvastaajia saatiin suurten ikäluokkien otosryhmään 968 ja aikuisten lasten otosryhmään 752 pitkittäisvastaajaa. Pitkittäisvastaajien ohella otokseen poimittiin uusia vastaajia siten, että molemmat otokset olivat 3500 henkilön suuruiset. Uusien vastaajien otokset poimittiin kahdessa vaiheessa. Ensin Tilastokeskuksen Suomen väestöä koskevasta tietokannasta poimittiin suurten ikäluokkien otos systemaattisella satunnaisotannalla. Sen jälkeen kaikkien tähän otokseen kuuluneiden täysi-ikäisistä ja Suomessa asuvista biologisista sekä adoptoiduista lapsista poimittiin otos täydentämään suurten ikäluokkien aikuisten lasten aineistoa.

Otoskehikon määrittelyvaiheessa tapahtuneen virheen takia osa suurten ikäluokkien uusien vastaajien perusjoukosta rajautui pois eikä uusien vastaajien otos edustanut täysin tavoitteena ollutta perusjoukkoa. Vajauksen korjaamiseksi Tilastokeskus toteutti syksyllä 2019 lisäotoksen siitä osasta perusjoukkoa, joka oli virheen takia rajautunut pois alkuperäisestä otoskehikosta. Lisäotos tehtiin ositetun otannan periaatteita noudattaen, mikä tarkoittaa sitä, että alkuperäisotoksen ja lisäotoksen toisensa poissulkevat kehikot muodostivat kumpikin oman ositteensa, joissa käytetyt otoskoot ja saadut

vastausmäärät otettiin huomioon koko perusjoukkoa kuvaavaa painotusta yhdistetyille aineistolle laskettaessa. Lisäotoksen (n = 521) jälkeen suurten ikäluokkien otos oli kooltaan 4021 henkilön suuruinen.

Aineistonkeruu

Aineistonkeruu muodostui vuonna 2018 toteutetusta päätöksestä ja vuonna 2019 tehdystä suurista ikäluokkia koskevasta lisäotoksesta. Kaikki päätöksen vastaukset saatiin aikavälillä 14.9.2018–15.12.2018. Aikuisten lasten kohdalla aineistonkeruu aloitettiin verkkokyselyllä, johon oli mahdollista vastata koko tiedonkeruun ajan. Myöhemmässä vaiheessa vastaajille tarjottiin myös mahdollisuutta paperilomakkeella vastaamiseen. Kaiken kaikkiaan aikuisten lasten kohdalla postituksia tehtiin neljä syksyn 2018 aikana: ensimmäiset kaksi postitusta olivat saatekirjeitä, joissa kerrottiin tutkimuksesta ja annettiin henkilökohtaiset tunnukset verkkovastaamiseen. Seuraavat kaksi postitusta sisälsivät verkkovastaustunnusten lisäksi myös paperilomakkeen ja palautuskuoren. Lisäksi aikuisten lasten otoksen vastaajia tavoiteltiin tiedonkeruun aikana myös sähköpostitse lähetetyillä muistutusviesteillä, mikäli heillä oli väestötietojärjestelmään kirjattu sähköpostiosoite. Vuoden 2018 päätöksen keruun yhteydessä suurten ikäluokkien vastaajille lähetettiin yhteensä kolme postitusta, jotka kaikki sisälsivät sekä paperilomakkeen ja palautuskuoren että ohjeistukset ja tunnukset verkkovastaamiseen. Vuoden 2019 suurten ikäluokkien aineistoa täydentävä tiedonkeruu toteutettiin kolmella postituskierroksella. Verkkovastausmahdollisuus jätettiin pois, koska suurten ikäluokkien edustajilta saatiin päätöksen keruun aikana suhteellisen vähän vastauksia verkossa. Kaikki lisäotoksen vastaukset saatiin 26.8.–31.10.2019 välisenä aikana.

Vastausosuudet

Tietoon tullut ylipeitto eli rekistereiden huono ajantasaisuus oli hyvin vähäistä. Ylipeitto tarkoittaa sitä, etteivät otokseen mukaan valitut lukeudu aineistokeruun aikaan enää kohdejoukkoon, vaan ovat esimerkiksi kuolleita tai muuttaneet pois maasta. Suurten ikäluokkien otoksessa ylipeittona tuli tietoon 12 tapausta, mutta aikuisten lasten otoksessa ylipeittoa ei ilmennyt lainkaan. Lopulliset otoskoot olivat näin ollen 4009 (suuret ikäluokat) ja 3500 (aikuiset lapset). Suurten ikäluokkien kyselyyn saatiin yhteensä 2663 hyväksyttyä vastausta, joten lopullinen vastausosuus oli 66,4 prosenttia. Suurten ikäluokkien vastauksista 2442 saatiin paperilomakkeella ja 221 verkossa. Aikuisten lasten kyselyyn saatiin 1945 hyväksyttyä vastausta, joten heidän kohdallaan vastausosuus oli 55,6 prosenttia. Aikuisten lasten kyselyn vastauksista 356 saatiin paperilomakkeella ja 1589 verkossa. Vastaajakadon syy ilmeni vain harvojen tapausten kohdalla, mikä on tyyppistä verkko- ja postikyselyille; suurista ikäluokista 47 vastaajaa ja aikuisista lapsista 2 vastaajaa kieltäytyi vastaamasta tai palautti tyhjän kyselylomakkeen (Sarén, Nyberg & Aarnio 2019). Sekä suurten ikäluokkien että aikuisten lasten kyselyiden vastausosuus

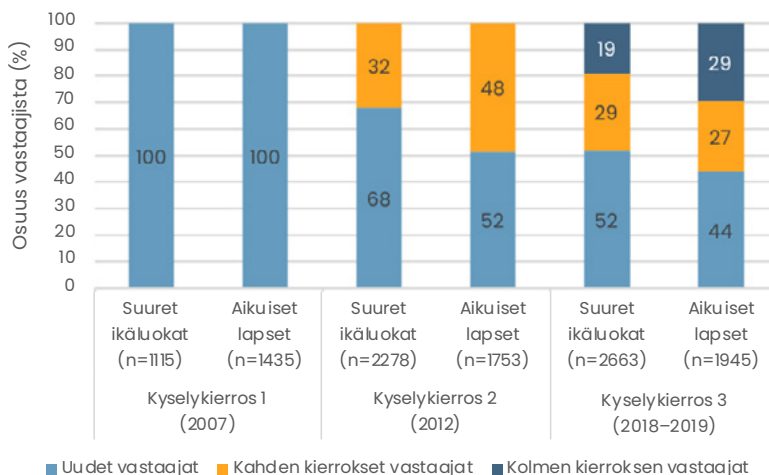
det ovat posti- ja verkkokyselyksi varsin hyvät. Osallistumisprosentit tämänkaltaisiin kyselyihin ovat jatkuvasti laskeneet ja jäävät nykyisin tyypillisesti alle 40 prosentin.

Pitkittäisvastaajat kyselyaineistossa

Kuviossa 2.1 on esitetty pitkittäisvastaajien osuudet kyselykierrosten mukaisesti. Ensimmäisessä kyselyssä kaikki ovat tietenkin uusia vastaajia. Toiseen kyselykierrukseen osallistuneista suurista ikäluokista 32 prosenttia oli osallistunut myös ensimmäiseen kyselyyn ja aikuisten lasten vastaajista vastaava osuus oli 48 prosenttia. Kolmannen kierroksen kyselyyn vastanneista suurista ikäluokista lähes puolet on pitkittäisvastaajia ja aikuisista lapsista yli puolet on osallistunut myös aikaisempiin kyselyihin. Suurten ikäluokkien vastaajista 19 prosenttia on kolmen kierroksen vastaajia eli he ovat osallistuneet kaikkiin kolmeen kyselyyn. Kolmannen kyselykierroksen aineiston kohdalla kahden kierroksen vastaajilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ovat vastanneet sekä 2012 että 2018 kyselyihin. Suurten ikäluokkien aineistossa kahden kierroksen vastaajia on 29 prosenttia. Puolestaan aikuisten lasten vastaajista 29 prosenttia on kolmen kierroksen vastaajia ja 27 prosenttia on kahden kierroksen vastaajia.

Kuvio 2.1

Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten aineistojen pitkittäisvastaajien osuudet kyselykierröksittäin (%)

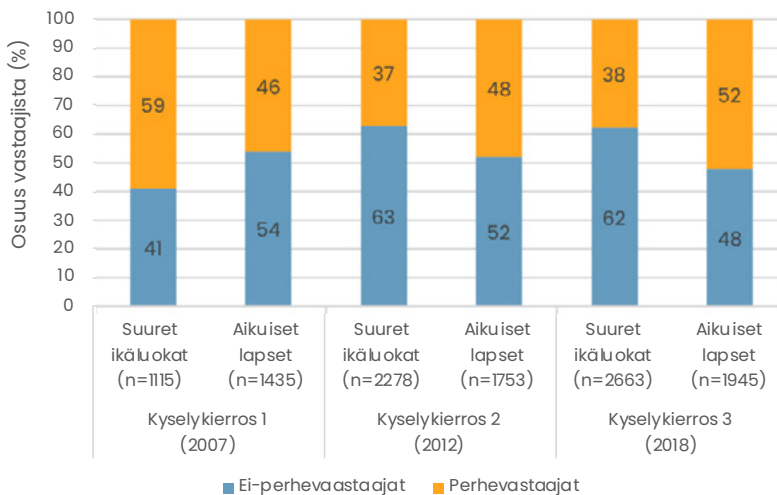

Perhelinjat kyselyaineistossa

Kuviossa 2.2 on esitetty perhevastaajien osuudet suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten vastaajista kyselykierrosten mukaisesti. Vuoden 2007 otokset koottiin sillä periaatteella, että kahden perhesukupolven vastaajat kuuluisivat samaan perheeseen. Ensimmäisen kierroksen aineistoihin päätyi 657 perhelinjaa eli näin monta samaan perheeseen kuuluvaa suurten ikäluokkien edustajaa sekä heidän aikuista lastaan vastasi kyselyihin (Haavio-Mannila ym. 2009, 24). Samaa perhelinjojen yhdistämistä noudatettiin vuoden 2012 aineistojen keruussa, mutta kuitenkin siten, että aineistojen keräämisen ensisijainen kriteeri oli niiden pitkäikäisyyden ominaisuus. Tämän takia kaikki uusintakyselyyn suostuneet otettiin uuteen otokseen mukaan riippumatta siitä, oliko heistä perhelinjaa vuoden 2007 aineistossa. Koska otoksia täydentävät aikuisten lasten otannot poimittiin käyttäen suurten ikäluokkien otosta pohjana, muodostui myös vuoden 2012 aineistoon yhteensä 842 perhelinjaa, joista siis sekä vanhempi että vähintään yksi lapsi on vastannut kyselyyn. Näistä 450 on myös pitkäikäisvastaajia. (Danielsbacka ym. 2013, 21–22.) Kolmannen kyselykierroksen aineistonkeruu toteutettiin samoja periaatteita noudattaen kuin vuonna 2012. Kuitenkin vaikka aineistojen pitkäikäisyyden ominaisuus oli ensisijainen kriteeri, aineistoon saatiin kaikkiaan 1003 perhelinjaa. Näistä 229 perhelinjaa on osallistunut kaikkiin kolmeen kyselykierrokseen ja puolestaan 208 perhelinjaa on osallistunut toisen ja kolmannen kierroksen kyselyihin.

Kuvio 2.2

Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten aineistojen perhevastaajien osuudet kyselykierroksittain (%)

Rekisteritiedot ja aineistojen yhdistämismahdollisuudet

Postikyselylomakkeiden lisäksi Tilastokeskus laati Sukupolvien ketju -kyselyaineistojen otosten perusteella rekisteritietokannoista vastaajien taustoja kuvaavan aineiston, joka voidaan yhdistää kyselyaineistoon. Rekisterimuuttajat sisältävät täsmällisiä tietoja liittyen esimerkiksi henkilöiden työllisyyteen, tuloihin, asumiseen ja perherakenteeseen. Rekistereitä päivitetään kahden vuoden viiveellä ja tässä käytetyt rekisteritiedot ovat vuodelta 2016. Sukupolvien ketju -kyselyaineistoissa on rekisterimuuttajien yhdistämisen ohella useita muita yhdistelymahdollisuuksia. Ensinnäkin kyselyiden pitkäikäisvastaajat voidaan yhdistää suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten aineistoissa. Toiseksi kaikkien näiden kolmen kyselykierrosten poikkileikkausaineistojen kohdalla samaan perheeseen kuuluvat vastaajat – eli vanhemmat ja lapset sekä lasten aineistossa sisarukset – voidaan yhdistää toisiinsa. Kolmanneksi samaan perheeseen kuuluvat pitkäikäisvastaajat voidaan yhdistää toisiinsa.

Kyselylomakkeiden pääkohdat

Kolmannen kierroksen kyselylomakkeissa on kysytty sekä suurilta ikäluokilta että aikuisilta lapsilta heidän saamastaan ja antamastaan käytännön avusta, hoiva-avusta sekä taloudellisesta tuesta. Auttamiseen liittyvien kysymysten lisäksi suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten lomakkeissa on tiedusteltu eri sukulaisten ja ystävien välisestä yhteydenpidon määrästä ja yhteydenpitotavoista sekä lähisukulaisten osalta koetusta läheisyydestä ja ristiriidoista. Lisäksi molemmissa lomakkeissa kysyttiin samat 12 perheenjäsenen väliseen auttamiseen liittyvää mielipidekysymystä kuin vuosina 2007 ja 2012 (ks. Liitteet 1 ja 2).

Sukulaisryhmät, jotka suurten ikäluokkien lomakkeessa on huomioitu kattavimmin ovat omat lapset ja lastenlapset sekä sisarukset ja sisarusten lapset. Suurten ikäluokkien vanhempien sukupolvi on jo hyvin iäkäs ja harvoilla vastaajilla on enää vanhempia elossa. Tämän vuoksi lomakkeessa tiedustellaan suurten ikäluokkien vastaajien omista ja puolison vanhemmista aiempaa suppeammin. Mainittujen sukulaisryhmien ohella lomakkeessa on kysymyksiä myös etäisemmistä sukulaisista ja ystäivistä. Aikuisten lasten aineistoissa on puolestaan huomioitu kattavimmin omat ja puolison vanhemmat sekä sisarukset ja sisarusten lapset. Aikuisten lasten omat lapset ovat vielä voittopuolisesti alaikäisiä ja lastenlapsia on toistaiseksi harvoilla, joten lapsiin ja lastenlapsiin liittyvistä seikoista tiedusteltiin vähemmän verrattuna edellä mainittuihin sukulaisryhmiin. Samoin isovanhemmista – eli suurten ikäluokkien vanhemmista – kysyttiin lomakkeessa vain lyhyesti, sillä vain harvoilla vastaajista isovanhemmat ovat edelleen elossa. Näiden sukulaisryhmien lisäksi myös aikuisille lapsille esitettiin kysymyksiä liittyen etäisempiin sukulaisiin ja ystäviin.

2.2 Suurten ikäluokkien aineiston edustavuus

Seuraavaksi tarkastelemme kolmannen kyselykierroksen aineistojen edustavuutta aloittaen suurten ikäluokkien aineistosta. Aineiston edustavuus tarkoittaa sitä, kuinka hyvin kyselyyn vastanneet edustavat tutkimuksen kohteina olevia perusjoukkoja. Suurten ikäluokkien kyselyyn vastasi yhteensä 2663 suurten ikäluokkien henkilöä ja kyselyn vastausosuus on 66,4 prosenttia. Taulukossa 2.1 suurten ikäluokkien otosta (n = 4009) on eritelty vastanneiden, ei-vastanneiden ja koko otoksen sekä vastausaktiivisuuden osalta erilaisten vuoden 2016 rekisteriaineistosta peräisin olevien muuttujien avulla. Näitä rekisteritiedoista poimittuja tietoja ovat vastaajan sukupuoli, ikä, äidinkieli, kuntaryhmä, sosioekonominen asema, koulutus, siviilisäätö, lasten määrä, kotitalouden koostumus sekä perheen alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä. Taulukon sarake ”koko otos” kertoo kaikkien otokseen kuuluneiden henkilöiden jakauman taustamuuttujaryhmien mukaan ja vastausaktiivisuussarake puolestaan sen, kuinka suuri osuus tiettyyn taustamuuttujaryhmään kuuluneista on vastannut kyselyyn.

Suurten ikäluokkien otoksen pitkäikäisvastaajat vastasivat uusia vastaajia selvästi aktiivisemmin kyselyyn. Kaikkein aktiivisimmin kyselyyn ottivat osaa ne, jotka olivat aiemmin osallistuneet sekä vuoden 2007 että 2012 kyselyihin. Suurten ikäluokkien naiset osallistuivat kyselyyn miehiä yleisemmin, mutta iän osalta vastausaktiivisuudessa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, mikä tarkoittaa sitä, että vastanneiden ikäjakauma noudattelee hyvin otoksen ikäjakaumaa. Kyselyyn vastanneiden kielijakauma noudattaa myös hyvin otokseen valikoituneiden suomen- ja ruotsinkielisten jakaumaa. Kieli-ryhmä ”Muu” sisältää vain muutaman havainnon. Kaupunkimaisissa kunnissa asuvat vastasivat kyselyyn muita hieman aktiivisemmin. Vastaajan sosioekonomisen aseman kohdalla vastausaktiivisuudessa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, joskin on huomattava, että melkein kaikki suurten ikäluokkien edustajat lukeutuvat eläkeläisiin.

Sitä vastoin vastausaktiivisuudessa on selviä ja tilastollisesti merkitseviä eroja eri koulutusryhmien välillä. Pelkän perusasteen koulutuksen suorittaneet vastasivat muita ryhmiä harvemmin kyselyyn. Tähän ryhmään lukeutuvat myös ne, joiden koulutuksesta ei ole tietoa rekistereissä. Vastaavasti ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet osallistuivat muita koulutusryhmiä aktiivisemmin kyselyyn. Siviilisäädyn perusteella tarkasteltuna suurten ikäluokkien vastaajissa painottuvat avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa olevat henkilöt ja sitä vastoin naimattomat, eronneet sekä lesket vastasivat kyselyyn hieman vähemmän aktiivisesti. Lisäksi ne suurin ikäluokkiin lukeutuvat, joilla ei ole omia lapsia ja ne, joilla oli neljä tai useampi lapsi, vastasivat kyselyyn harvemmin.

Perheväestöön kuulumattomat vastasivat kyselyyn muita harvemmin. Perheväestöön kuuluvista suurten ikäluokkien vastaajista avioparit, joiden kotitaloudessa ei asu lapsia, ovat hieman yliedustettuina, mutta toisaalta valtaosa perheväestöön kuuluvista suurista ikäluokista sijoittuu tähän ryhmään. Hyvin harvoilla suurten ikäluokkien perheväestöön lukeutuvista vastaajista on alle 18-vuotiaita lapsia kotona, mikä noudattaa tältä osin kohtalaisen hyvin suurten ikäluokkien otoksen jakaumaa

Taulukko 2.1

Suurten ikäluokkien otoskoot, vastanneet, vastanneiden jakautuminen (%) ja vastausosuudet (%) eri väestöryhmissä. Tiedot perustuvat vuoden 2016 rekisteritietoihin.

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Vastaajat***				
Pitkittäisvastaajat 2007	18,7	5,1	14,1	88,0
Pitkittäisvastaajat 2012	29,0	14,3	24,0	80,0
Uudet vastaajat	52,3	80,6	61,8	56,2
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Sukupuoli***				
Mies	41,2	52,3	44,9	60,9
Nainen	58,8	47,7	55,1	70,9
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Ikä (vuonna 2018)				
68 vuotta	16,0	16,5	16,1	65,7
69 vuotta	16,7	18,3	17,2	64,4
70 vuotta	17,0	17,9	17,3	65,3
71 vuotta	17,7	17,9	17,8	65,2
72 vuotta	17,1	15,0	16,4	69,2
73 vuotta	15,6	14,4	15,2	68,1
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Kieli				
Suomi	94,7	95,4	94,9	66,3
Ruotsi	5,3	4,6	5,1	69,5
Muu	0,0	0,0	0,0	100,0
Yhteensä	100	100	100	66,5
n	2663	1344	4007	
Kuntaryhmä*				
Kaupunkimainen kunta	67,4	63,8	66,2	67,4
Taajaan asuttu kunta	16,7	17,3	16,9	65,6
Maaseutumainen kunta	16,0	18,8	16,9	62,7
Yhteensä	100	100	100	66,5
n	2663	1344	4007	

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Sosioekonominen asema				
Yrittäjä	0,3	0,5	0,3	53,9
Ylempi toimihenkilö	0,9	0,7	0,8	72,7
Alempi toimihenkilö	1,4	1,3	1,4	68,5
Työntekijä	0,9	1,3	1,1	57,1
Opiskelija	0,2	0,1	0,1	80,0
Eläkeläinen	95,8	95,5	95,7	66,5
Työtön	0,0	0,0	0,0	
Muu	0,64	0,74	0,67	63,0
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Koulutus***				
Perusaste/Tuntematon	26,5	43,6	32,2	54,6
Keskiaste	34,6	34,4	34,6	66,6
Alin korkea-aste	20,2	12,6	17,7	76,0
Alempi korkeakouluaste	7,6	5,0	6,7	75,1
Ylempi korkeakouluaste	9,3	3,6	7,4	83,5
Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto	1,8	0,7	1,4	82,5
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Siviilisäätö***				
Naimaton	7,8	14,5	10,0	51,5
Avoliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa	66,7	54,7	62,6	70,7
Eronnut	16,7	20,8	18,1	61,5
Leski	8,9	10,0	9,3	63,6
Yhteensä	100	100	100	66,5
n	2663	1344	4007	
Lasten määrä***				
Ei yhtään lasta	13,6	20,1	15,8	57,2
Yksi lapsi	18,4	18,9	18,6	65,9
Kaksi lasta	41,2	34,2	38,8	70,5
Kolme lasta	18,8	17,9	18,5	67,5
Neljä lasta tai enemmän	8,0	8,9	8,3	64,0
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Kotitalouden koostumus***				
Aviopari ilman lapsia	61,6	48,0	57,0	71,7
Aviopari ja lapsia	3,8	4,5	4,0	62,4
Äiti ja lapsia	0,7	1,8	1,1	42,9
Isä ja lapsia	0,2	0,7	0,4	28,6
Avopari ja yhteisiä lapsia	0,1	0,1	0,1	75,0
Avopari ja vain ei-yhteisiä lapsia	0,1	0,1	0,1	75,0
Avopari ilman lapsia	5,5	7,2	6,1	60,3
Ei kuulu perheväestöön	28,1	37,6	31,3	59,6
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	
Perheen alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä***				
Ei yhtään lasta	71,7	62,1	68,5	69,5
Yksi lapsi tai enemmän	0,3	0,3	0,3	63,6
Ei kuulu perheväestöön	28,1	37,6	31,3	59,6
Yhteensä	100	100	100	66,4
n	2663	1346	4009	

p<0,05*, p<0,01**, p<0,001***

Suurten ikäluokkien rekisteriaineisto

Taulukko 2.2

Aikuisten lasten otoskoot, vastanneet, vastanneiden jakautuminen (%) ja vastausosuudet (%) eri väestöryhmissä. Tiedot perustuvat vuoden 2016 rekisteritietoihin.

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Vastajaajat***				
Pitkittäisvastaajat 2007	29,4	12,5	21,9	74,7
Pitkittäisvastaajat 2012	26,6	15,0	21,5	68,9
Uudet vastaajat	44,0	72,5	56,6	43,1
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Sukupuoli***				
Mies	35,6	55,2	44,3	44,7
Nainen	64,4	44,8	55,7	64,2
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Ikä (vuonna 2018)				
Alle 30	2,1	3,1	2,5	46,1
30-34	8,9	8,4	8,7	56,9
35-39	18,6	19,2	18,9	54,7
40-44	31,6	32,3	31,9	55,1
45-49	28,5	26,8	27,7	57,1
50 tai vanhempi	10,3	10,2	10,3	55,8
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Kieli				
Suomi	95,1	95,1	95,1	55,5
Ruotsi	4,9	4,9	4,9	55,8
Muu	0,0	0,0	0,0	
Yhteensä	100	100	100,0	55,5
n	1942	1555	3497	
Kuntaryhmä*				
Kaupunkimainen kunta	76,8	72,9	75,0	56,8
Taajaan asuttu kunta	13,3	14,7	13,9	53,2
Maaseutumainen kunta	9,9	12,5	11,0	49,7
Yhteensä	100	100	100	55,5
n	1942	1555	3497	

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Sosioekonominen asema				
Yrittäjä	6,3	10,9	8,3	41,8
Ylempi toimihenkilö	34,1	21,1	28,3	66,9
Alempi toimihenkilö	34,3	29,4	32,1	59,3
Työntekijä	11,0	20,2	15,1	40,5
Opiskelija	2,9	3,0	2,9	54,4
Eläkeläinen	2,1	3,4	2,7	43,6
Työtön	6,0	9,1	7,3	45,1
Muu	3,4	2,9	3,2	59,5
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Koulutus***				
Perusaste/Tuntematon	3,8	10,0	6,5	32,0
Keskiaste	30,2	45,1	36,8	45,5
Alin korkea-aste	10,5	11,8	11,1	52,7
Alempi korkeakouluaste	26,4	17,2	22,3	65,8
Ylempi korkeakouluaste	26,8	14,5	21,4	69,8
Lisensiaatin tai tohtorin tutkinto	2,4	1,4	1,9	67,7
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Siviilisäätty **				
Naimaton	33,4	38,1	35,5	52,3
Avoliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa	56,3	50,2	53,6	58,4
Eronnut	10,0	11,5	10,7	52,3
Leski	0,2	0,3	0,2	50,0
Yhteensä	100	100	100	55,5
n	1942	1555	3497	
Lasten määrä				
Ei yhtään lasta	27,8	28,1	27,9	55,3
Yksi lapsi	18,2	16,0	17,2	58,7
Kaksi lasta	33,8	34,6	34,2	55,0
Kolme lasta	14,0	14,5	14,2	54,8
Neljä lasta tai enemmän	6,2	6,8	6,5	53,1
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	

	Vastanneet	Ei vastanneet	Koko otos	Vastausaktiivisuus
Kotitalouden koostumus **				
Aviopari ilman lapsia	7,6	5,5	6,6	63,4
Aviopari ja lapsia	48,3	44,8	46,7	57,4
Äiti ja lapsia	7,0	6,5	6,8	57,6
Isä ja lapsia	0,7	1,2	0,9	40,6
Avopari ja yhteisiä lapsia	8,1	9,5	8,7	51,6
Avopari ja vain ei-yhteisiä lapsia	1,9	2,5	2,1	48,0
Avopari ilman lapsia	8,6	8,6	8,6	55,5
Ei kuulu perheväestöön	17,9	21,4	19,4	51,2
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Perheen alle 7-vuotiaiden lasten lukumäärä**				
Ei yhtään lasta	50,8	50,7	50,7	55,6
Yksi lapsi	20,2	16,3	18,5	60,7
Kaksi lasta	9,9	9,7	9,8	56,0
Kolme lasta	1,2	1,5	1,3	51,1
Neljä lasta tai enemmän	0,1	0,5	0,3	22,2
Ei kuulu perheväestöön	17,9	21,4	19,4	51,2
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	
Perheen alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä*				
Ei yhtään lasta	20,9	20,1	20,5	56,6
Yksi lapsi	20,8	17,0	19,1	60,5
Kaksi lasta	28,1	27,4	27,8	56,2
Kolme lasta	9,2	10,3	9,7	52,8
Neljä lasta tai enemmän	3,1	3,9	3,5	50,0
Ei kuulu perheväestöön	17,9	21,4	19,4	51,2
Yhteensä	100	100	100	55,6
n	1945	1555	3500	

p<0,05*, p<0,01**, p<0,001***

Suurten ikäluokkien aikuisten lasten rekisteriaineisto

Yhteenvedona voidaan todeta, että suurista ikäluokista aktiivisimmin kyselyyn vastasivat pitkäikäisvastaajat, naiset, korkeammin koulutetut sekä avioliitossa tai rekisteröidyssä parisuhteessa (tai asumuserossa) olevat. Vastaavasti vähemmän aktiivisesti kyselyyn ottivat osaa uudet vastaajat, miehet, vähän kouluttautuneet, eronneet ja lesket, lapsettomat sekä vastaajat, joilla on yli kolme lasta.

2.3 Aikuisten lasten aineiston edustavuus

Seuraavaksi tarkastelemme aikuisten lasten kolmannen kierroksen kyselyaineiston edustavuutta. Aikuisten lasten kyselyn otoskoko oli 3500 ja kyselyyn vastasi yhteensä 1945 otokseen valikoitunutta, joten vastausosuudeksi muodostui 55,6 prosenttia. Taulukossa 2.2 aikuisten lasten otosta on eritelty vastanneiden, ei-vastanneiden ja koko otoksen sekä vastausaktiivisuuden osalta vuoden 2016 rekisteriaineistosta peräisin olevien muuttujien avulla. Näitä rekisteritiedoista poimittuja muuttujia ovat vastaajan sukupuoli, ikä, äidinkieli, kuntaryhmä, sosioekonominen asema, koulutus, siviilisääty, lasten määrä, kotitalouden koostumus ja perheen alle 7-vuotiaiden lasten lukumäärä sekä perheen alle 18-vuotiaiden lasten lukumäärä. Taulukon ”koko otos” -sarake näyttää kaikkien otokseen kuuluneiden henkilöiden jakauman taustamuuttujaryhmien mukaan ja sarake ”vastausaktiivisuus” kertoo puolestaan sen, mikä on vastanneiden suhteellinen osuus koko otoksen tiettyyn taustamuuttujaryhmään kuuluneista.

Myös aikuisten lasten otoksen pitkäikäisvastaajat vastasivat uusia vastaajia selvästi aktiivisemmin. Kaikkein aktiivisimmin vastasivat ne, jotka olivat aiemmin osallistuneet sekä vuoden 2007 että 2012 kyselyihin. Aikuisista lapsista naiset ottivat kyselyyn osaa selvästi miehiä aktiivisemmin. Ikä- tai kieliryhmittäin vastausaktiivisuudessa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja, vaan vastaajat noudattavat näiden osalta hyvin otoksen jakaumia. Sen sijaan kaupunkimaisissa kunnissa asuvat vastasivat kyselyyn aktiivisemmin kuin taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa asuvat. Asuinpaikan mukaiset erot ovat tilastollisesti merkitseviä.

Vastausaktiivisuudessa on myös sosioekonomisen aseman mukaisia ja tilastollisesti merkitseviä eroja. Ylemmät ja alemmat toimihenkilöt ovat aktiivisimpia vastaajia, kun taas työntekijät, yrittäjät, eläkeläiset ja työttömät ottivat osaa kyselyyn vähemmän aktiivisesti. Myös koulutusryhmien välillä on tilastollisesti merkitseviä eroja vastausaktiivisuudessa: aikuisista lapsista enintään perusasteen koulutuksen suorittaneet ottivat selvästi muita harvemmin osaa kyselyyn, kun taas sitä koulutetummat vastasivat kyselyyn aktiivisemmin ja ylemmän korkeakouluasteen suorittaneet olivat kaikkein aktiivisimpia vastaajia. Siviilisäädyn mukaisesti tarkasteltuna avioliitossa, rekisteröidyssä parisuhteessa tai asumuserossa olevat ovat hieman yliedustettuina aineistossa, sillä he vastasivat muita aktiivisemmin kyselyyn. Siviilisäätyjen väliset erot vastausaktiivisuudessa ovat tilastollisesti merkitseviä.

Vastaajan omien lasten lukumäärän mukaan eriteltynä aikuisten lasten vastausaktiivisuudessa ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja. Sitä vastoin kotitalouden koostumuksen mukaisesti tarkasteltuna kyselyyn vastasivat aktiivisimmin avioparit ilman lapsia, kun taas vastaajat, jotka eivät kuulu perheväestöön, ovat aliedustettuina. Perheväestöön lukeutuvista aikuisista lapsista ne, joilla on yksi alle 7-vuotias lapsi, vastasivat muita aktiivisemmin, kun taas ne aikuiset lapset, joilla on neljä tai useampi alle 7-vuotias lapsi osallistuivat kyselyyn muita vähemmän aktiivisesti, joskin heidän osuutensa otoksesta on ylipäättään hyvin pieni. Tulokset ovat samanlaisia eriteltäessä vastaajia sen mukaan, kuinka monta alle 18-vuotiaasta lasta heillä on: aikuisista lapsista muita aktiivisemmin vastasivat ne, joilla on yksi alaikäinen lapsi, kun taas ne, joilla on yli kolme alaikäistä lasta tai eivät kuulu perheväestöön, osallistuivat kyselyyn muita harvemmin.

Yhteenvedona voidaan todeta, että aikuisista lapsista aktiivisimmin kyselyyn vastasivat pitkittäisvastaajat, naiset, kaupunkimaisissa kunnissa asuvat, korkeammassa sosioekonomisessa asemassa olevat, korkeammin koulutetut, virallisessa liitossa (tai asumuserossa) olevat ja ne, joilla on yksi alle 18-vuotias lapsi. Vastaavasti vähemmän aktiivisesti kyselyyn ottivat osaa uudet vastaajat, miehet, maaseutumaisissa tai taajaan asutuissa kunnissa asuvat, yrittäjät, työntekijät, työttömät ja eläkeläiset, vähän koulutetut, naimattomat, eronneet ja lesket sekä vastaajat, joilla on useita alle 18-vuotiaita lapsia tai eivät kuulu perheväestöön.

2.4 Vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselyaineistojen yhteensopivuus

Sukupolvien ketju -hankkeen kolmen kyselykierroksen aineistot ovat pääosin yhteensopivia keskenään, mutta kyselylomakkeisiin on myös tehty muutoksia kierrosten välillä. Suurimmat muutokset kyselylomakkeeseen tehtiin ensimmäisen kyselykierroksen jälkeen, minkä myötä vuoden 2007 kyselyt eroavat sitä seuranneiden vuosien 2012 ja 2018 kyselyistä rakenteeltaan ja sisällöltään. Näistä eroista huolimatta kaikki kolme kyselykierrosta ovat vertailukelpoisia keskeisimpien vuorovaikutukseen ja auttamiseen liittyvien kysymysten osalta (ks. vuoden 2007 aineistojen ja vuoden 2012 aineistojen eroista tarkemmin Danielsbacka ym. 2013).

Vuoden 2018 kyselylomakkeet on rakennettu vuoden 2012 kyselylomakkeiden pohjalta, joten toisen ja kolmannen kyselykierroksen aineistot ovat varsin yhdenmukaisia ja vertailukelpoisia. Vuoden 2018 kyselylomakkeisiin on kuitenkin tehty myös muutamia muutoksia aiempiin kyselyihin verrattuna; osa aiemmista kysymyksistä on jätetty pois uusimmista kyselyistä ja vastaavasti mukaan on otettu muutamia uusia kysymyksiä. Yhdenkään toistuvan kysymyksen muotoilua ei ole muutettu, mutta muutamiin kysymyksiin on lisätty yksi vastausluokka.

Suurten ikäluokkien vuoden 2018 kyselylomakkeesta jätettiin pois useita kysymyksiä, jotka koskivat heidän omia ja heidän puolisonsa vanhempia. Esimerkiksi kaikki annettua apua mittaavat muuttajat on pudotettu pois uusimmasta kyselystä. Näin tehtiin, koska vain hyvin harvalla suurten ikäluokkien vastaajasta oli kolmannen kyselyn toteutuksen aikaan omia tai puolison vanhempia elossa. Lisäksi pois tiputettiin annettua ja saatua apua mittaavia kysymyksiä, jotka koskivat etäisempiä sukulaisia, kuten serkkuja, tätejä, setiä ja enoja. Nämä kysymykset poistettiin siitä syystä, että vuoden 2012 kyselyissä vastaajat raportoivat vain häviävän vähän avunantoa heidän kanssaan. Vastaavasti aikuisten lasten vuoden 2018 kyselylomakkeesta jätettiin pois osa heidän isovanhempiaan ja etäisempiä sukulaisia koskevista kysymyksistä. Syyt ovat samat kuin suurten ikäluokkien kohdalla.

Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten vuoden 2018 kyselylomakkeisiin tehtiin seuraavia lisäyksiä, jotka perustuvat huomaamiimme puutteisiin vuoden 2012 kyselyissä. Vastaajien taustatietoja kartoitettiin kysymyksiin lisättiin molempien sukupolvien kyselyihin kysymys parisuhteen kestosta sen hetkisen kumppanin kanssa. Lisäksi molempien sukupolvien kyselyyn lisättiin lapsuuden perheoloja ja asuinjärjestelyitä kartoitettavia kysymyksiä. Suurilta ikäluokilta tiedusteltiin myös heidän lastenlasten määrää ja vastaavasti aikuisilta lapsilta heidän lastenlastensa määrää. Molemmilta sukupolvilta kysyttiin vuoden 2018 kyselylomakkeissa aiempaa tarkemmin myös yhteydenpidosta keskeisimpien sukulaisryhmien osalta. Uusimmassa kyselyssä tiedustellaan yhteydenpidosta erikseen eri yhteydenpitotavoilla (tapaamalla kasvotusten, puhelimitse ilman videokuvaa, videopuhelulla, jollakin viestipalvelulla, kirjeitse tai postikortilla) ja lisäksi kyselyn kaikkiin yhteydenpitoa koskeviin kysymyksiin on lisätty vastausluokka (5) ”useita kertoja päivässä”. Näillä lisäyksillä pyrittiin tavoittamaan paremmin digitalisaation mahdollista vaikutusta yhteydenpitotapoihin ja yhteydenpidon toistuvuuteen. Digitalisaation vaikutusta kartoitettiin uusimmassa kyselyssä myös kysymällä molemmilta sukupolvilta käyttävätkö he sosiaalista mediaa ja jos käyttävät, keiden kanssa he ovat siellä yhteydessä. Näiden edellä mainittujen kysymysten lisäksi molempien sukupolvien lomakkeisiin lisättiin muutamia avokysymyksiä, joissa vastaajat voivat tarkentaa antamiaan vastauksia. Esimerkiksi kysyttäessä ristiriidoista niin omien lasten ja lasten puolisoiden kuin omien ja appivanhempien kanssa, kyselylomakkeissa oli nyt mahdollista tarkentaa mistä nämä ristiriidat ovat johtuneet.

2.5 Raportin liitetaulukot ja kuvat

Raportin lopussa olevissa liitetaulukoissa esitetään kaikkien vastausten suorat prosenttijakaumat ja joissakin tapauksissa keskiarvot sukupuolen mukaan eriteltynä. Liitetaulukot on numeroitu juoksevasti ja kahden sukupolven vastausjakaumat on esitetty aina vierekkäin. Mikäli kysymystä ei ole esitetty jommankumman sukupolven kohdalla, on sarake siltä osin tyhjä. Liitetaulukon otsikossa on juoksevan numeroinnin jälkeen

ilmoitettu sekä suurten ikäluokkien (SI) että aikuisten lasten (AL) kyselylomakkeen kysymysnumero, jota taulukon vastausjakauma koskee. Liitetaulukoiden tarkoitus on kuvailla kerättyä aineistoa, joten niissä esitetyt jakaumat perustuvat valtaosin raakadataan eli alkuperäisiin muuttujia. Joidenkin kysymysten kohdalla lomakevastauksissa on puutteellisuuksia, ja analyysejä varten alkuperäisiä muuttujia on täytynyt korjata muiden kysymysten tai rekisteriaineistojen avulla. Tämän seurauksena liitetaulukoiden jakaumat saattavat poiketa raportin muissa osissa esitetyissä tiedoista, joissa muuttujia on muokattu kulloistakin käyttötarkoista varten.

Yhteydenpitoa, läheisyyttä, avun antamista ja saamista kuvaavissa pylväskuvioissa (luvut 4 ja 5) on otettu pääasiassa huomioon vain ne vastaajat, joilla on vähintään yksi kyseessä olevaan sukulaisryhmään kuuluva sukulainen. Kuvioissa tiedot esitetään naisille ja miehille sekä kaikille vastaajille. Tilastollisen eron merkitsevyytestaus on tehty nais- ja miesvastaajien välille, eli se kertoo poikkeavatko nais- ja miesvastaajien osuudet tilastollisesti merkitsevästi toisistaan. Lisäksi kuvioissa on esitetty luottamusvälit, jotka osoittavat sen välin, jolle todellisen perusjoukon tunnusluvun arvo 95 prosentin todennäköisyydellä sijoittuu.

Yhteydenpidon määrää ja yhteydenpitotapaa sekä koettua läheisyyttä koskevissa kysymyksissä pylväskuviot kuvaavat keskiarvoja tiettyjen sukulaisryhmien kohdalla. Näitä lukuun ottamatta raportin pylväskuviot kuvaavat prosenttiosuuksia vastaajista; esimerkiksi kuinka monta prosenttia vastaajista on saanut apua ainakin kerran kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana vähintään yhdeltä tiettyyn sukulaisryhmään tai ystäviin kuuluvalla henkilöltä. Luvun 6 kuviot ovat pääosin samoilla periaatteilla tehtyjä, mutta niissä ovat mukana vain pitkittäisvastaajat. Lisäksi johtuen ajallisesti erillisistä mittauskerroista, osassa kuvioissa vastaajien seulonta on tehty hieman eri tavoin kuin luvuissa 4 ja 5. Lisäksi nais- ja miesvastaajien osuuksia ei ole erotettu toisistaan. Luvussa 6 annetaan tarkempia ohjeita kuvioiden lukemiseen.

3 Taustatietoa vastaajista

Tässä luvussa käsittelemme kyselyaineistojen avulla suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten taustatietoja, kuten perherakennetta, koulutustasoa ja koettua terveyttä sekä läheissuhteiden määrää. Kolmannen kierroksen kyselyaineiston ohella tarkastelemme suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten vastaajien taustatiedoissa tapahtuneita muutoksia kyselykierrosten välillä. Luvun lopuksi käsittelemme kolmannen kyselykierroksen aineiston avulla myös molempien sukupolvien lapsuuden ja nuoruuden ajan asumistilanteita. Osa tässä luvussa esitetyistä taustatiedoista on peräisin rekisteriaineistoista, minkä vuoksi ne voivat hieman poiketa lomakevastauksiin perustuvista tiedoista.

3.1 Suurten ikäluokkien elämänvaihe

Taulukossa 3.1 on esitetty tiedot keskeisistä suurten ikäluokkien elämäntilannetta kuvaavista muuttujista jokaisen kolmen kyselykierroksen osalta. Kolmannen kyselykierroksen aikaan suurten ikäluokkien vastaajat olivat keskimäärin 71-vuotiaita. Vastaajien ikä on luonnollisesti noussut kyselykierrosten muassa; ensimmäisen aineiston keruukierroksen aikaan suuret ikäluokat olivat keskimäärin 60-vuotiaita ja toisen 65-vuotiaita.

Kolmanteen kyselykierrokseen osallistuessaan valtaosa suurten ikäluokkien vastaajista oli avio- tai avoliitossa (ks. Liitetaulukko 2). Verrattuna aiempiin kyselykierroksiin avio- tai avoliitossa olevien sekä naimattomien osuudet ovat laskeneet ja vastavasti eronneiden sekä leskien osuus hieman kasvanut. Kolmannen kyselykierroksen aikaan suurin osa suurten ikäluokkien vastaajista asui yhdessä puolisonsa kanssa ja hieman yli neljännes asui yksin (ks. Liitetaulukko 10). Kyselykierrosten välillä puolisonsa kanssa asuvien osuus on laskenut, yksin asuvien osuus on kasvanut ja lisäksi omien lasten kanssa yhdessä asuminen on käynyt varsin harvinaiseksi.

Taulukko 3.1

Suurten ikäluokkien elämänvaihe ensimmäisen, toisen ja kolmannen kyselykierroksen aikaan

	1. kyselykierros (2007)	2. kyselykierros (2012)	3. kyselykierros (2018–2019)
Ikä	57–62 vuotta (keskimäärin 60)	62–67 vuotta (keskimäärin 65)	68–74 vuotta (keskimäärin 71)
Perherakenne	73 % avio- tai avoliitossa, 19 % eronneita tai leskiä ja 8 % naimattomia	75 % avio- tai avoliitossa, 18 % eronneita tai leskiä ja 7 % naimattomia	71 % avio- tai avoliitossa, 22 % eronneita tai leskiä ja 6 % naimattomia
Asuinkumppanit	73 % asuu puolisonsa kanssa, 24 % asuu yksin ja 11 %:n kotitaloudessa asuu lisäksi omia lapsia	74 % asuu puolisonsa kanssa, 23 % asuu yksin ja 4 %:n kotitaloudessa asuu lisäksi omia lapsia	70 % asuu puolisonsa kanssa, 28 % asuu yksin ja 1 %:n kotitaloudessa asuu lisäksi omia lapsia
Korkein koulutus	14 %:lla korkea-aste, 55 %:lla keskiaste ja 31 %:lla enintään perusaste*	17 %:lla korkea-aste, 50 %:lla keskiaste ja 32 %:lla enintään perusaste	21 %:lla korkea-aste, 48 %:lla keskiaste, ja 30 %:lla enintään perusaste
Työtilanne	70 % töissä, 12 % työttömänä ja 16 % eläkkeellä*	17 % töissä, työttömänä 3 % ja 78 % eläkkeellä	Lähes kaikki eläkkeellä ja työssä noin 1 %
Arvioidut tulot	18 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, 38 % keskituloisiksi ja 44 % pienituloisiksi	18 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, 37 % keskituloisiksi ja 45 % pienituloisiksi	19 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, 38 % keskituloisiksi ja 43 % pienituloisiksi
Koettu terveys	46 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 44 % kohtalaisena ja 10 % huonona	52 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 42 % kohtalaisena ja 6 % huonona	48 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 46 % kohtalaisena, ja 6 % huonona.
Onnellisuus	Ei kysytty	Koetun onnellisuuden keskiarvo 7,3	Koetun onnellisuuden keskiarvo on 7,3
Lapset ja lapsenlapset	Lapsia on noin 84 %:lla ja lapsenlapsia 57 %:lla	Lapsia on noin 84 %:lla ja lapsenlapsia 63 %:lla	Lapsia on 84 %:lla ja lapsenlapsia 71 %:lla sekä 7 %:lla lapsenlapsia
Vanhemmat	Äiti on elossa 33 %:lla ja isä 11 %:lla	Äiti on elossa 20 %:lla ja isä 5 %:lla	Äiti on elossa 9 %:lla ja isä 3 %:lla
Sisarukset	Sisaruksia on tai on ollut noin 90 %:lla	Sisaruksia on tai on ollut noin 90 %:lla	Sisaruksia on tai on ollut noin 90 %:lla
Läheisten määrä	Ei kysytty	Sukulaisia keskimäärin 7,3 ja ystäviä 6,2	Sukulaisia keskimäärin 6,4 ja ystäviä 5,6

* Tieto tilastokeskuksen rekisteriaineistosta

Kolmannen kierroksen suurten ikäluokkien vastaajista 30 prosentilla on enintään perusasteen koulutus ja noin 70 prosentilla on vähintään keskiasteen koulutus (ks. Liitetaulukko 8). Kyselykierrosten välillä keskiasteen koulutuksen saaneiden osuus on laskenut, ja vastaavasti korkea-asteen opinnot suorittaneiden osuus kasvanut. Suuri muutos suurten ikäluokkien elämäntilanteessa kyselykierrosten välillä on tapahtunut heidän työtilanteessaan: kun ensimmäisen kyselyn vastaajista 70 prosenttia oli vielä työelämässä, niin kolmannen kyselykierroksen vastaajista lähes kaikki ilmoittivat olevansa jo eläkkeellä (ks. Liitetaulukko 6). Hieman yllättäen siirtymä työelämästä eläkkeellä ei näytä heijastuneen koettuun varallisuustilanteeseen, vaan aiempien kyselykierrosten tapaan likipitään viidennes mieltää itsensä vähintään hyvin toimeentulevaksi, vajaa kaksi viidesosaa keskituloiseksi ja reilut kaksi viidesosaa pienituloiseksi (ks. Liitetaulukko 16).

Suurten ikäluokkien vastaajien itse ilmoittaman koetun terveydentilan kohdalla ei ole myöskään tapahtunut isompia muutoksia kyselykierrosten välillä. Kolmannen kierroksen suurten ikäluokkien vastaajista vajaa puolet pitää terveyttään vähintäänkin hyvänä, ja melko harva kokee terveytensä huonoksi (ks. Liitetaulukko 13). Suurten ikäluokkien vastaajat ovat keskimäärin myös varsin onnellisia (7,3) (ks. Liitetaulukko 17), eikä koetun onnellisuuden suhteen ole tapahtunut muutoksia verrattuna vuoden 2012 kyselyyn (vuonna 2007 vastaajilta ei tiedusteltu onnellisuudesta).

Kyselykierrosten aikana suurten ikäluokkien perhesuhteissa on tapahtunut kaksi suurempaa muutosta: aiempaa huomattavasti harvemmalla on enää omia vanhempia elossa, mutta toisaalta vastaajista entistä useammalla on lapsenlapsia sekä lapsenlapsenlapsia. Kolmannen kyselyn aikaan alle kymmenesosalla oli enää äiti elossa ja isä vain 3 prosentilla (ks. Liitetaulukko 54). Suurista ikäluokista noin viidellä kuudesta on lapsia. Kolmannen kierroksen kyselyyn vastanneista 71 prosentilla oli omia lapsenlapsia ja seitsemällä prosentilla myös omia lapsenlapsenlapsia. Niillä vastaajilla, joilla on omia lapsia, on niitä keskimäärin 2,3 ja niillä, joilla on omia lapsenlapsia, on niitä keskimäärin 4,2 sekä niillä, joilla on omia lapsenlapsenlapsia, on niitä keskimäärin 2,9 (ks. Liitetaulukot 20, 21 ja 22). Valtaosalla suurten ikäluokkien vastaajista on tai on ollut myös sisarusia ja niillä, joilla on sisarusia, on niitä keskimäärin 3,7 (ks. Liitetaulukko 82). Sisarusten suhteen ei kyselykierrosten välillä odotetusti ole tapahtunut mainittavia muutoksia. Sitä vastoin kolmanteen kyselykierrokseen osallistuneilla suurten ikäluokkien vastaajilla on keskimäärin hieman vähemmän läheiseksi koettuja sukulaisia ja ystäviä verrattuna edelliseen kyselykierrokseen (vuonna 2007 asiasta ei kysytty). Toisaalta, vaikka läheisten piiri on hieman supistunut, on suurten ikäluokkien vastaajilla useita henkilöitä, jotka he kokevat läheisiksi: keskimäärin kuusi läheistä sukulaista (6,4) ja kuusi läheistä ystävää (5,6) (ks. Liitetaulukot 134 ja 135).

3.2 Aikuisten lasten elämänvaihe

Taulukossa 3.2 on esitetty tiedot keskeisistä aikuisten lasten elämäntilannetta kuvaavista muuttujista jokaisen kolmen kyselykierroksen osalta. Kolmannen kyselykierroksen aikaan aikuisten lasten vastaajat olivat keskimäärin 42-vuotiaita (ks. Liitetaulukko 3). Keskimääräinen ikä on noussut kyselykierrokselta toiselle; ensimmäisen aineiston keruukierroksen aikaan aikuiset lapset olivat keskimäärin 32-vuotiaita ja toisen 36-vuotiaita.

Valtaosa kolmanteen kyselyyn vastanneista aikuisista lapsista oli avio- tai avoliitossa (ks. Liitetaulukko 2). Verrattuna vuosien 2012 ja 2007 kyselykierroksiin naimattomien osuus on pienentynyt, ja vastaavasti eronneiden sekä leskeksi jääneiden osuudet ovat kasvaneet. Valtaosa aikuisista lapsista asuu yhdessä puolisonsa tai puolisonsa sekä lastensa kanssa (ks. Liitetaulukko 10). Vain lapsensa kanssa asuvien osuus on kasvanut hieman jokaisen kyselykierroksen välillä, ja yksinään asuvien osuus on laskenut.

Aikuisten lasten koulutustaso on noussut jokaisen kyselykierroksen kohdalla: korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut, ja alempien koulutustasojen osuudet pienentyneet. Kolmannen kyselyn aikuisista lapsista lähes kaikilla on keskitai korkea-asteen koulutus (ks. Liitetaulukko 8). Kyselykierrosten välillä aikuiset lapset ovat siirtyneet myös valtaosin työelämän pariin: työssä käyvien osuus vastaajista on kasvanut, ja vastaavasti opiskelijoiden osuus vähentynyt. Kolmanteen kyselyyn vastatessa 85 prosenttia aikuisista lapsista ilmoitti käyvänsä töissä (ks. Liitetaulukko 6). Koulutustason ja työllisyystilanteen muutosten ohella myös aikuisten lasten ilmoittama varallisuustilanne on kohentunut: aiempaa useampi pitää itseään hyvin toimeentulevana tai varakkaana, kun taas pienituloiseksi mieltää itsensä aiempaa harvempi. Kolmanteen kyselykierrokseen osallistuneista melkein neljännes katsoo itsensä vähintäänkin hyvin toimeentulevaksi, vajaa puolet keskituloiseksi ja reilut neljännes kokee itsensä pienituloiseksi (ks. Liitetaulukko 16).

Koetun terveydentilan suhteen ei ole nähtävissä suurempia muutoksia kyselykierrosten välillä, vaan aiempia kyselykierroksien tavoin valtaosa kolmannen kierroksen aikuisten lasten vastaajista pitää terveyttään vähintään hyvänä, ja harva kokee terveytensä huonoksi (ks. Liitetaulukko 13). Kolmannen kierroksen postikyselyyn osallistuneet aikuiset lapset ovat keskimäärin myös varsin onnellisia (7,6) (ks. Liitetaulukko 17). Koetussa onnellisuudessa ei ole tapahtunut muutosta suuntaan tai toiseen, vaan aikuiset lapset olivat keskimäärin yhtä onnellisia myös vuoden 2012 kyselyssä (vuonna 2007 vastaajilta ei tiedusteltu onnellisuudesta).

Taulukko 3.2

Aikuisten lasten elämänvaihe ensimmäisen, toisen ja kolmannen kyselykierroksen aikaan

	1. kyselykierros (2007)	2. kyselykierros (2012)	3. kyselykierros (2018)
Ikä	18–44 vuotta (keskimäärin 32)	19–50 vuotta (keskimäärin 36)	19–56 vuotta (keskimäärin 42)
Perherakenne	72 % avio- tai avo- liitossa, 25 % naimatto- mia ja 3% eronneita kolme prosenttia	76 % avio- tai avo- liitossa, 20 % naimatto- mia ja 4 % eronneita tai leskiä	76 % avio- tai avo- liitossa, 15 % naimatto- mia ja 9 % eronneita tai leskiä
Asuinkumppanit	71% asuu puolison tai puolison ja lasten kanssa, 4 % asuu vain lapsensa kanssa, ja 20% asuu yksin	74 % asuu puolison tai puolison ja lasten kans- sa, 5 % asuu vain lapsen kanssa ja 17 % asuu yksin	75 % asuu puolison tai puolison ja lasten kanssa, 8 % asuu vain lapsen kanssa ja 15 % asuu yksin
Korkein koulutus	31 %:lla korkea-aste, 59 % keskiaste ja 10 %:lla enintään perusaste*	53 %:lla korkea-aste, 43 prosentilla keski- aste, ja 3%:lla enintään perusaste	Noin 60 %:lla korkea- aste, 37 %:lla keskiaste, ja 3 %:lla enintään perusaste
Työtilanne	72 % on työssä, 15 % on opiskelijoita ja lopun ovat työttömiä tai työvoiman ulkopuolella*	78 % on työssä, 7 % opiskelijoita ja lopun työttömiä tai työvoiman ulkopuolella	85 % on työssä, 4 % opiskelijoita ja lopun työttömiä tai työvoiman ulkopuolella
Arvioidut tulot	19 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, reilut 42 % keskituloisiksi ja 39 % pienituloisiksi	21 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, 49 % keskituloisiksi ja noin 30 prosenttia pieni- tuloisiksi	24 % arvioi itsensä vähintään hyvin toimeentuleviksi, 48 % keskituloisiksi ja 28 % pienituloisiksi
Koettu terveys	82 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 16 % kohtalaisena ja 2 % huonona	86 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 13 % kohtalaisena ja 1 % huonona	81 % pitää terveyttään vähintään hyvänä, 16 % kohtalaisena ja 3 % huonona
Onnellisuus	Ei kysytty	Koetun onnellisuuden keskiarvo 7,6	Koetun onnellisuuden keskiarvo on 7,6
Lapset ja lapsenlapset	48 %:lla on lapsia. Lastenlapsista ei kysytty	60 %:lla on lapsia. Lastenlapsista ei kysytty	67 %:lla on lapsia ja 3 %:lla lapsenlapsia
Vanhemmat ja isovan- hemmat	Äiti on elossa 99 %:lla ja isä 93 %:lla. Ainakin yksi isovanhempi elossa 57 %:lla	Äiti on elossa 97 %:lla ja isä 90 %:lla. Ainakin yksi isovanhempi elossa 38 %:lla	Äiti on elossa 95 %:lla ja isä 84 %:lla. Ainakin yksi isovanhempi elossa 16 %:lla
Sisarukset ja sisarusten lapset	Sisaruksia on tai on ollut 89 %:lla. Sisarusten lapsia 52 %:lla	Sisaruksia on tai on ollut noin 90 %:lla. Sisarusten lapsia 66 %:lla	Sisaruksia on tai on ollut noin 90 %:lla. Sisarusten lapsia 73 %:lla
Läheisten määrä	Ei kysytty	Sukulaisia keskimäärin 5,4 ja ystäviä 4,9	Sukulaisia keskimäärin 4,7 ja ystäviä 4,5

* Tieto tilastokeskuksen rekisteriaineistosta

Aikuisten lasten läheissuhteet ovat kokeneet myös muutoksia kyselykierrosten välillä. Vastaajista entistä useammalla on lapsia ja niillä, joilla on lapsia, niitä on keskimäärin aiempaa useampia. Kolmannen kyselykierroksen aikuisten lasten vastaajista noin 67 prosentilla on omia lapsia ja kolmella prosentilla on myös omia lapsenlapsia. Niillä vastaajilla, joilla on omia lapsia, on niitä keskimäärin 2,3 ja niillä, joilla on omia lapsenlapsia, on niitä keskimäärin 2,1 (ks. Liitetaulukot 20 ja 21). Melkein kaikilla aikuisten lasten vastaajilla on edelleen vanhemmat elossa (ks. Liitetaulukko 54), joten suuria muutoksia ei ole tapahtunut, mutta jonkin verran vanhempia on kuitenkin kuollut. Sen sijaan kolmannen kierroksen aikaan melko harvoilla aikuisista lapsista on enää isovanhempia elossa (ks. Liitetaulukko 119); kun vuonna 2007 vielä 57 prosentilla oli ainakin yksi isovanhempi elossa, niin vuonna 2012 vastaava osuus oli 38 prosenttia ja vuonna 2018 enää vain 16 prosenttia. Valtaosalla vastaajista on tai on ollut myös sisarusia ja niillä, joilla on sisarusia, on niitä keskimäärin kaksi (ks. Liitetaulukko 82). Sisarusten suhteen kyselykierrosten välillä ei ilmene muutoksia, mutta entistä useamman vastaajan sisarusilla on lapsia: vuonna 2007 hieman yli puolen sisarusilla oli lapsia, vuonna 2012 tämä osuus oli noussut 66 prosenttiin ja kolmannen kyselyn aikuisten lasten vastaajista jo 73 prosentilla oli sisarusten lapsia (ks. Liitetaulukko 108). Sitä vastoin kolmannen kyselykierroksen aikuisten lasten vastaajilla on keskimäärin vähemmän läheiseksi kokemiaan sukulaisia ja ystäviä kuin toisen kierroksen kyselyssä (vuonna 2007 asiasta ei kysytty). Muutos ei kuitenkaan ole dramaattinen, ja läheiseksi koettuja tahoja on keskimäärin useita: sukulaisia (4,7) ja ystäviä (4,5) (ks. Liitetaulukot 134 ja 135).

3.3 Lapsuuden asumistilanne

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin myös vastaajien lapsuuden ja nuoruuden ajan asumistilanteesta. Suurten ikäluokkien vastaajista melkein kaikki (95 %) asui syntymänsä jälkeen ensimmäisen elinvuotensa yhdessä biologisen äitinsä ja biologisen isänsä kanssa (ks. Liitetaulukko 56). Vajaan kymmenesosan kohdalla vanhemmat ovat eronneet, ja keskimäärin suurten ikäluokkien vastaajat olivat 15 vuotiaita vanhempien erotessa (ks. Liitetaulukko 57 ja 58).

Suuret ikäluokat ovat pääsääntöisesti asuneet ison osan lapsuudestaan tai nuoruudestaan yhteisessä kodissa sisarustensa kanssa. Valtaosalla niistä, joilla on sisarusia, on näiden kanssa sekä yhteinen isä että äiti (ks. Liitetaulukko 86) ja vastaajat ovat valtaosin myös asuneet sisarustensa kanssa samassa kotitaloudessa välittömästi oman syntymänsä jälkeen tai sisarusensa syntymän jälkeen (ks. Liitetaulukko 87). Lomakkeessa tiedusteltiin myös sitä, kuinka kauan vastaaja asui yhdessä sisarustensa kanssa ennen kuin täytti itse 18 vuotta. Pääosa suurten ikäluokkien vastaajista on asunut sisarustensa kanssa yhdessä koko ajan, jotakuinkin viidennes yli puolet ajasta ja loput lyhyemmän aikaa (ks. Liitetaulukko 88).

Kolmannen kyselykierroksen aikaan aikuisten lasten vastaajista likipitään kaikki (99 %) olivat muuttaneet jo pois lapsuudenkodistaan (ks. Liitetaulukko 11) ja keskimäärin aikuiset lapset ovat muuttaneet omilleen noin 20-vuotiaana (ks. Liitetaulukko 12). Välittömästi syntymänsä jälkeen, eli 0–1-vuotiaana, lähes kaikki (98 %) aikuisten lasten vastaajista asui yhdessä sekä biologisen äitinsä että biologisen isänsä kanssa (ks. Liitetaulukko 56). Kolmannen kyselykierroksen toteutuksen aikaan kuitenkin neljänneksen kohdalla biologiset vanhemmat olivat eronneet ja keskimäärin vastaajat olivat olleet 14-vuotiaita vanhempien erotessa (ks. Liitetaulukko 57 ja 58).

Aikuisten lasten vastaajat ovat pääosin eläneet ison osan lapsuudestaan ja nuoruudestaan samassa kodissa sisarustensa kanssa. Valtaosalla aikuisista lapsista on sisarustensa kanssa sekä sama isä että äiti (ks. Liitetaulukko 86) ja vastaajat ovat asuneet sisarusten kanssa samassa kotitaloudessa välittömästi syntymänsä jälkeen tai välittömästi sisaruksensa syntymän jälkeen (ks. Liitetaulukko 87). Noin puolet aikuisista lapsista vastasi asuneensa sisarustensa kanssa samassa kotitaloudessa koko sen ajan, kunnes he täyttivät itse 18 vuotta, suurin piirtein neljännes yli puolet ajasta ja loput lyhyemmän aikaa (ks. Liitetaulukko 88).

4 Suuret ikäluokat: yhteydenpito, läheisyys, auttaminen ja auttamisasenteet

Tässä luvussa tarkastelemme suurten ikäluokkien yhteydenpitoa sekä auttamista heidän sukulaistensa ja ystäviensä kanssa. Yhteydenpitoa, läheisyyttä ja auttamista koskevissa tuloksissa on huomioitu vain ne vastaajat, joilla on kyseinen henkilö olemassa. Luvun lopussa selvitämme myös suurten ikäluokkien auttamisasenteita. Luvun kuvioissa esitetyt tilastolliset merkitsevyyssasteet kertovat sukupuolten välisten erojen tilastollisesta merkitsevyydestä.

4.1 Yhteydenpito

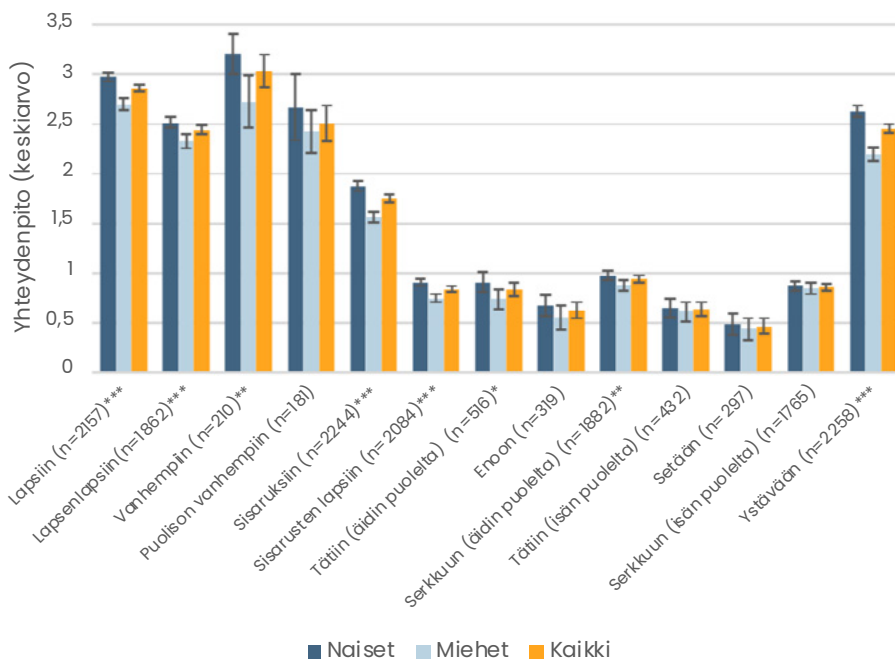
Kuviossa 4.1 esitetyt tulokset koskevat suurten ikäluokkien yhteydenpitoa heidän sukulaistensa ja ystäviensä kanssa. Vastaajilta kysyttiin kuinka usein kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana he ovat pitäneet yhteyttä eri henkilöihin ja vastausvaihtoehdoiksi annettiin: ei lainkaan (0), harvemmin kuin kerran kuukaudessa (1), noin 1–3 kertaa kuukaudessa (2), noin kerran viikossa (3), päivittäin tai useita kertoja viikossa (4) ja useita kertoja päivässä (5). Kuviossa 4.1 on esitetty yhteydenpidon keskiarvot eri henkilöryhmittäin.

Suuret ikäluokat pitävät eniten yhteyttä, keskimäärin kerran viikossa, vanhempiinsa (3,0) ja omiin lapsiinsa (2,9). Suuret ikäluokat ovat melko usein – keskimäärin useampia kertoja kuukaudessa – yhteydessä myös lastenlastensa (2,4), puolisonsa vanhempien (2,5) ja ystäviensä (2,5) sekä sisarustensa (1,7) kanssa, kun taas muiden sukulaisten kanssa yhteydenpito on keskimäärin tätä harvempaa. Naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi miehiä enemmän yhteydessä lapsiin, lapsenlapsiin, vanhempiin, sisaruksiin, sisarusten lapsiin, äidin puoleisiin täteihin, äidin puoleisiin serkkuihin sekä ystäviin. Yhteydenpidossa muihin sukulaisryhmiin – puolison vanhempiin, enoihin, setiin ja isän puoleisiin täteihin tai serkkuihin – ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja mies- ja naisvastaajien välillä.

Omien lasten, lastenlasten ja sisarusten sekä sisarusten lasten osalta vastaajilta tiedusteltiin lisäksi sitä, millä tavoin he ovat heihin yhteydessä. Vastaajia pyydettiin

Kuvio 4.1

Suurten ikäluokkien yhteydenpito sukulaisiinsa ja ystäviinsä (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

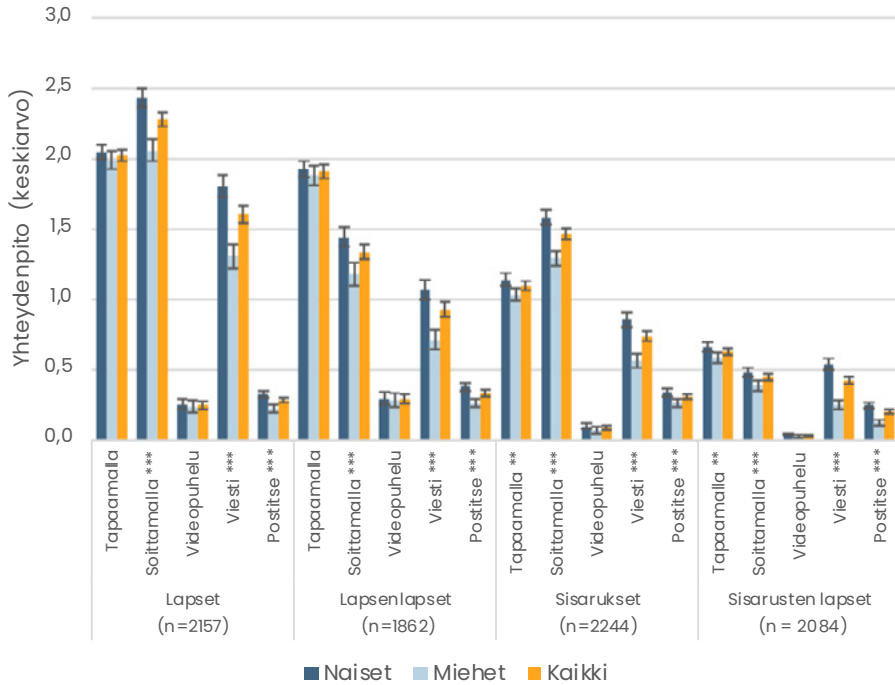
kertomaan, edellä esiteltyä 0–5-asteikkoa käyttäen, kuinka usein he ovat olleet yhteydessä näihin henkilöihin: a) tapaamalla kasvotusten b) puhelimitse ilman videokuvaa c) videopuhelulla d) jollakin viestipalvelulla e) kirjeitse tai postikortilla. Kuviossa 4.2 on esitetty eri yhteydenpitotapojen keskiarvot henkilöryhmittäin.

Omien lasten kanssa suuret ikäluokat ovat eniten yhteydessä soittamalla puhelimella (2,3) ja tapaamalla kasvotusten (2,0) sekä verraten usein myös lähettelemällä viestejä (1,6). Postikortteja tai kirjeitä lähetetään harvakseltaan (0,3) ja myös videopuhelulla (0,3) yhteyttä pidetään varsin harvoin. Naiset pitävät tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteyttä lapsiinsa puhelimitse, viesteillä ja postitse kuin miehet. Sen sijaan kasvotusten tapaamisen ja videopuheluiden osalta sukupuolten välillä ei ole eroa.

Yleisin yhteydenpitotapa lapsenlapsiin on kasvotusten tapaaminen (1,9) ja lastenlasten kanssa myös soitellaan (1,3) sekä lähetellään viestejä (0,9) keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Myös lapsenlapsiin pidetään keskimäärin harvakseltaan yhteyttä postitse (0,3) tai videopuheluiden (0,3) välityksellä. Tapaamisen ja videopuheluiden kohdalla sukupuolten välillä ei ole eroja, mutta soittamalla, viesteillä ja postin välityksellä naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteydessä lapsenlapsiinsa kuin miehet.

Kuvio 4.2

Suurten ikäluokkien yhteydenpidon tapa eri sukulaisiin (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Sisarusten kanssa suuret ikäluokat pitävät eniten yhteyttä soittamalla (1,5) ja keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa myös tapaamalla (1,1) ja lähettämällä viestejä (0,7). Sitä vastoin myös sisarusten kohdalla yhteydenpito kirjellä ja postikortilla (0,3) tai videopuheluilla (0,1) on vähäistä. Videopuheluita lukuun ottamatta, naiset ovat kaikilla yhteydenpitotavoilla miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin yhteydessä sisaruskiinsa.

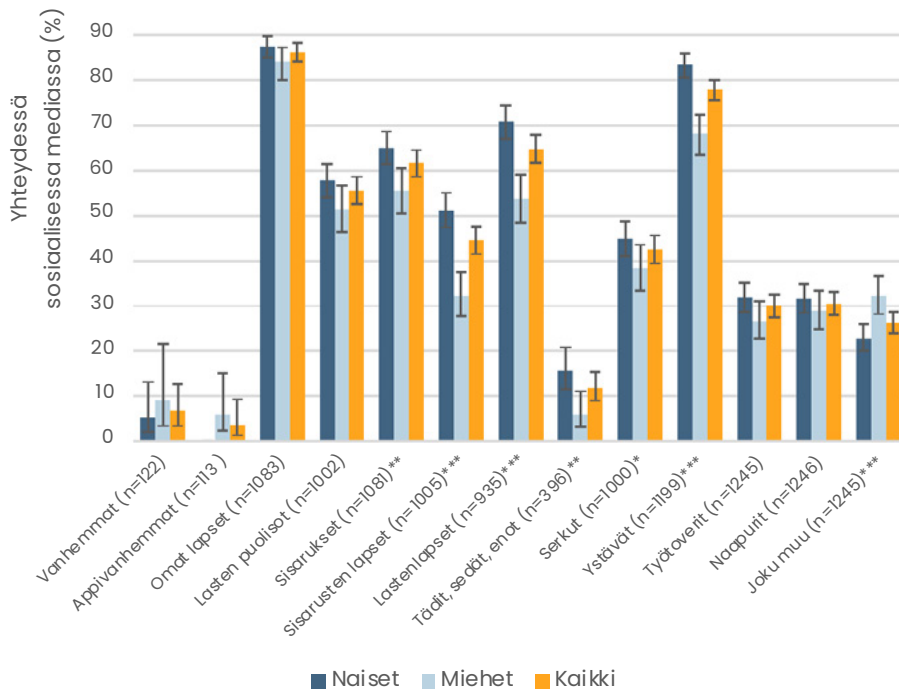
Vastaavasti sisarusten lapsiin suuret ikäluokat pitävät yhteyttä kaikilla tavoilla keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Eniten yhteyttä pidetään tapaamalla (0,6) ja soittamalla (0,5) sekä viesteillä (0,4). Sitä vastoin postitse (0,2) ja videopuhelulla (0,03) yhteyttä pidetään keskimäärin näitä vielä harvemmin. Videopuheluiden kohdalla sukupuolten välillä ei ole merkitseviä eroja, mutta kaikkien yhteydenpitotapojen osalta naiset pitävät tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteyttä sisarustensa lapsiin kuin miehet.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin erikseen myös sosiaalisen median käytöstä (Liite- taulukko 136). Suurten ikäluokkien vastaajista 48 prosenttia oli käyttänyt sosiaalista mediaa ja naiset (52 %) käyttävät sosiaalista mediaa miesvastaajia (43 %) yleisemmin. Sosiaalista mediaa käyttäviltä tiedusteltiin lisäksi sitä, kenen kanssa he ovat tekemi-

sissä sosiaalisessa mediassa (Liitetaulukko 137). Nämä tulokset on koottu kuvioon 4.3. Kuviossa on mukana vain ne vastaajat, jotka käyttävät sosiaalista mediaa ja, joilla on kyseessä oleva sukulainen tai ystävä. Suurin osa suurten ikäluokkien vastaajista on sosiaalisen median kautta tekemisissä omien lastensa (86 %), ystäviensä (78 %), lastenlastensa (65 %) ja sisarustensa (62 %) sekä lastensa puolisoiden (56 %) kanssa. Suuri osa vastaajista pitää sosiaalisen median välityksellä yhteyttä myös sisarustensa lapsiin (45 %), serkkuihinsa (43 %) ja naapureihinsa (31 %) sekä entisiin tai nykyisiin työtovereihinsa (30 %). Sitä vastoin harvemmat ovat sosiaalisessa mediassa yhteydessä vanhempiansa sisaruksiin (12 %), vanhempiinsa (7 %) tai puolisonsa vanhempiin (4 %). Naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi miehiä yleisemmin yhteydessä sisaruksiin, sisarusten lapsiin, lastenlapsiin, vanhempien sisaruksiin, serkkuihin sekä ystäviin. Vanhempien, puolison vanhempien, omien lasten, lasten puolisoiden, työtovereiden sekä naapureiden osalta sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Edellä esitetyt sosiaalisen median käyttöä koskevat tulokset poikkeavat hieman liitetaulukoissa esitetyistä jakaumista, johtuen siitä, että alkuperäisten lomakevastausten puutteellisuuksia on tässä täydennetty tai korjattu toisten kysymysten avulla.

Kuvio 4.3

Kenen kanssa suuret ikäluokat ovat tekemisissä sosiaalisessa mediassa (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

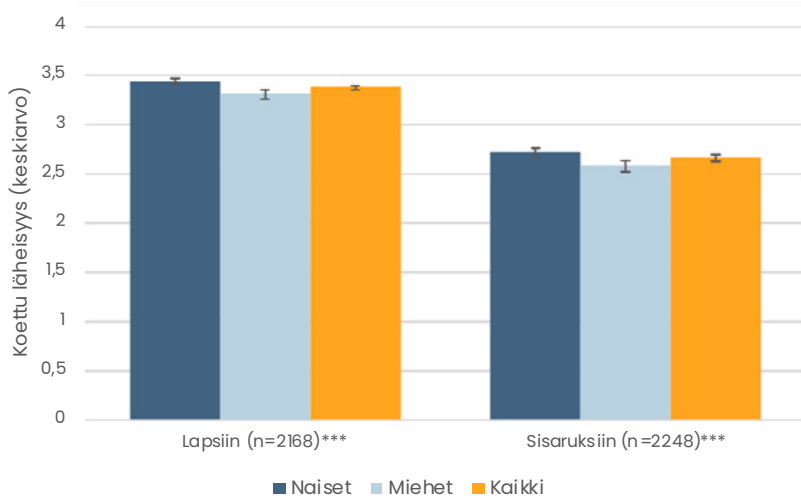

4.2 Läheisyys

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin kertomaan kuinka monta sellaista sukulaista ja ystävää heillä on, jotka he kokevat läheiseksi. Keskimäärin suurilla ikäluokilla on 6,4 läheistä sukulaista ja 5,6 läheistä ystävää. Miehillä (6,7) on keskimäärin useampia läheisiä ystäviä kuin naisilla (4,9), mutta sitä vastoin naisilla (6,6) on keskimäärin enemmän läheiseksi kokemiaan sukulaisia kuin miehillä (6,2). (ks. Liitetaulukot 134 ja 135.) Suurten ikäluokkien vastaajilta tiedusteltiin myös kuinka läheiseksi he kokevat omat lapsensa ja sisaruksensa. Vastausvaihtoehdoiksi annettiin erittäin etäinen (0), etäinen (1), ei läheinen eikä etäinen (2), läheinen (3) ja erittäin läheinen (4). Kuviossa 4.4 on esitetty koetun läheisyyden keskiarvot lasten ja sisarusten osalta.

Kuvio 4.4

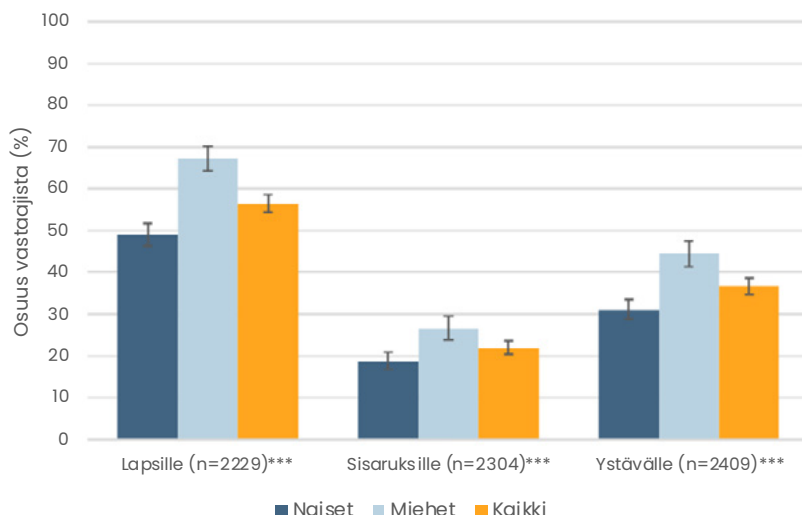
Suurten ikäluokkien kokema läheisyys perheenjäseniinsä (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Suurten ikäluokkien vastaajat kokevat omat lapsensa (3,4) ja sisaruksensa keskimäärin läheisiksi (2,7). Suurten ikäluokkien naiset kokevat sekä lapsensa että sisaruksensa tilastollisesti merkitsevästi läheisimmiksi kuin miehet. Naiset mieltävät lapsensa miehiä yleisemmin erittäin läheiseksi, ja vastaavasti miehet kokevat lapsensa useammin läheiseksi kuin naiset (ks. Liitetaulukko 41). Suurten ikäluokkien vastaajista naiset ilmoittavat sisaruksensa miehiä useammin erittäin läheisiksi, kun taas miehet vastaavat naisia yleisemmin, etteivät koe sisaruksiaan läheisiksi eikä etäisiksi (ks. Liitetaulukko 96).

Kuvio 4.5

Suurten ikäluokkien antama käytännön apu sukulaisilleen ja ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

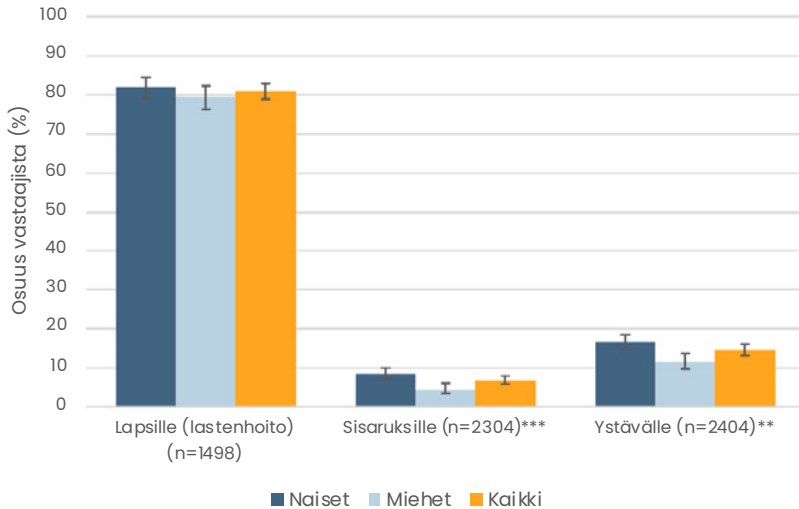
4.3 Suurten ikäluokkien antama apu

Suurten ikäluokkien vastaajilta tiedusteltiin ovatko he antaneet käytännön apua omille lapsilleen sisaruksilleen tai ystävilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kysymyksen yhteydessä ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan esimerkiksi avustamista koti- ja pihatöissä, remontissa ja tekniikan käytössä. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei kertaakaan, harvemmin kuin kerran kuussa, noin 1–3 kertaa kuussa, noin kerran viikossa ja päivittäin tai useita kertoja viikossa. Kuviossa 4.5 käytännön apua koskeva muuttuja on uudelleenluokiteltu kahteen luokkaan, ja kuvio osoittaa kuinka suuri osuus vastaajista on ylipäättään antanut käytännön apua kyseiselle sukulaisryhmälle kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Suurin osa suurten ikäluokkien vastaajista antaa käytännön apua omille lapsilleen (56 %) ja monet antavat käytännön apua myös ystävilleen (37 %) sekä sisaruksilleen (22 %). Miehet antavat käytännön apua tilastollisesti merkitsevästi naisia yleisemmin kaikille tarkastelluille henkilöryhmille. Suuret ikäluokat antavat käytännön apua pääosin harvemmin kuin kerran kuukaudessa tai enintään kuukausittain (ks. Liitetaulukot 51, 105 ja 131).

Käytännön avun antamisen lisäksi suurilta ikäluokilta tiedusteltiin ovatko he antaneet lastenhoitoapua omille lapsilleen kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei kertaakaan, 1–6 kertaa, 7–12 kertaa, 13–25 kertaa, 26–50 kertaa sekä yli 50 kertaa. Lisäksi vastaajilta kysyttiin ovatko he antaneet edellisen

Kuvio 4.6

Suurten ikäluokkien antama lastenhoito- ja hoiva-apu sukulaisilleen sekä ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

12 kuukauden aikana hoiva-apua sisaruksilleen tai ystävilleen. Kysymyksen yhteydessä selvennettiin, että hoiva-avulla tarkoitetaan hoivaa tai henkilökohtaista apua esimerkiksi peseytymisessä ja syömisessä tai vaatteiden pukemisessa. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei kertaakaan, harvemmin kuin kerran kuussa, noin 1–3 kertaa kuussa, noin kerran viikossa ja päivittäin tai useita kertoja viikossa. Kuviossa 4.6 lastenhoitoa ja hoivaa koskevat auttamismuuttujat on luokiteltu uudelleen kaksiluokkaiseksi eli tulokset osoittavat kuinka suuri osuus vastaajista on vuoden aikana ylipäätään antanut kyseistä apua. Lastenhoitoa koskevissa tuloksissa ovat mukana vain ne vastaajat, joilla on vähintään yksi alle 14-vuotias lapsenlapsi.

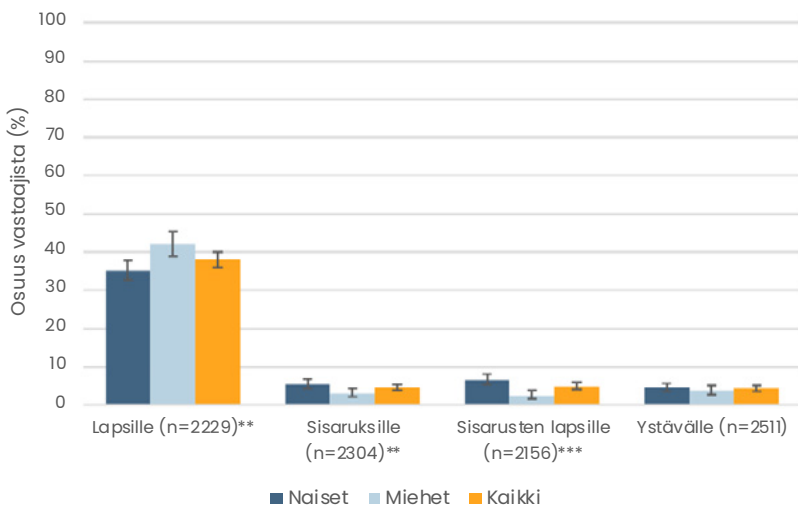
Valtaosa suurten ikäluokkien vastaajista on antanut lastenhoitoapua omille lapsilleen (81 %). Hoiva-avun antaminen on huomattavasti harvinaisempaa: ystävilleen hoivaa on antanut noin 15 prosenttia ja sisaruksilleen noin seitsemän prosenttia vastaajista. Naiset antavat hoivaa sekä sisaruksilleen että ystävilleen tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin miehet. Vastaajat, jotka ovat antaneet hoiva-apua sisaruksilleen tai ystävilleen, ovat pääosin antaneet sitä harvemmin kuin kuukausittain (ks. Liitetaulukot 104, 129). Lastenhoitoavun antamisessa ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Tiheydeltään annettu lastenhoitoapu on satunnaista, sillä lastenhoitoapua on annettu yleisimmin 1–6 kertaa edeltävän vuoden aikana, joskin myös tätä tiiviimpi auttaminen lasten hoitamisessa on verraten yleistä. Vaikka lastenhoitoavun antaminen

ylipäättään ei poikkea isoäitien ja isoisien välillä, suuriin ikäluokkiin kuuluvat isoäidit antavat isoisiä useammin usein toistuvaa lastenhoitoapua (ks. Liitetaulukko 47).

Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin myös ovatko he antaneet kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana taloudellista tukea lapsilleen, sisaruksilleen, sisarustensa lapsille tai ystävilleen. Vastausvaihtoehtoina olivat kyllä ja ei. Tukea antaneilta kysyttiin myös sitä, onko heidän antamansa rahamäärä ollut yhteensä yli vai alle 250 euroa. Kysymyksen yhteydessä vastaajalle selvennettiin, että taloudellisella tuella tarkoitetaan rahan antamista tai osallistumista esimerkiksi koulutuksesta, hankinnoista tai matkoista koituneisiin kustannuksiin. Kuviossa 4.7 esitetyt tulokset näyttävät kuinka suuri osuus vastaajista on antanut taloudellista tukea eri sukulaisille ja ystäville. Suuret ikäluokat antavat taloudellista tukea harvemmin kuin muita avun muotoja. Iso osa vastaajista antaa taloudellista tukea omille lapsilleen (38 %), mutta varsin harvat antavat taloudellista tukea sisaruksilleen (5 %), sisarustensa lapsille (5 %) tai ystävilleen (4 %). Miehet antavat taloudellista tukea tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin lapsilleen kuin naiset. Sitä vastoin naiset antavat miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin taloudellista tukea sisaruksilleen ja sisarustensa lapsille. Ystävien taloudellisen tukemisen kohdalla sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Rahamääräisesti taloudellista tukea on annettu omille lapsille pääosin yhteensä yli 250 euroa (ks. Liitetaulukko 53), mutta sisaruksille, sisarustenlapsille ja ystäville taloudellista tukea on annettu pääsääntöisesti korkeintaan 250 euron arvosta (ks. Liitetaulukot 107, 118, 133).

Kuvio 4.7

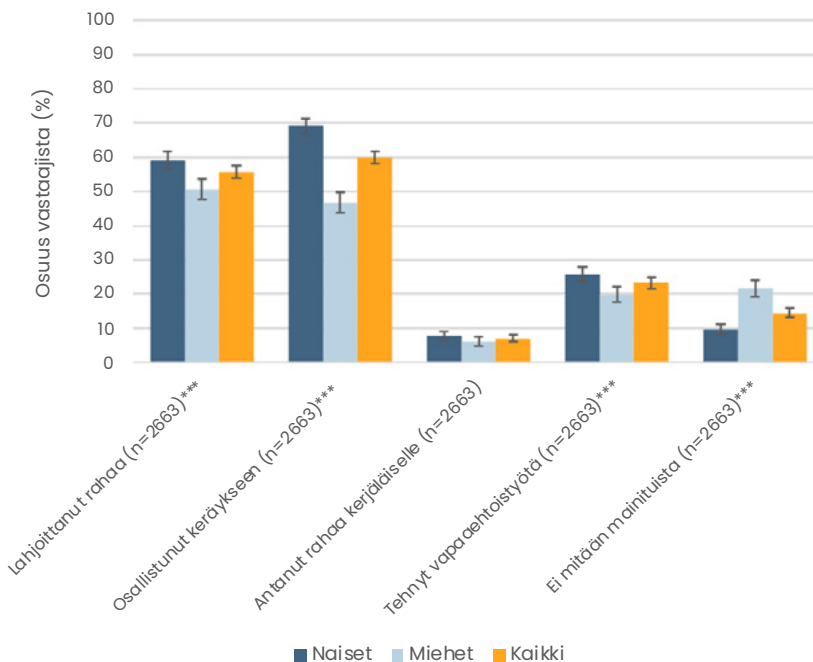
Suurten ikäluokkien antama taloudellinen tuki sukulaisilleen ja ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Sukulaisten ja ystävien auttamisen lisäksi kyselylomakkeessa tiedusteltiin tuntemattomien auttamisesta. Vastaajilta kysyttiin ovatko he kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana antaneet rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle, antaneet vaatteita tai tavaroita keräykseen, antaneet rahaa kerjäläiselle tai tehneet vapaaehtoistyötä. Lisäksi vastausvaihtoehtona oli, ettei vastaaja ole vuoden aikana osallistunut mihinkään edellä mainituista hyväntekeväisyyden muodoista. Kuviossa 4.8 on esitetty tulokset koskien hyväntekeväisyyteen osallistumista. Suurin osa suurten ikäluokkien vastaajista on antanut vaatteita tai tavaroita keräykseen (60 %) tai lahjoittanut rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle (56 %) ja miltei neljäsosa kertoo tehneensä vapaaehtoistyötä (23 %), mutta vain seitsemän prosenttia on antanut rahaa kerjäläiselle. Noin 15 prosenttia vastaajista ilmoittaa, ettei ole osallistunut mihinkään mainituista hyväntekeväisyyden muodoista. Naiset osallistuvat miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin vapaaehtoistyöhön ja keräyksiin sekä lahjoittavat rahaa hyväntekeväisyyteen. Vastaavasti se, ettei ole osallistunut mihinkään edellä mainituista on merkitsevästi yleisempää miesten kuin naisten kohdalla. Rahan antamisessa kerjäläiselle ei ilmene tilastollisesti merkitsevää eroa sukupuolten välillä.

Kuvio 4.8

Suurten ikäluokkien osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

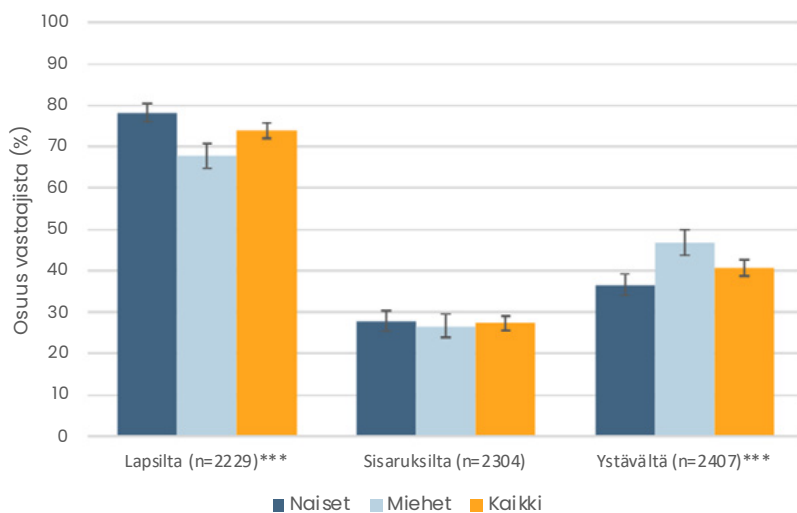

4.4 Suurten ikäluokkien saama apu

Suurten ikäluokkien vastaajilta tiedusteltiin ovatko he saaneet käytännön apua lapsiltaan, sisaruksiltaan tai ystäviltään kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kuviossa 4.9 käytännön apua koskeva muuttuja on uudelleenluokiteltu kahteen luokkaan, ja kuvion tulokset kertovat kuinka suuri osuus suurten ikäluokista on saanut käytännön apua kyseessä olevalta henkilöryhmältä. Valtaosa suurten ikäluokkien vastaajista saa käytännön apua omilta lapsiltaan (74 %) ja suuri osa myös ystäviltään (41 %) sekä hie-man yli neljännes sisaruksiltaan (27 %). Naiset saavat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin käytännön apua lapsiltaan kuin miehet, kun taas miehet saavat naisia merkitsevästi yleisemmin käytännön apua ystäviltään. Omilta sisaruksilta saadun avun suhteen ei esiinny tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Suuret ikäluokat saavat käytännön apua pääosin harvemmin kuin kerran kuukaudessa tai korkeintaan kuukausittain (ks. Liitetaulukot 44, 101 ja 126).

Kuvio 4.9

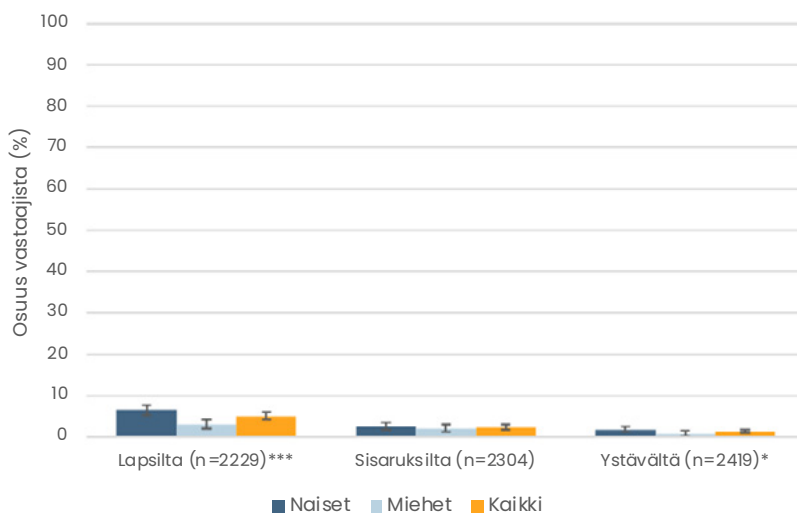
Suurten ikäluokkien saama käytännön apu sukulaisiltaan ja ystäviltään (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Kuviossa 4.10 esitetyt tulokset näyttävät, kuinka suuri osuus suurten ikäluokkien vastaajista on saanut taloudellista tukea lapsiltaan, sisaruksiltaan tai ystäviltään kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Suuret ikäluokat saavat taloudellista tukea ylipääntään varsin harvoin: noin viisi prosenttia saa taloudellista tukea omilta lapsiltaan ja vielä harvempi saa taloudellista tukea sisaruksiltaan (2 %) tai ystäviltään (1 %). Naiset saavat tilastollisesti merkitsevästi miehiä yleisemmin taloudellista tukea lapsiltaan ja ystäviltään, mutta sisaruksilta saadun taloudellisen tuen kohdalla sukupuolten välillä ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja. Rahamääräisesti suurten ikäluokkien saama taloudellinen tuki on pienimuotoista ja niin lapsilta kuin sisaruksilta ja ystäviltäkin on tukea pääosin saatu yhteensä enintään 250 euroa (ks. Liitetaulukot 46, 103, 128).

Kuvio 4.10

Suurten ikäluokkien saama taloudellinen tuki sukulaisiltaan ja ystäviltään (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

4.5 Annetun ja saadun avun vertailu

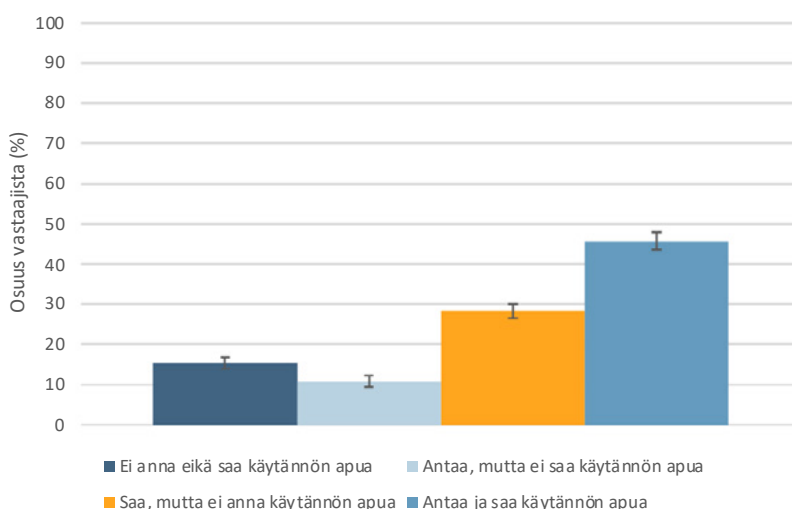
Seuraavaksi vertailemme suurten ikäluokkien vastaajien antaman ja saaman avun suhteita omien lasten ja sisarusten sekä ystävien osalta. Kuvioissa 4.11a–4.13a ja 4.11b–4.13b vastaajan antama ja saama apu on summattu siten, että jokainen vastaaja kuuluu yhteen seuraavista neljästä ryhmästä ”Ei anna eikä saa”, ”Antaa, mutta ei saa”, ”Saa, mutta ei anna” tai ”Antaa ja saa”. Apumuodoista tarkastelemme käytännön apua sekä taloudellista tukea. Kuvioissa esitetyissä tuloksissa ovat mukana vain ne vastaajat, joilla on kyseinen sukulainen tai ystävä.

Lapset

Kuviosta 4.11a ilmenee, että melkein puolet suurten ikäluokkien vastaajista sekä antaa käytännön apua lapsilleen että saa sitä heiltä (46 %). Vastaajista 15 prosenttia ei anna lapsilleen, eikä saa heiltä käytännön apua lainkaan. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus suurista ikäluokista saa lapsiltaan käytännön apua, mutta ei anna sitä heille (28 %) kuin antaa käytännön apua lapsilleen, mutta ei saa sitä heiltä (11 %). Kuvio 4.11b osoittaa, että suurin osa suurista ikäluokista (59 %) ei anna taloudellista tukea lapsilleen, eikä myöskään saa sitä heiltä. Yli kolmannes (36 %) suurten ikäluokkien vastaajista kuitenkin antaa taloudellista tukea lapsilleen, mutta ei saa sitä heiltä. Sen sijaan varsin harva saa taloudellista tukea lapsiltaan, muttei anna sitä heille (3 %) ja vielä harvempi vastaajista sekä antaa taloudellista tukea lapsilleen, että saa sitä heiltä (2 %).

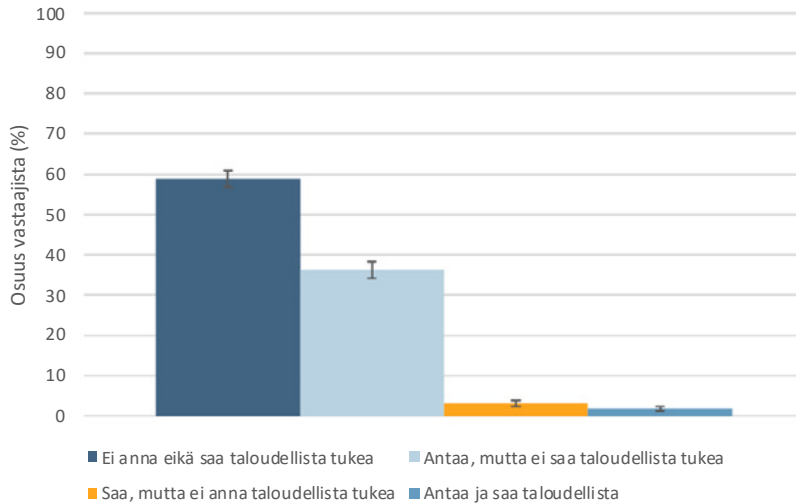
Kuvio 4.11a

Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: lapset
(% ja 95 % luottamusväli) (n=2229)

Kuvio 4.11b

Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: lapset
(% ja 95 % luottamusvälit) (n=2229)

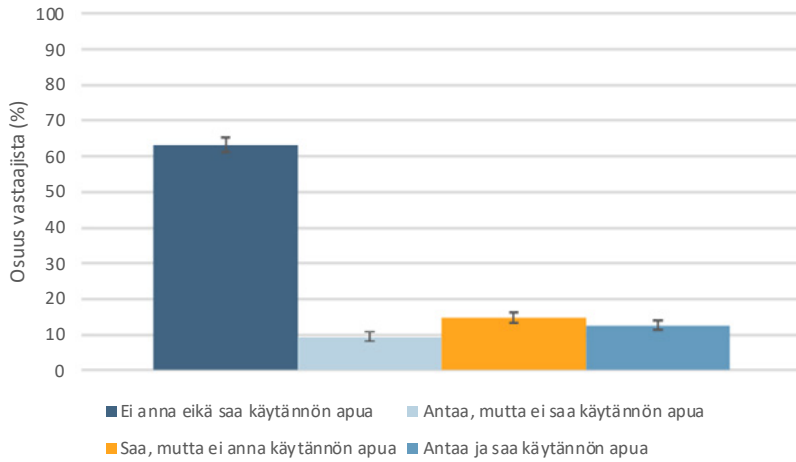

Sisarukset

Kuviot 4.12a ja 4.12b koskevat suurten ikäluokkien ja heidän sisarustensa välistä auttamista. Suurin osa suurten ikäluokkien vastaajista (63 %) ei anna eikä saa käytännön apua sisaruksiltaan. Reilut kymmenesosa (13 %) sekä antaa sisaruksilleen että saa sisaruksiltaan käytännön apua. Merkitsevästi suurempi osuus saa, mutta ei anna apua (15 %) kuin antaa, mutta ei saa apua (9 %). Taloudellista tukea ei juurikaan anneta suurten ikäluokkien ja heidän sisarustensa välillä. Suurten ikäluokkien vastaajista 93 prosenttia ei anna eikä myöskään saa sisaruksiltaan taloudellista tukea. Merkitsevästi suurempi osa suurista ikäluokista antaa mutta ei saa taloudellista tukea sisaruksiltaan (4 %) kuin saa taloudellista tukea, vaikkei sitä anna (2 %). Erittäin pieni osuus (0,1 %) suurten ikäluokkien vastaajista sekä saa sisaruksiltaan että antaa sisaruksilleen taloudellista tukea.

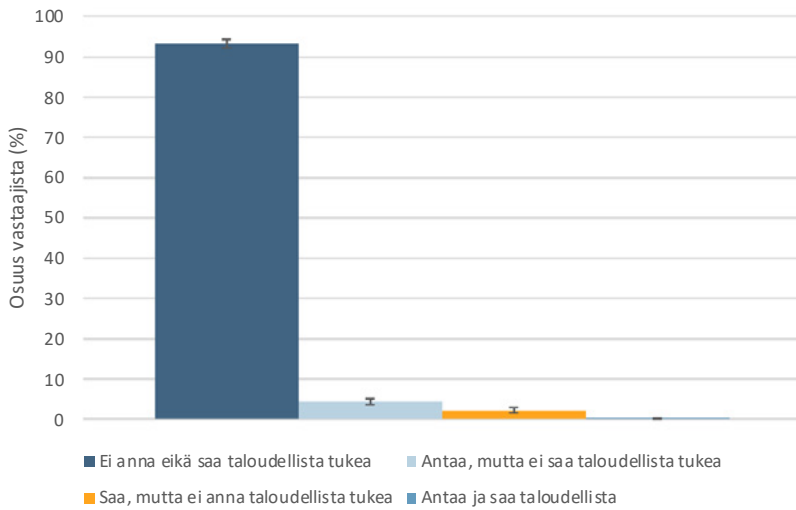
Kuvio 4.12a

Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: sisarukset (% ja 95 % luottamusvälit) (n=2304)

Kuvio 4.12b

Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: sisarukset (% ja 95 % luottamusvälit) (n=2304)

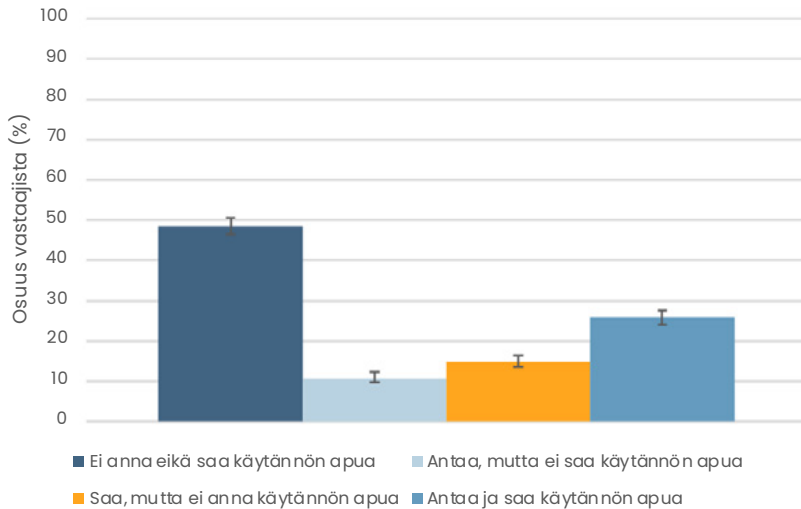

Ystävät

Kuviot 4.13a ja 4.13b koskevat suurten ikäluokkien ja heidän ystäviensä välillä annettua apua. Noin puolet (49 %) suurista ikäluokista ei anna eikä saa ystäviltään käytännön apua. Noin neljännes (26 %) suurten ikäluokkien vastaajista kuitenkin sekä antaa ystävilleen että saa heiltä käytännön apua. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus suurista ikäluokista saa ystäviltään käytännön apua, muttei anna (15 %) kuin antaa käytännön apua, muttei saa sitä (11 %). Taloudellisen tuen antaminen suurten ikäluokkien ja heidän ystäviensä välillä on harvinaista: 95 prosenttia suurten ikäluokkien vastaajista ei sen enempää anna kuin saakaan taloudellista tukea ystäviltään. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus suurista ikäluokista antaa taloudellista tukea ystävilleen, mutta ei saa sitä heiltä (4 %) kuin saa taloudellista tukea ystäviltään, mutta ei anna sitä (1 %). Vain hyvin pieni osuus (0,4 %) suurten ikäluokkien vastaajista antaa taloudellista tukea ystävilleen ja myös saa ystäviltä taloudellista tukea.

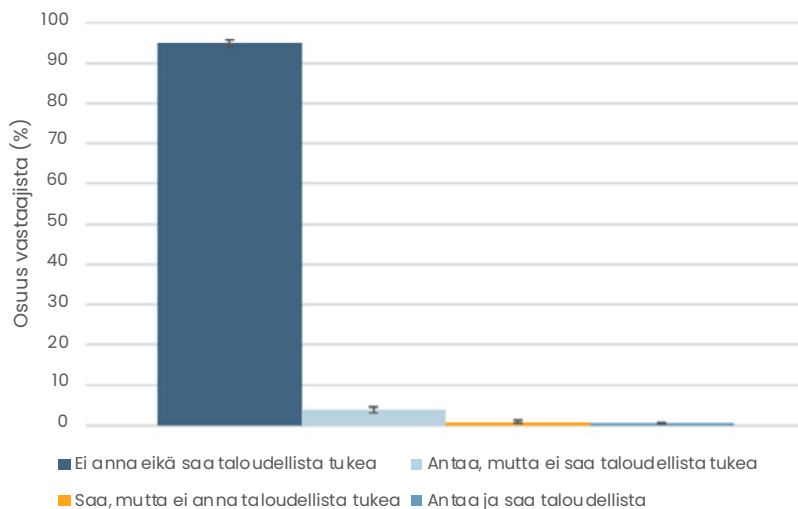
Kuvio 4.13a

Suurten ikäluokkien antama ja saama käytännön apu: ystävät (% ja 95 % luottamusvälit) (n=2379)

Kuvio 4.13b

Suurten ikäluokkien antama ja saama taloudellinen tuki: ystävät
(% ja 95 % luottamusväli) (n=2393)

4.6 Auttamisasenteet

Seuraavaksi tarkastelemme suurten ikäluokkien vastaajien mielipiteitä liittyen perheenjäsenten auttamiseen. Auttamisasenteista tiedusteltiin vastaajilta neljässä ryppäessä, joista jokainen sisälsi kolme väittämää. Ensimmäinen ryppäs koski isovanhempien suhteita omiin lapsenlapsiin (ks. Liitetaulukko 138). Toisessa väittämäryppäessä kysyttiin mielipiteitä aikuisten lasten velvollisuuksista omia vanhempiaan kohtaan (ks. Liitetaulukko 139). Kolmas väitepatteri käsitteli perheen ja yhteiskunnan vastuunjakoa vanhusten huolenpidosta (ks. Liitetaulukko 140). Neljännen ryppään väittämät keskittyivät omaisten tukemiseen ja siihen liittyviin odotuksiin sekä vaatimuksiin (ks. Liitetaulukko 141). Vastausvaihtoehtoja jokaisen väittämän kohdalla oli viisi, jotka on kuvioissa uudelleenluokiteltu kolmeen luokkaan: 1) Täysin tai jokseenkin samaa mieltä 2) Ei samaa eikä eri mieltä 3) Täysin tai jokseenkin eri mieltä.

Isovanhempien velvollisuudet lapsenlapsiaan kohtaan

Kuvio 4.14 koskee suurten ikäluokkien mielipiteitä isovanhemmuutta koskeviin väittämiin. Suurten ikäluokkien vastaajista 44 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”Isovanhempien velvollisuus on hoitaa pieniä lapsenlapsia” kanssa. Miehet (49 %) ovat tätä mieltä tilastollisesti merkitsevästi naisia (40 %) yleisemmin.

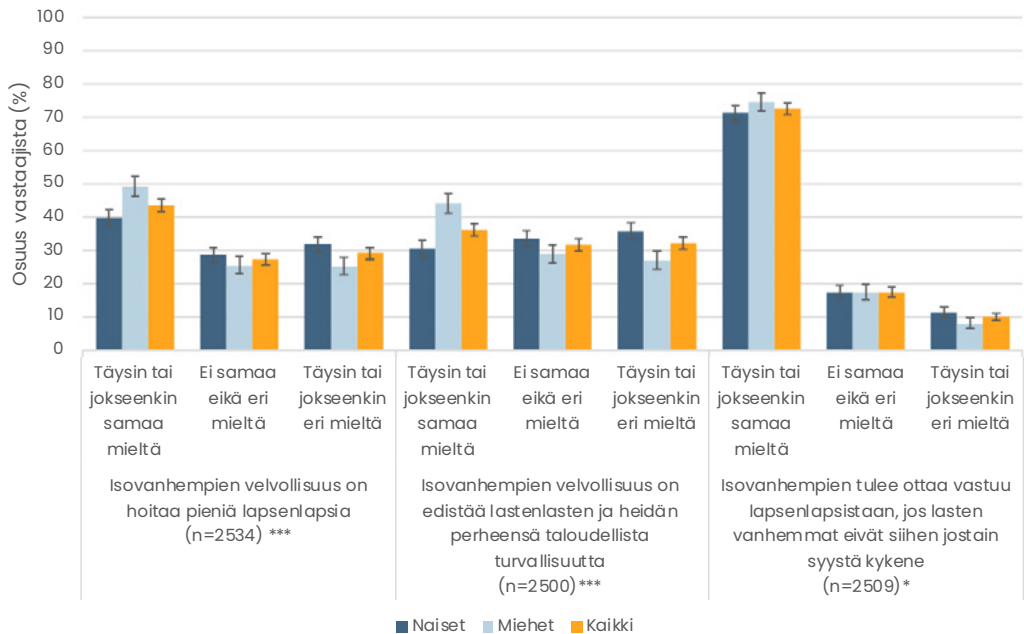
Vastaajista 29 prosenttia on kuitenkin täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa. Naiset (32 %) ovat väittämän kanssa eri mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin miehet (25 %).

Ryppään toinen väittäjä oli: ”Isovanhempien velvollisuus on edistää lastenlasten ja heidän perheensä taloudellista turvallisuutta.” Suurista ikäluokista 36 prosenttia on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä, mutta 32 prosenttia kertoo olevansa väitteen kanssa eri mieltä. Naiset (36 %) ovat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin eri mieltä väitteen kanssa kuin miehet (27 %) ja vastaavasti miehet (44 %) ovat merkitsevästi yleisemmin samaa mieltä väitteen kanssa kuin naiset (31 %).

Lähes kolme neljästä (73 %) suurten ikäluokkien vastaajista katsoo, että ”isovanhempien tulee ottaa vastuu lapsenlapsistaan, jos lasten vanhemmat eivät siihen jostain syystä pysty.” Miehet (75 %) ovat väitteen kanssa samaa mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin naiset (71 %). Vain kymmenesosa (10 %) suurten ikäluokkien vastaajista on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä ja naiset (11 %) ovat eri mieltä miehiä (8 %) merkitsevästi yleisemmin.

Kuvio 4.14

Suurten ikäluokkien mielipiteet isovanhemmuutta koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Aikuisten lasten velvollisuudet vanhempiaan kohtaan

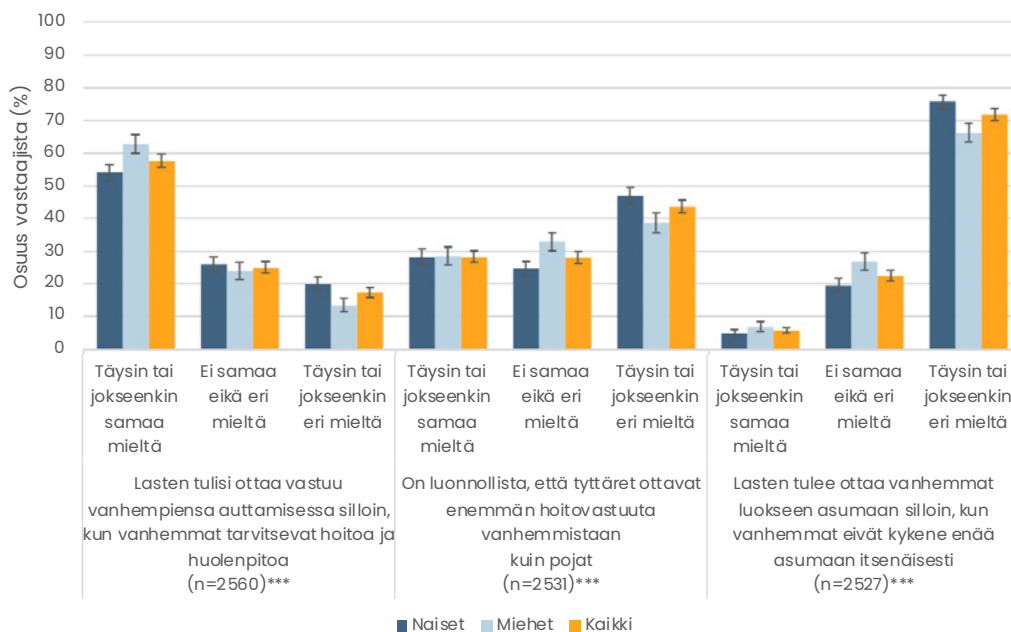
Kuvio 4.15 koskee suurten ikäluokkien mielipiteitä liittyen aikuisten lasten velvollisuuksiin vanhempiaan kohtaan. Suurista ikäluokista 58 prosenttia on sitä mieltä, että ”lasten tulisi ottaa vastuu vanhempiansa auttamisesta silloin, kun vanhemmat tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa”. Miesvastaajat (63 %) ovat tämän väitteen kanssa samaa mieltä useammin kuin naiset (54 %) ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Vastaajista 17 prosenttia on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä ja naiset (20 %) yleisemmin kuin miehet (13 %).

Suurten ikäluokkien vastaajista 28 prosenttia pitää ”luonnollisena” sitä, että ”tyttäret ottavat enemmän hoitovastuuta vanhemmistaan kuin pojat”. Vastaajista kuitenkin 44 prosenttia on tämän väitteen kanssa eri mieltä ja suurten ikäluokkien naiset (47 %) ovat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin eri mieltä väittämän kanssa kuin miehet (39 %).

Lähes kolme neljännestä (72 %) suurten ikäluokkien vastaajista on täysin tai jokseenkin eri mieltä myös siitä, että ”lasten tulee ottaa vanhemmat luokseen asumaan silloin, kun vanhemmat eivät kykene enää asumaan itsenäisesti”. Naisvastaajat (76 %) ovat yleisemmin eri mieltä tämän väittämän kanssa kuin miehet (66 %) ja ero on tilastollisesti merkitsevä. Vain kuusi prosenttia vastaajista on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin samaa mieltä ja miehet (7 %) yleisemmin kuin naiset (5 %). Myös viimeksi mainittu ero on tilastollisesti merkitsevä.

Kuvio 4.15

Suurten ikäluokkien mielipiteet lasten velvollisuuksia koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

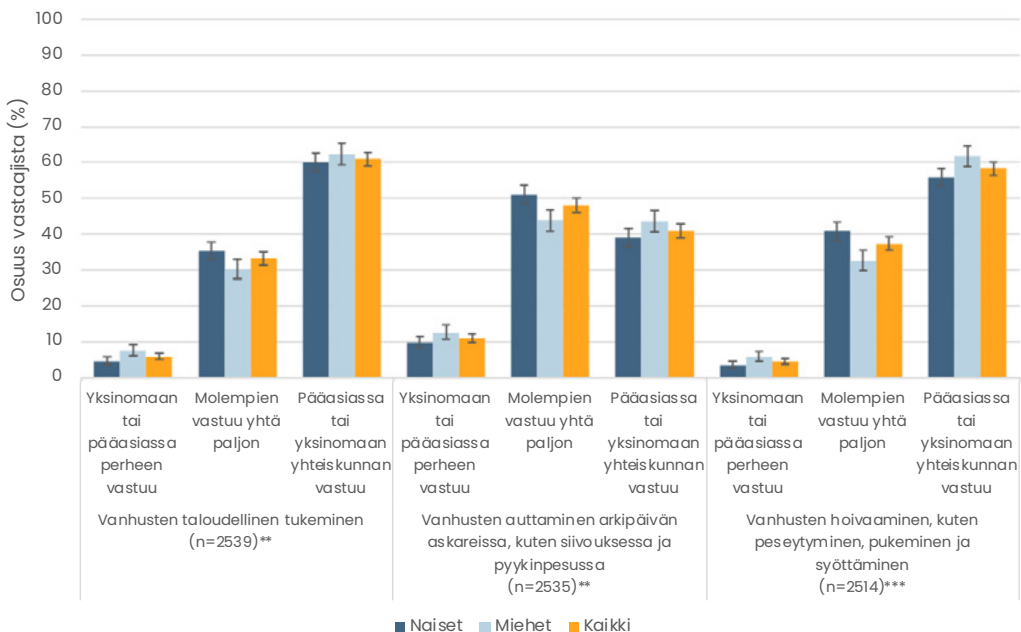
Perheen ja yhteiskunnan vastuu vanhusten tukemisessa

Kuvio 4.16 koskee suurten ikäluokkien mielipiteitä liittyen siihen, onko vanhusten tukeminen heidän mielestään perheen vai yhteiskunnan vastuulla. Suurten ikäluokkien vastaajista 61 prosenttia katsoo että ”vanhusten taloudellinen tukeminen” on pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan vastuulla. Kolmannes (33 %) on sitä mieltä, että ikään-tyneiden taloudellinen tukeminen on yhtä paljon perheen ja yhteiskunnan vastuulla. Vain harva (6 %) mieltää sen olevan yksinomaan tai pääasiassa perheen vastuulla. Viimeksi mainitusta väitteestä miehet (7 %) ovat naisia (5 %) useammin samaa mieltä ja ero on tilastollisesti merkitsevää. Vastaavasti naiset (35 %) mieltävät vanhusten taloudellisen tukemisen olevan yhtä paljon yhteiskunnan ja perheen vastuulla merkitsevästi yleisemmin kuin miehet (30 %).

Noin puolet suurista ikäluokista (48 %) katsoo, että ”vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa” on yhtä paljon perheen ja yhteiskunnan vastuulla ja naiset (51 %) ovat tätä mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin miehet (44 %). Kuitenkin 41 prosenttia ajattelee, että auttaminen arkipäivän askareissa on yhteiskunnan vastuulla ja vain 11 prosenttia on sitä mieltä, että kyse on enemmän perheen vastuusta. Merkitsevästi suurempi osuus miehistä (44 %) kuin naisista (39 %) on sitä mieltä, että vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa on yhteiskunnan vastuulla, mutta miehet (13 %) ovat naisia (10 %) merkitsevästi yleisemmin myös sitä mieltä, että kyse on perheen vastuusta.

Kuvio 4.16

Suurten ikäluokkien mielipiteet perheen ja yhteiskunnan vastuuta koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuoleten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Vain harva suurten ikäluokkien vastaaja (4 %) katsoo, että ”vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen” kuuluvat yksinomaan tai pääasiassa perheen vastuulle. Miehet (6 %) ovat tätä mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin naiset (4 %). Suuren osan mielestä ikääntyneiden hoivaaminen kuuluu yhtä paljon perheelle ja yhteiskunnalle (37 %) ja naiset (41 %) ovat tätä mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin miehet (33 %). Valtaosan (58 %) mielestä nämä tehtävät kuitenkin kuuluvat pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan vastuulle. Miehet (62 %) ovat merkitsevästi naisia (56 %) yleisemmin yhteiskunnan vastuun kannalla.

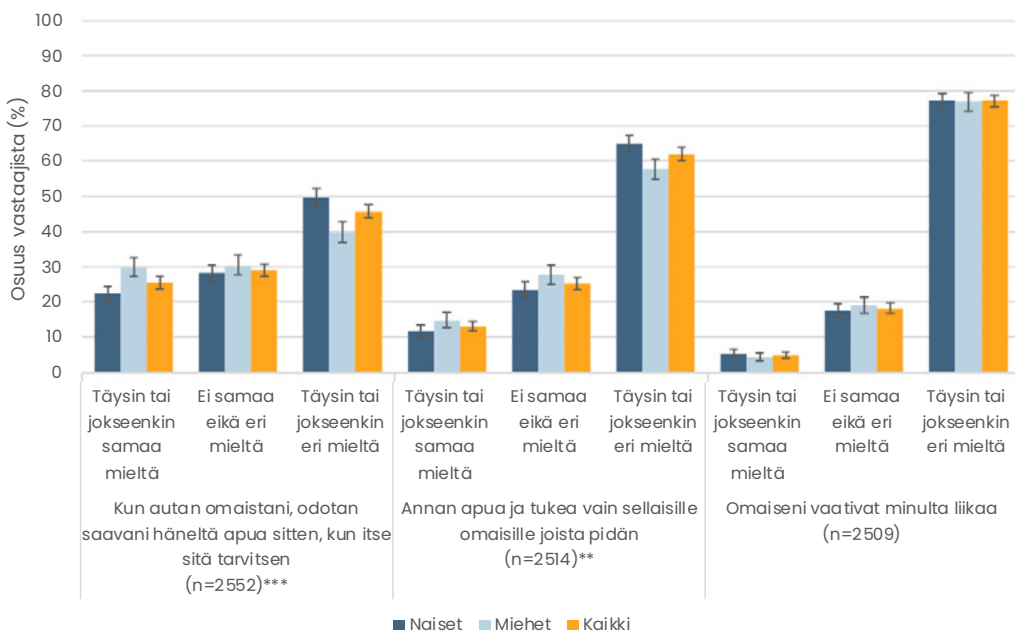
Omaisten auttamisen odotukset ja vaatimukset

Kuviossa 4.17 on esitetty tulokset koskien viimeistä väiterypystä, joka koskee omaisten auttamiseen liittyviä odotuksia ja vaatimuksia. Väittämän ”kun autan omaistani, odotan saavani häneltä apua sitten kun itse sitä tarvitsen” kanssa samaa mieltä on suurista ikäluokista 25 prosenttia ja eri mieltä 46 prosenttia. Miehet (30 %) ovat väittämän kanssa samaa mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin naiset (22 %). Vastaavasti naiset (50 %) ovat väittämän kanssa merkitsevästi yleisemmin eri mieltä kuin miehet (40 %).

Väittämän ”annan apua ja tukea vain sellaisille omaisille, joista pidän” kanssa samaa mieltä on 13 prosenttia ja eri mieltä 62 prosenttia suurten ikäluokkien vastaajista. Naiset (65 %) ovat väitteen kanssa merkitsevästi yleisemmin eri mieltä kuin miehet (58 %). Valtaosa suurista ikäluokista (77 %) on eri mieltä väittämän ”omaiseni vaativat minulta liikaa” kanssa ja vain viisi prosenttia on yhtä mieltä väittämän kanssa. Sukupuolten välillä ei ole tämän väittämän kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja.

Kuvio 4.17

Suurten ikäluokkien mielipiteet omaisten auttamista koskeviin kysymyksiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

5 Aikuiset lapset: yhteydenpito, läheisyys, auttaminen ja auttamisasenteet

Tässä luvussa tarkastelemme suurten ikäluokkien aikuisten lasten yhteydenpitoa sekä auttamista heidän sukulaistensa ja ystäviensä kanssa. Yhteydenpitoa, läheisyyttä ja auttamista koskevissa tuloksissa on huomioitu vain ne vastaajat, joilla on kyseinen henkilö olemassa. Luvun lopussa selvitämme myös aikuisten lasten auttamisasenteita. Luvun kuvioissa esitetyt tilastolliset merkitsevyydet kertovat sukupuolten välisten erojen tilastollisesta merkitsevyydestä.

5.1 Yhteydenpito

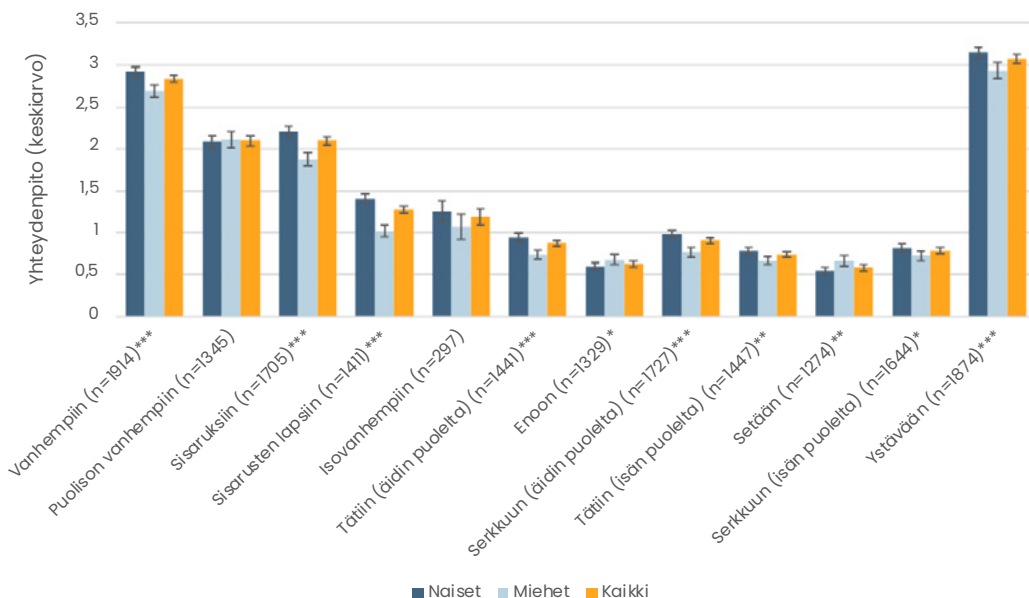
Kuviossa 5.1 esitetyt tulokset koskevat aikuisten lasten yhteydenpitoa heidän sukulaistensa ja ystäviensä kanssa. Vastaajilta kysyttiin kuinka usein kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana he ovat pitäneet yhteyttä eri henkilöihin ja vastausvaihtoehdoiksi annettiin: ei lainkaan (0), harvemmin kuin kerran kuukaudessa (1), noin 1–3 kertaa kuukaudessa (2), noin kerran viikossa (3), päivittäin tai useita kertoja viikossa (4) ja useita kertoja päivässä (5). Kuviossa 5.1 on esitetty yhteydenpidon keskiarvot eri henkilöryhmittäin.

Aikuiset lapset pitävät eniten, keskimäärin kerran viikossa, yhteyttä ystäviinsä (3,1) sekä omiin vanhempiinsa (2,8). Aikuiset lapset ovat suhteellisen paljon – useampia kertoja kuukaudessa – yhteydessä myös sisarustensa (2,1) ja puolisonsa vanhempien (2,1) kanssa, kun taas sisarustensa lasten (1,3) ja isovanhempiensa (1,2) kanssa he ovat yhteydessä keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Muiden sukulaisten kanssa yhteydenpito on tätä harvempaa. Naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi miehiä enemmän yhteydessä kaikkiin muihin henkilöihin paitsi isovanhempiin, puolison vanhempiin sekä enoihin ja setiin. Miehet ovat puolestaan merkitsevästi naisia enemmän yhteydessä enoihin ja setiin. Yhteydenpidossa isovanhempiin ja puolison vanhempiin ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja mies- ja naisvastaajien välillä.

Omien vanhempien, puolison vanhempien ja sisarusten sekä sisarusten lasten osalta vastaajilta tiedusteltiin lisäksi sitä, millä tavoin he ovat heihin yhteydessä. Vastaajia pyydettiin kertomaan, edellä esiteltyä 0–5-asteikkoa käyttäen, kuinka usein he ovat olleet yhteydessä näihin henkilöihin: a) tapaamalla kasvotusten b) puhelimitse ilman videokuvaa c) videopuhelulla d) jollakin viestipalvelulla e) kirjeitse tai postikortilla. Kuviossa 5.2 on esitetty eri yhteydenpitotapojen keskiarvot henkilöryhmittäin.

Kuvio 5.1

Aikuisten lasten yhteydenpito sukulaisiinsa ja ystäviinsä (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

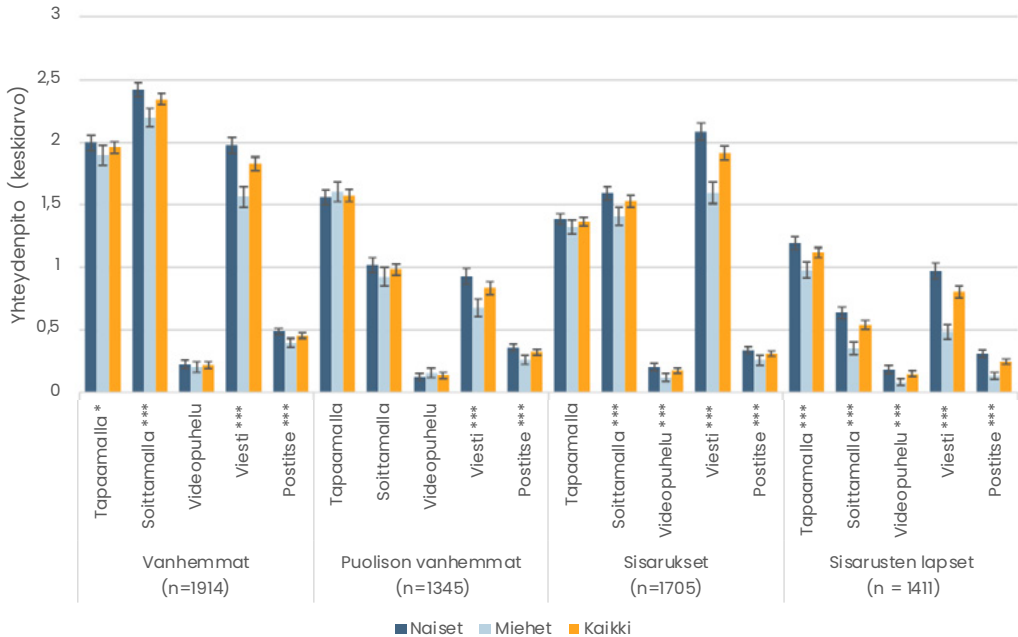
Omien vanhempien kanssa aikuiset lapset ovat eniten yhteydessä soittamalla puhelimella (2,3) ja verratien usein yhteyttä pidetään vanhempiin myös tapaamalla kasvotusten (1,9) ja lähettelemällä viestejä (1,8). Postikortteja tai kirjeitä lähetetään harvakseltaan (0,5) ja videopuhelulla (0,2) yhteyttä pidetään varsin harvoin. Naiset pitävät eri yhteydenpitotavoilla tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteyttä vanhempiinsa kuin miehet, lukuun ottamatta videopuheluita, joiden osalta sukupuolten välillä ei ole eroa.

Yleisin yhteydenpitotapa puolison vanhempiin on kasvotusten tapaaminen (1,6) ja puolison vanhempien kanssa soitellaan (1,0) sekä lähetellään viestejä (0,8) keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa. Myös puolison vanhempiin aikuiset lapset ovat keskimäärin harvakseltaan yhteydessä postitse (0,3) tai videopuheluiden (0,1) välityksellä. Naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteydessä puolison vanhempiin viesteillä ja postitse, mutta muiden yhteydenpitotapojen kohdalla sukupuolten välillä ei ole eroja.

Sisarustensa kanssa aikuiset lapset pitävät eniten yhteyttä, keskimäärin muutamia kertoja kuukaudessa, lähettelemällä viestejä (1,9) ja keskimäärin hieman harvemmin soittamalla (1,5) ja tapaamalla (1,4). Sitä vastoin myös sisarusien kohdalla yhteydenpito kirjeillä ja postikortilla (0,3) tai videopuhelulla (0,2) on vähäistä. Sisarusien tapaamisen kohdalla ei sukupuolten välillä ole merkitseviä eroja, mutta muiden

Kuvio 5.2

Aikuisten lasten yhteydenpidon tapa eri sukulaisiin (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli).
 $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

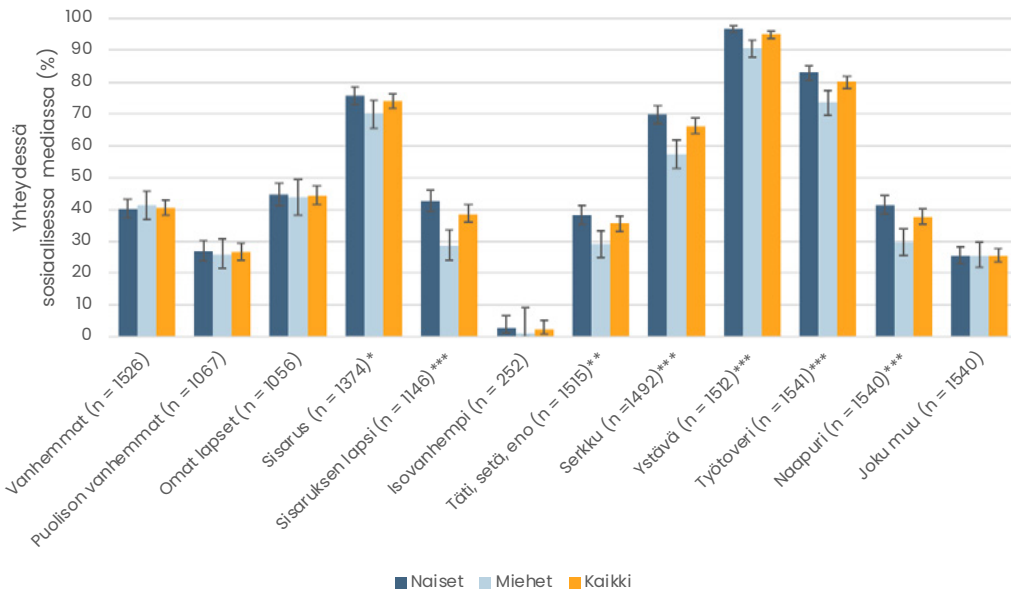
yhteydenpitotapojen osalta naiset ovat merkitsevästi enemmän yhteydessä kuin miehet. Vastaavasti sisarustensa lapsiin vastaajat ovat eniten yhteydessä näkemällä kasvotusten (1,1). Keskimäärin harvemmin kuin kerran kuukaudessa sisarusten lasten kanssa lähetetään myös viestejä (0,8), postikortteja tai kirjeitä (0,3) tai ollaan yhteydessä videopuhelulla (0,2). Kaikkien yhteydenpitotapojen osalta naiset pitävät tilastollisesti merkitsevästi enemmän yhteyttä sisarustensa lapsiin kuin miehet.

Kyselylomakkeessa tiedusteltiin erikseen myös sosiaalisen median käytöstä. Aikuisten lasten vastaajista 80 prosenttia vastasi käyttävänsä sosiaalista mediaa. Naisista 87 prosenttia ilmoitti käyttävänsä sosiaalista mediaa, kun taas miesvastaajien kohdalla vastaava osuus on 69 prosenttia (Liitetaulukko 136). Sosiaalista mediaa käyttäviltä tiedusteltiin lisäksi sitä, kenen kanssa he ovat tekemisissä sosiaalisessa mediassa (Liitetaulukko 137). Nämä tulokset on koottu Kuvioon 5.3. Kuviossa on mukana vain ne vastaajat, jotka käyttävät sosiaalista mediaa ja joilla on kyseessä oleva sukulainen tai ystävä. Valtaosa aikuisista lapsista on sosiaalisen median kautta tekemisissä ystäviensä (95 %), työtovereidensa (80 %) ja sisarustensa (74 %) sekä serkkujensa (66 %) kanssa. Suuri osa vastaajista pitää sosiaalisen median välityksellä yhteyttä myös lapsiinsa (44 %), vanhempiinsa (41 %), sisarustensa lapsiin (39 %), vanhempiensa sisaruksiin (36 %)

sekä naapureihinsa (38 %). Reilut neljäsnes (27 %) aikuisista lapsista on tekemisissä myös puolisonsa vanhempien kanssa sosiaalisessa mediassa. Sen sijaan vain hyvin harva (2 %) on yhteydessä isovanhempiinsa sosiaalisen median kautta. Nais- ja miesvastaajien välillä ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja vanhempien, puolison vanhempien, omien lasten tai isovanhempien osalta, mutta kaikkiin muihin henkilöryhmiin naiset ovat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin yhteydessä sosiaalisessa mediassa.

Kuvio 5.3

Kenen kanssa aikuiset lapset ovat tekemisissä sosiaalisessa mediassa (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

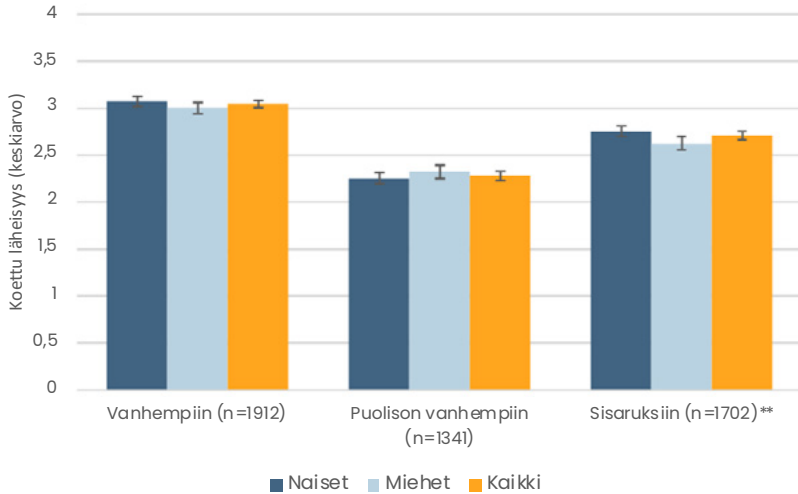

5.2 Läheisyys

Kyselylomakkeessa vastaajia pyydettiin kertomaan kuinka monta sellaista sukulaista ja ystävää heillä on, jotka he kokevat läheiseksi. Keskimäärin aikuisilla lapsilla on 4,7 läheistä sukulaista sekä 4,5 läheistä ystävää. Miehillä (4,9) on keskimäärin useampi läheinen ystävä kuin naisilla (4,3), mutta sitä vastoin naisilla (4,8) on keskimäärin enemmän läheiseksi koekemiaan sukulaisia kuin miehillä (4,6). (ks. Liitetaulukot 134 ja 135). Aikuisilta lapsilta tiedusteltiin myös kuinka läheiseksi he kokevat omat vanhempansa ja puolisonsa vanhemmat sekä sisaruksensa. Vastausvaihtoehdoiksi annettiin erittäin etäinen (0), etäinen (1), ei läheinen eikä etäinen (2), läheinen (3) ja erittäin läheinen (4). Kuviossa 5.4 on esitetty koetun läheisyyden keskiarvot eri perheenjäsenten osalta.

Kuvio 5.4

Aikuisten lasten kokema läheisyys perheenjäseniinsä (Keskiarvo ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Aikuiset lapset kokevat omat vanhempansa (3,1) ja sisaruksensa keskimäärin läheisiksi (2,7). Sitä vastoin puolison vanhempia (2,3) ei keskimäärin mielletä läheisiksi eikä etäisiksi. Aikuisten lasten naisvastaajat kokevat omat sisarukset keskimäärin hieman läheisimmiksi kuin miesvastaajat, mutta vanhempien tai puolison vanhempien kohdalla ei ilmene merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Omista vanhemmista äiti (44 %) koetaan useammin erittäin läheiseksi kuin isä (30 %) ja puolison äiti (41 %) yleisemmin läheiseksi kuin puolison isä (33%). Lisäksi naiset kokevat äitinsä (50 %) yleisemmin erittäin läheiseksi kuin miehet (35 %) kun taas miehet (48 %) mieltävät äidin useammin läheiseksi kuin naiset (34 %). (ks. Liitetaulukko 71.) Sisarusten osalta naiset kokevat heidät miehiä useammin erittäin läheisiksi, mutta toisaalta myös hieman yleisemmin myös erittäin etäisiksi (ks. Liitetaulukko 96).

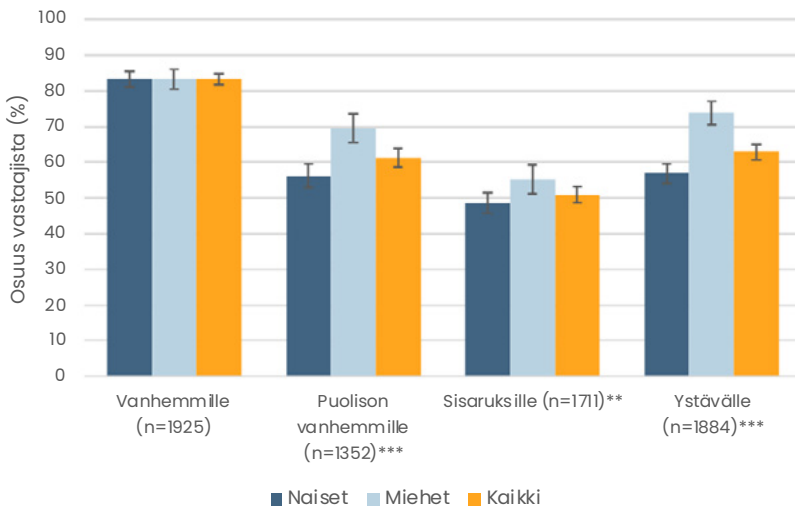
5.3 Aikuisten lasten antama apu

Aikuisilta lapsilta tiedusteltiin ovatko he antaneet sukulaisilleen tai ystävilleen käytännön apua kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kysymyksen yhteydessä ohjeistettiin, että käytännön avulla tarkoitetaan esimerkiksi avustamista koti- ja pihatöissä,

remontissa ja tekniikan käytössä. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei kertaakaan, harvemmin kuin kerran kuussa, 1–3 kertaa kuussa, noin kerran viikossa ja päivittäin tai useita kertoja viikossa. Kuviossa 5.5 käytännön apua koskeva muuttuja on uudelleenluokiteltu kahteen luokkaan, ja kuvio osoittaa kuinka suuri osuus vastaajista on ylipäätään antanut käytännön apua kyseiselle sukulaisryhmälle kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Valtaosa aikuisten lasten vastaajista antaa käytännön apua omille vanhemmilleen (83 %), ja suurin osa myös ystävilleen (63 %), puolisonsa vanhemmille (61 %) sekä sisaruksilleen (51 %). Miehet antavat käytännöt apua tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin puolisonsa vanhemmille, sisaruksilleen ja ystävilleen. Sen sijaan omien vanhempien suhteen käytännön avun antamisessa ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Aikuiset lapset antavat käytännön apua pääosin harvemmin kuin kerran kuukaudessa tai enintään kuukausittain (ks. Liitetaulukot 79, 105 ja 131).

Kuvio 5.5

Aikuisten lasten antama käytännön apu sukulaisilleen ja ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

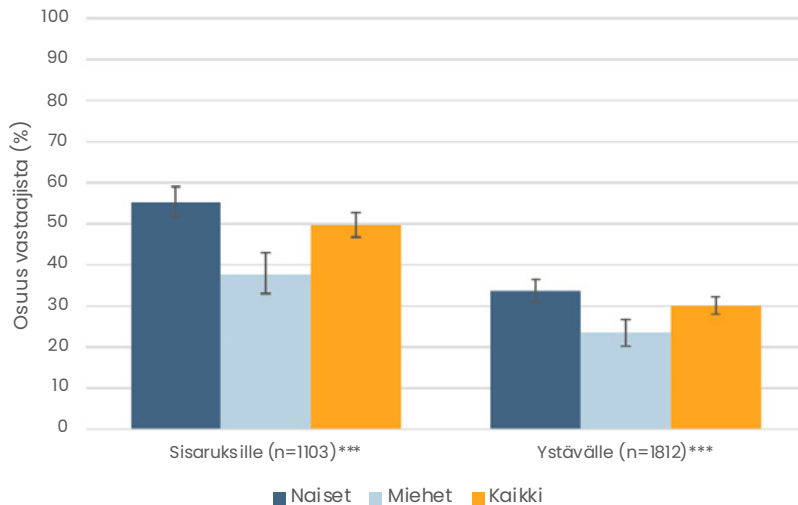

Käytännön avun antamisen lisäksi aikuisilta lapsilta tiedusteltiin ovatko he antaneet lastenhoitoapua sisaruksilleen tai ystävilleen viimeisten 12 kuukauden aikana. Vastausvaihtoehtoina olivat: ei kertaakaan, 1–6 kertaa, 7–12 kertaa, 13–25 kertaa, 26–50 kertaa sekä yli 50 kertaa. Kuviossa 5.6 lastenhoitoa koskeva auttamismuuttuja on luokiteltu uudelleen kaksiluokkaiseksi eli tulokset osoittavat kuinka suuri osuus vastaajista on vuoden aikana ylipäätään antanut lastenhoitoapua sisaruksilleen ja ystävilleen. Tuloksissa ovat mukana vain ne vastaajat, joiden sisaruksilla tai ystävillä on vähintään yksi alle 14-vuotias lapsi. Aikuisten lasten vastaajista puolet (50 %) antaa lastenhoitoapua

sisaruksilleen ja vajaa kolmannes (30 %) myös ystävilleen. Lastenhoitoavun antaminen on sukupuolittunutta, sillä naiset auttavat lastenhoidossa niin sisarusiaan kuin ystäviäänkin miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin. Tiheydeltään annettu lastenhoitoapu on satunnaista, sillä sekä sisaruksille että ystäville lastenhoitoapua on annettu pääasiassa 1–6 kertaa edeltävän vuoden aikana ja tätä tiiviimpi auttaminen lasten hoitamisessa on selvästi harvinaisempaa (Liitetaulukot 111 ja 130).

Kuvio 5.6

Aikuisten lasten antama lastenhoitoapu sisaruksilleen ja ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

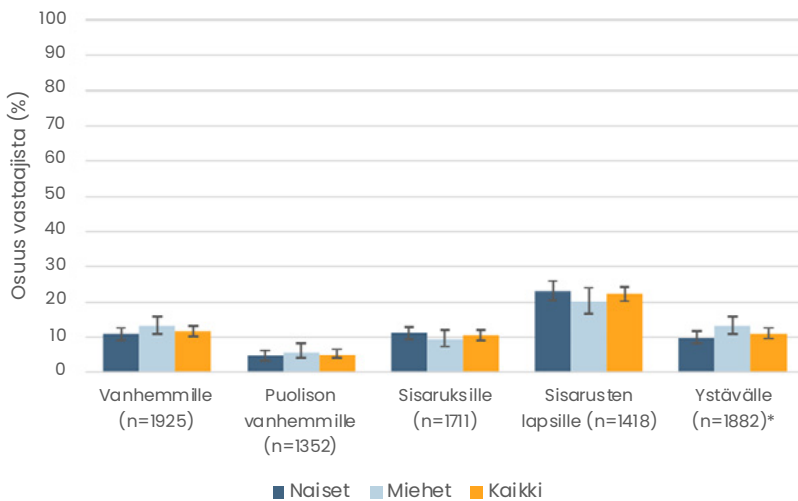

Kyselylomakkeessa vastaajilta tiedusteltiin myös ovatko he antaneet kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana taloudellista tukea vanhemmilleen, puolisonsa vanhemmille, sisaruksilleen, sisarustensa lapsille tai ystävilleen. Vastausvaihtoehtoina olivat kyllä ja ei. Tukea antaneilta kysyttiin myös sitä, onko heidän antamansa rahamäärä ollut yhteensä yli vai alle 250 euroa. Kysymyksen yhteydessä vastaajalle selvennettiin, että taloudellisella tuella tarkoitetaan rahan antamista tai osallistumista esimerkiksi koulutuksesta, hankinnoista tai matkoista koituneisiin kustannuksiin. Kuviossa 5.7 esitetyt tulokset näyttävät kuinka suuri osuus vastaajista on antanut taloudellista tukea eri sukulaisilleen ja ystävilleen. Aikuiset lapset antavat taloudellista tukea huomattavasti harvemmin kuin muita avun muotoja. Yleisimmin taloudellista tukea annetaan sisarusten lapsille (22 %). Hieman yli kymmenesosa vastaajista antaa taloudellista tukea myös omille vanhemmilleen (12 %) ja sisaruksilleen (11 %) sekä ystävilleen (11 %). Sen sijaan

puolison vanhempia tukee harvempi ja heille taloudellista tukea on antanut vain viisi prosenttia aikuisista lapsista. Miehet antavat taloudellista tukea tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin ystävilleen kuin naiset. Sukulaisryhmien kohdalla sukupuolten välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Rahamääräisesti aikuisten lapset ovat antaneet taloudellista tukea pääosin yhteensä enintään 250 euroa kaikkien mainittujen henkilöryhmien kohdalla (ks. Liitetaulukot 81, 107, 118, 133).

Kuvio 5.7

Aikuisten lasten antama taloudellinen tuki sukulaisilleen ja ystävilleen (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

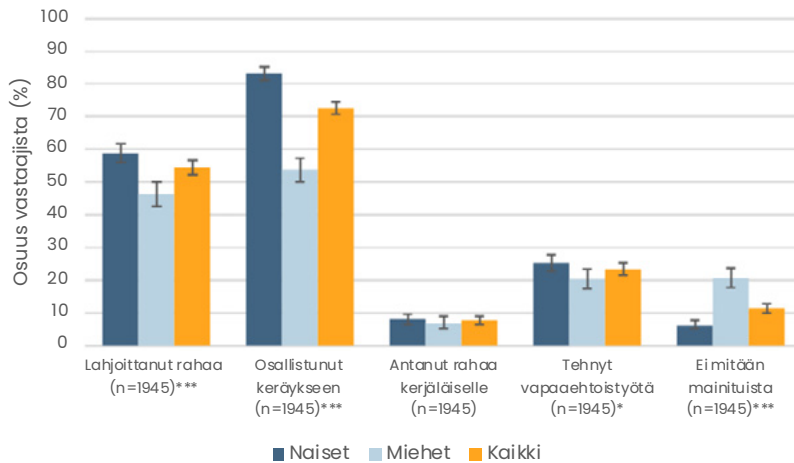

Sukulaisten ja ystävien auttamisen lisäksi kyselylomakkeessa tiedusteltiin tuntemattomien auttamisesta. Vastaajilta kysyttiin ovatko he kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana antaneet rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle, antaneet vaatteita tai tavaroita keräykseen, antaneet rahaa kerjäläiselle tai tehneet vapaaehtoistyötä. Lisäksi vastausvaihtoehtona oli, ettei vastaaja ole vuoden aikana osallistunut mihinkään edellä mainituista hyväntekeväisyyden muodoista. Kuviossa 5.8 on esitetty tulokset koskien hyväntekeväisyyteen osallistumista. Valtaosa aikuisista lapsista on antanut vaatteita tai tavaroita keräykseen (73 %), yli puolet on lahjoittanut rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle (54 %) ja melkein neljäsosa on tehnyt vapaaehtoistyötä (24 %), mutta vain kahdeksan prosenttia on antanut rahaa kerjäläiselle. Kymmenesosa vastaajista ilmoittaa, ettei ole osallistunut mihinkään mainituista hyväntekeväisyyden muodoista. Naiset osallistuvat miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin vapaaehtoistyöhön ja keräykseen sekä lahjoittavat rahaa hyväntekeväisyyteen. Vastaavasti se, ettei ole osal-

listunut mihinkään edellä mainituista on merkitsevästi yleisempää miesten kuin naisten kohdalla. Keräjäisten rahallisen auttamisen osalta tuloksissa ei ilmene tilastollisesti merkitsevää eroa sukupuolten välillä.

Kuvio 5.8

Aikuisten lasten osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

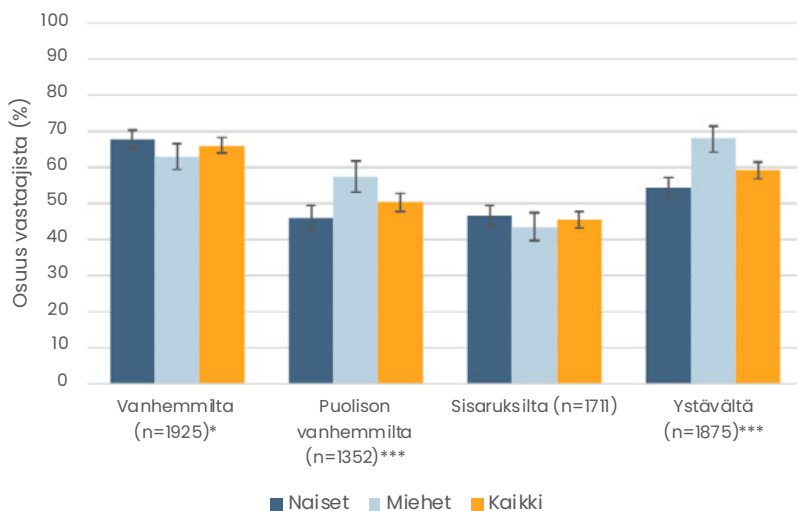

5.4 Aikuisten lasten saama apu

Aikuisilta lapsilta tiedusteltiin ovatko he saaneet käytännön apua sukulaisiltaan tai ystäviltään kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Kuviossa 5.9 käytännön apua koskeva muuttuja on uudelleenluokiteltu kahteen luokkaan, ja kuvion tulokset kertovat kuinka suuri osuus vastaajista on saanut käytännön apua kyseiseltä henkilöryhmältä. Aikuiset lapset saavat yleisimmin käytännön apua omilta vanhemmiltaan (66 %) ja ystäviltään (59 %). Suuri osa aikuisista lapsista saa käytännön apua myös puolisonsa vanhemmilta (50 %) ja sisaruksiltaan (46 %). Naiset saavat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin käytännön apua omilta vanhemmiltaan kuin miehet, kun taas miehet saavat naisia yleisemmin käytännön apua puolisonsa vanhemmilta sekä ystäviltään. Omilta sisaruksilta saadun avun suhteen ei esiinny tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä. Aikuiset lapset saavat käytännön apua pääosin harvemmin kuin keran kuukaudessa tai korkeintaan kuukausittain (ks. Liitetaulukot 76, 101 ja 126).

Kuvio 5.9

Aikuisten lasten saama käytännön apu sukulaisiltaan ja ystäviltään (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

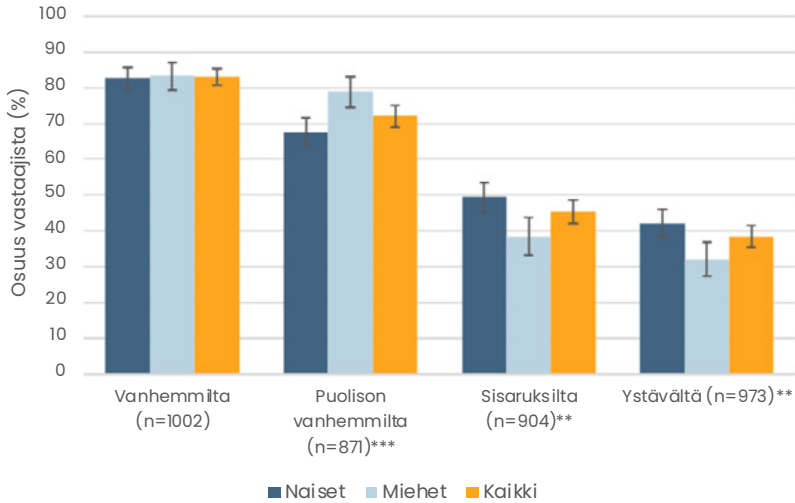

Kuvioissa 5.10 on esitetty tulokset koskien aikuisten lasten saamaa lastenhoitoapua, ja tulokset osoittavat sen kuinka suuri osuus aikuisista lapsista on saanut lastenhoitoapua kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Tarkastelussa on mukana vain ne vastaajat, joilla on vähintään yksi alle 14-vuotias lapsi. Valtaosa aikuisista lapsista, joilla on omia nuoria lapsia, saa lastenhoitoapua omilta vanhemmiltaan (83 %) ja puolisonsa vanhemmilta (72 %). Melko suuri osuus aikuisten lasten vastaajista saa apua lastenhoidossa myös sisaruksiltaan (45 %) ja ystäviltään (38 %), joskin heiltä saadut hoitokerrat ovat satunnaisempia kuin vanhemmilta saadut (ks. Liitetaulukot 73, 99 ja 125). Lastenhoitoapua saadaan useammin ja tuntimäärisesti enemmän omalta äidiltä kuin isältä ja samoin enemmän puolison äidiltä kuin puolison isältä (ks. Liitetaulukot 73 ja 74). Aikuisista lapsista miehet saavat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin lastenhoitoapua puolisonsa vanhemmilta kuin naiset. Sen sijaan naiset saavat miehiä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin lastenhoitoapua sisaruksiltaan ja ystäviltään. (Kuvio 5.10.)

Kuviossa 5.11 on esitetty, kuinka suuri osuus aikuisten lasten vastaajista on saanut taloudellista tukea sukulaisiltaan tai ystäviltään kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana. Aikuiset lapset saavat taloudellista tukea huomattavasti harvemmin kuin muita avun muotoja. Yleisimmin taloudellista aikuiset lapset saavat omilta vanhemmiltaan (41 %). Viidennes vastaajista on saanut taloudellista tukea myös puolisonsa vanhemmilta (20 %). Vain harvat aikuisista lapsista ilmoittaa saaneensa taloudellista tukea sisaruksiltaan (5 %) tai ystäviltään (4 %). Naiset saavat tilastollisesti merkitsevästi miehiä yleisemmin taloudellista tukea vanhemmiltaan ja vastaavasti miehet saavat taloudellista tukea tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin ystäviltään kuin naiset. Sisaruksilta

Kuvio 5.10

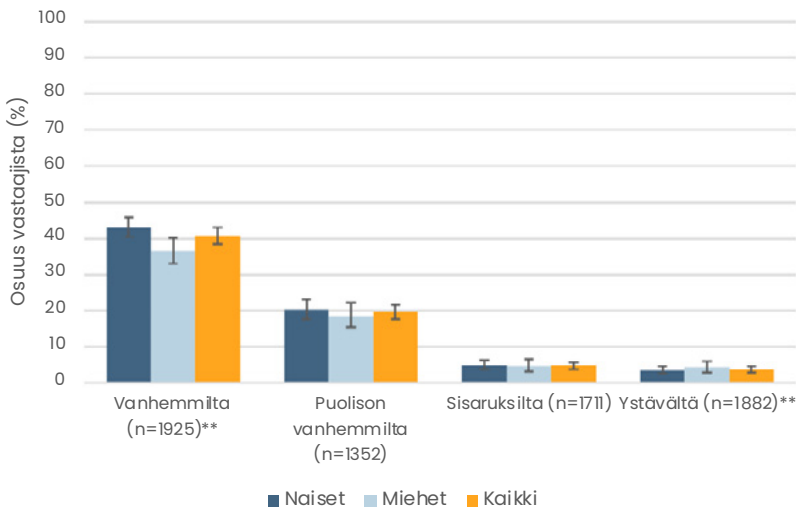
Aikuisien lasten saama lastenhoitoapu sukulaisiltaan ja ystäviltään (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

tai puolison vanhemmilta saadun taloudellisen tuen kohdalla sukupuolten välillä ei ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja. Rahamääräisesti omilta vanhemmilta ja puolison vanhemmilta saatu tuki on suurempaa kuin sisaruksilta ja ystäviltä saatu. Noin puolet vastaajista, jotka ovat saaneet omilta tai puolisonsa vanhemmilta taloudellista tukea, saavat sitä yli 250 euroa vuodessa. Sisaruksilta ja ystäviltä taloudellista tukea on saatu pääsääosin yhteensä enintään 250 euroa (ks. Liitetaulukot 78, 103, 128).

Kuvio 5.11

Aikuisien lasten saama taloudellinen tuki sukulaisiltaan ja ystäviltään (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

5.5 Annetun ja saadun avun vertailu

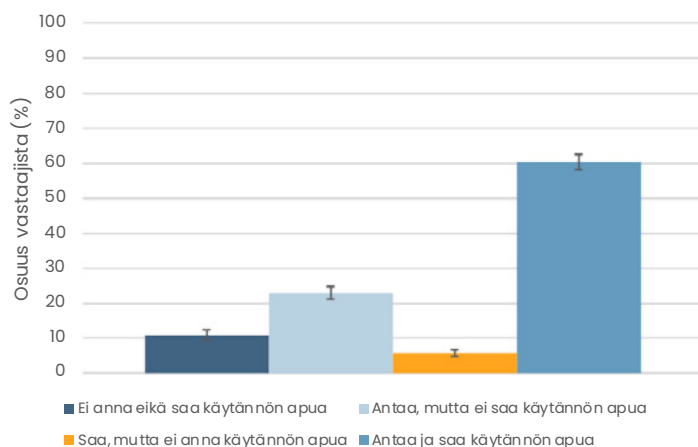
Seuraavaksi vertailemme aikuisten lasten antaman ja saaman avun suhteita vanhempien, puolison vanhempien ja sisarusten sekä ystävien osalta. Kuvioissa 5.12a–5.15a ja 5.12b–5.15b vastaajan antama ja saama apu on summattu siten, että jokainen vastaaja kuuluu yhteen seuraavista neljästä ryhmästä ”Ei anna eikä saa”, ”Antaa, mutta ei saa”, ”Saa, mutta ei anna” tai ”Antaa ja saa”. Apumuodoista tarkastelemme käytännön apua sekä taloudellista tukea. Kuvioissa esitetyissä tuloksissa ovat mukana vain ne vastaajat, joilla on ainakin yksi ystävä tai kyseinen sukulainen elossa.

Vanhemmat

Kuviosta 5.12a ilmenee, että valtaosa aikuisista lapsista sekä antaa käytännön apua vanhemmilleen että saa sitä heiltä (60 %). Vain reilut kymmenesosa (11 %) aikuisista lapsista ei anna vanhemmilleen, eikä saa heiltä käytännön apua lainkaan. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus aikuisista lapsista antaa vanhemmilleen käytännön apua, muttei saa sitä näiltä (23 %) kuin saa apua, muttei anna sitä (6 %). Kuvio 5.12b osoittaa, että noin puolet (52 %) aikuisista lapsista ei anna taloudellista tukea vanhemmilleen, eikä myöskään saa sitä heiltä. Reilut kolmannes (36 %) aikuisista lapsista kuitenkin saa taloudellista tukea vanhemmiltaan, vaikkei sitä heille anna. Sen sijaan varsin pieni osuus aikuisista lapsista antaa vanhemmilleen taloudellista tukea, muttei saa sitä heiltä (7 %) ja vielä harvempi vastaajista sekä antaa taloudellista tukea vanhemmilleen, että saa sitä heiltä (5 %).

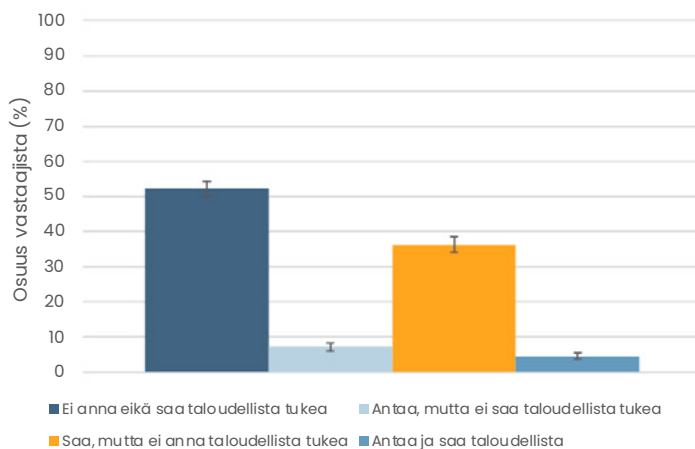
Kuvio 5.12a

Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: vanhemmat (% ja 95 % luottamusväli) (n=1925)

Kuvio 5.12b

Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: vanhemmat (% ja 95 % luottamusväli) (n=1925)

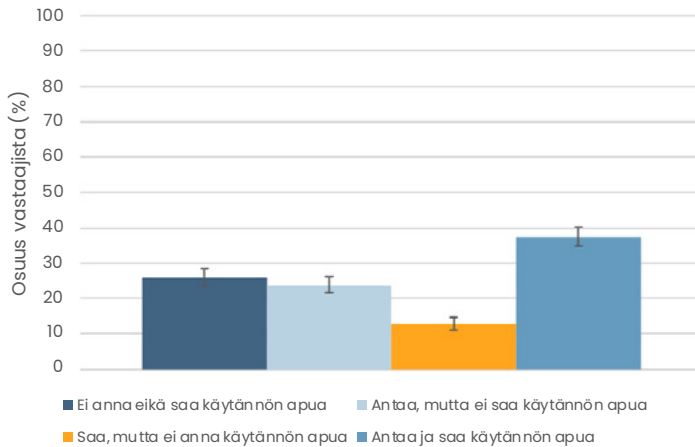

Puolison vanhemmat

Aikuisista lapsista 38 prosenttia sekä antaa käytännön apua puolisonsa vanhemmille että myös saa sitä heiltä. Noin neljännes (26 %) aikuisista lapsista ei kuitenkaan anna, eikä saa käytännön apua puolisonsa vanhemmilta. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus aikuisista lapsista antaa käytännön apua puolisonsa vanhemmille, mutta ei saa sitä heiltä (24 %) kuin saa käytännön apua, muttei anna sitä (13 %). (Kuvio 5.13a.) Taloudellista tukea annetaan varsin vähän, eikä valtaosa aikuisten lasten vastaajista vaihda lainkaan taloudellista tukea puolisonsa vanhempien kanssa (77 %). Vajaa viidennes (18 %) aikuisista lapsista kuitenkin saa taloudellista tukea puolisonsa vanhemmilta, mutta ei anna sitä heille. Varsin harva vastaaja antaa puolisonsa vanhemmille taloudellista tukea, mutta ei saa sitä (4 %), ja vielä pienempi osuus aikuisista lapsista sekä saa että antaa taloudellista tukea puolisonsa vanhemmille (1 %). (Kuvio 5.13b.)

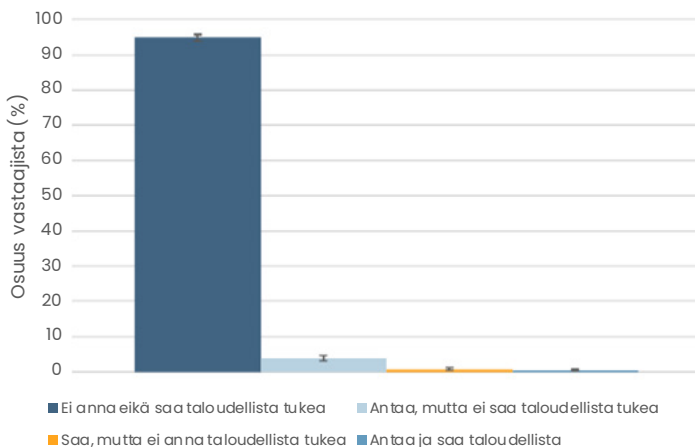
Kuvio 5.13a

Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: puolison vanhemmat (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1352)

Kuvio 5.13b

Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: puolison vanhemmat (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1352)

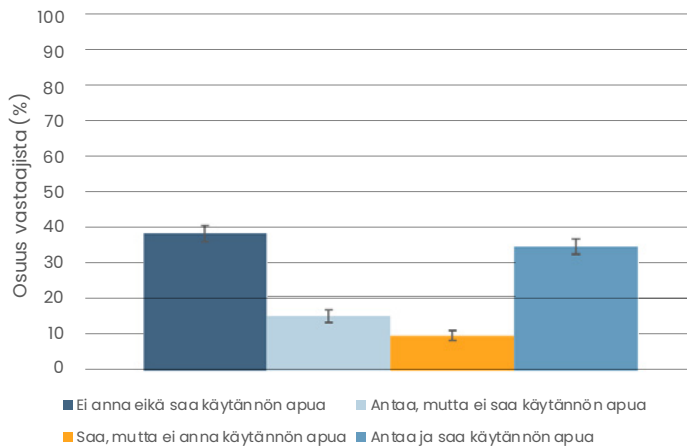
Sisarukset

Kuviot 5.14a ja 5.14b koskevat aikuisten lasten ja heidän sisarustensa välistä auttamista. Reilut kolmannes aikuisista lapsista sekä antaa sisaruksilleen käytännön apua että saa sitä heiltä (35 %). Hieman suurempi osuus (39 %) aikuisista lapsista ei kuitenkaan anna eikä myöskään saa käytännön apua sisaruksiltaan. Merkitsevästi suurempi osuus antaa sisaruksilleen käytännön apua, mutta ei saa sitä heiltä (16 %) kuin saa, mutta ei

anna (10 %). Sitä vastoin taloudellista tukea ei sisarusten välillä juuri anneta suuntaan tai toiseen: 87 prosenttia aikuisista lapsista ei anna taloudellista tukea sisaruksilleen, eikä saa sitä heiltä. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus aikuisista lapsista antaa taloudellista tukea sisaruksilleen, mutta ei saa sitä heiltä (9 %) kuin saa, mutta ei anna taloudellista tukea heille (3 %). Hyvin pieni osuus aikuisista lapsista sekä antaa taloudellista tukea sisaruksilleen että myös saa sitä heiltä (2 %).

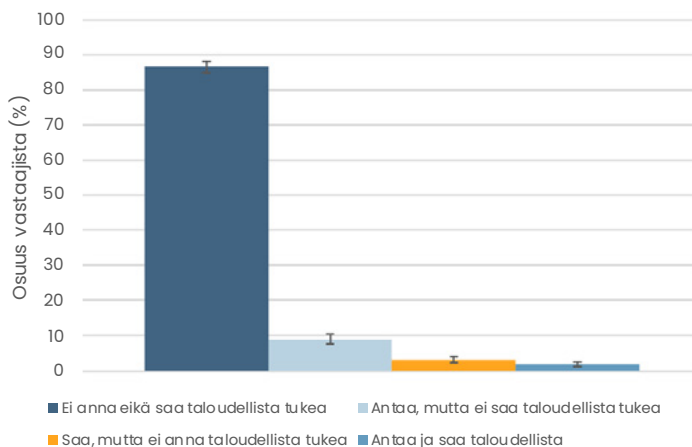
Kuvio 5.14a

Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: sisarukset (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1711)

Kuvio 5.14b

Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: sisarukset (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1711)

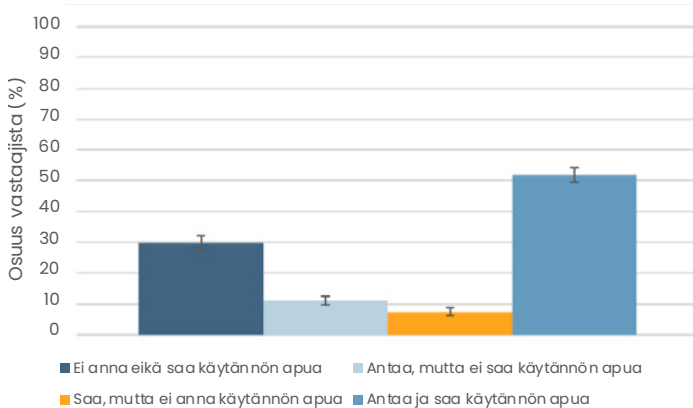

Ystävät

Kuviot 5.15a ja 5.15b koskevat aikuisten lasten ja heidän ystäviensä välillä annettua apua. Yli puolet (52 %) aikuisista lapsista sekä antaa käytännön apua ystävilleen että myös saa sitä heiltä. Vajaa kolmannes (30 %) vastaajista ei kuitenkaan anna lainkaan käytännön apua ystävilleen, eikä myöskään saa käytännön apua heiltä. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus antaa ystävilleen käytännön apua, muttei saa sitä (11 %) kuin saa apua, muttei anna sitä (7 %). Taloudellisen tuen antaminen aikuisten lasten ja heidän ystäviensä kesken on hyvin vähäistä: 88 prosenttia ei sen enempää saa kuin annakaan taloudellista tukea. Tilastollisesti merkitsevästi suurempi osuus aikuisista lapsista antaa ystävilleen taloudellista tukea, mutta ei saa sitä heiltä (9 %) kuin saa taloudellista tukea, muttei anna sitä (1 %). Vain kaksi prosenttia vastaajista sekä antaa taloudellista tukea ystävilleen että saa sitä heiltä.

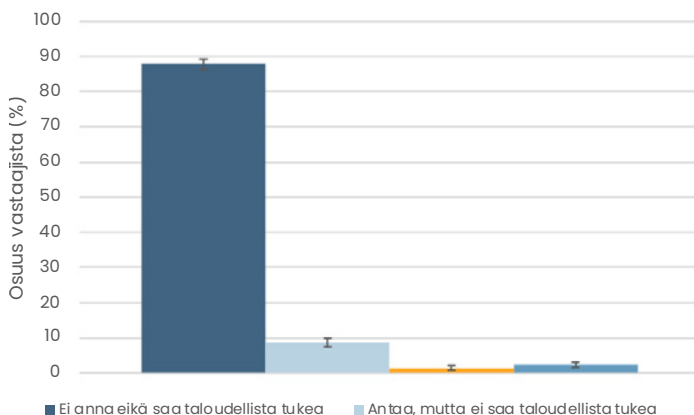
Kuvio 5.15a

Aikuisten lasten antama ja saama käytännön apu: ystävät (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1870)

Kuvio 5.15b

Aikuisten lasten antama ja saama taloudellinen tuki: ystävät (% ja 95 % luottamusvälit) (n=1874)

5.6 Auttamisasenteet

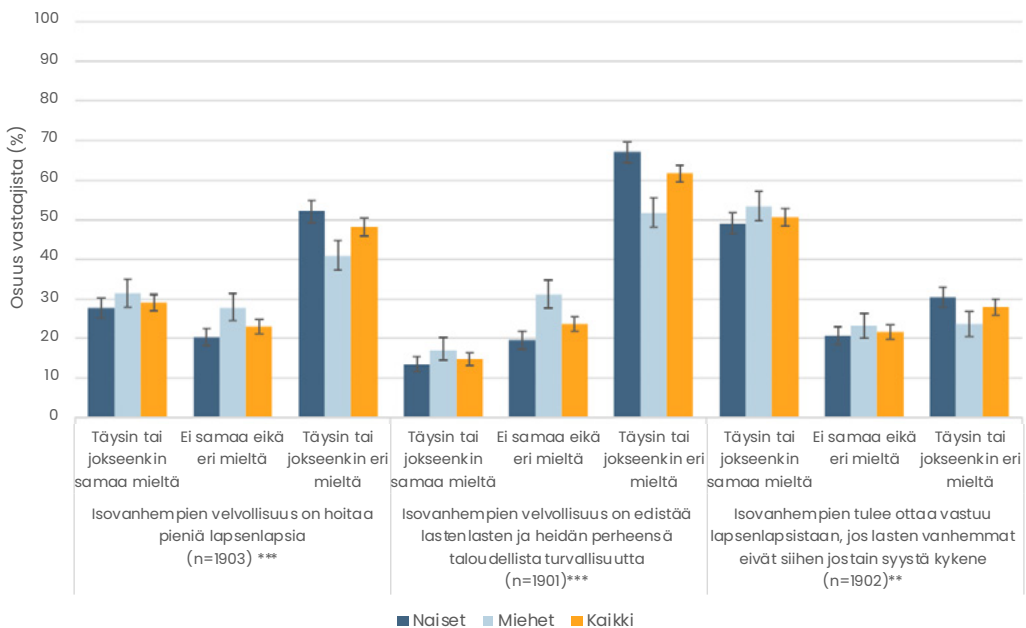
Seuraavaksi tarkastelemme aikuisten lasten vastaajien mielipiteitä liittyen perheenjäsenten auttamiseen. Auttamisasenteista tiedusteltiin vastaajilta neljässä ryppäessä, joista jokainen sisälsi kolme väittämää. Ensimmäinen ryppäs koski isovanhempien suhteita omiin lapsenlapsiin (ks. Liitetaulukko 138). Toisessa väittämäryppäessä kysyttiin mielipiteitä aikuisten lasten velvollisuuksista omia vanhempiaan kohtaan (ks. Liitetaulukko 139). Kolmas väitepatteri käsitteli perheen ja yhteiskunnan vastuunjakoa vanhusien huolenpidosta (ks. Liitetaulukko 140). Neljännen ryppään väittämät keskittyivät omaisten tukemiseen ja siihen liittyviin odotuksiin sekä vaatimuksiin (ks. Liitetaulukko 141). Vastausvaihtoehtoja jokaisen väittämän kohdalla oli viisi, jotka on kuvioissa uudelleenluokiteltu kolmeen luokkaan: 1) Täysin tai jokseenkin samaa mieltä 2) Ei samaa eikä eri mieltä 3) Täysin tai jokseenkin eri mieltä.

Isovanhempien velvollisuudet lapsenlapsiaan kohtaan

Kuvio 5.16 koskee aikuisten lasten mielipiteitä isovanhemmuutta koskeviin väittämiin. Aikuisista lapsista 29 prosenttia on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väittämän ”Isovanhempien velvollisuus on hoitaa pieniä lapsenlapsia” kanssa. Melkein puolet (48 %) vastaa kuitenkin olevansa täysin tai jokseenkin eri mieltä väitteen kanssa. Naiset (52 %) ovat väittämän kanssa eri mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin miehet (41 %).

Kuvio 5.16

Aikuisten lasten mielipiteet isovanhemmuutta koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Ryppään toinen väittäjä oli seuraava: ”Isovanhempien velvollisuus on edistää lastenlasten ja heidän perheensä taloudellista turvallisuutta.” Vain 15 prosenttia aikuisista lapsista on täysin tai jokseenkin samaa mieltä väitteen kanssa ja enemmistö (61 %) ilmoittaa olevansa väitteen kanssa eri mieltä. Naiset (67 %) ovat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin eri mieltä väitteen kanssa kuin miehet (52 %).

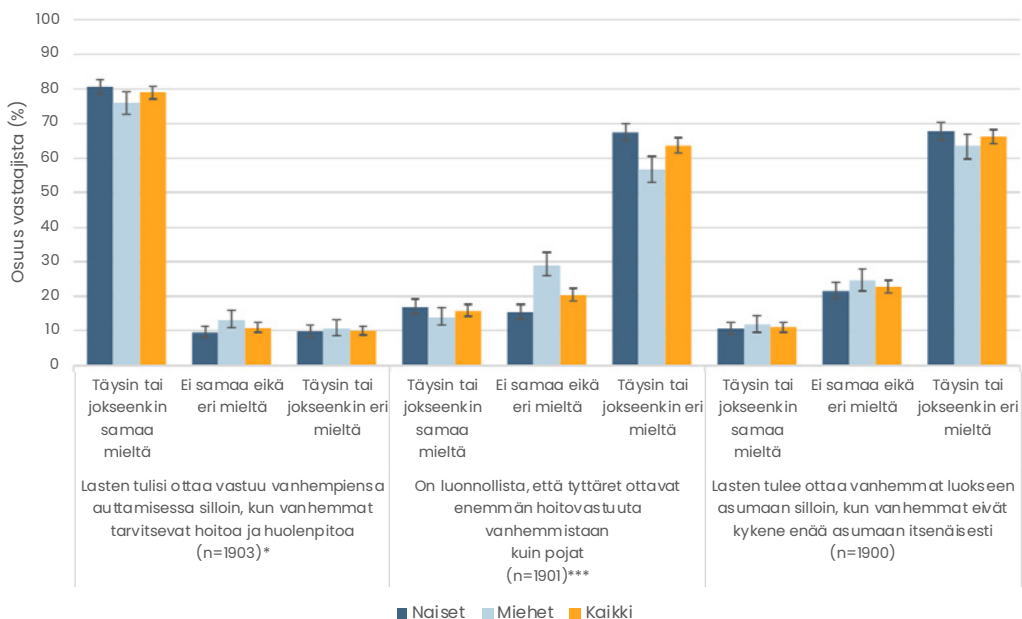
Noin puolet (51 %) aikuisista lapsista katsoo, että ”isovanhempien tulee ottaa vastuu lapsenlapsistaan, jos lasten vanhemmat eivät siihen jostain syystä pysty”. Miehet (53 %) ovat tätä mieltä tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin kuin naiset (49 %). Reilut neljännnes (28 %) vastaajista on väitteen kanssa täysin tai jokseenkin eri mieltä ja naiset (30 %) ovat eri mieltä miehiä (24 %) merkitsevästi yleisemmin.

Aikuisten lasten velvollisuudet vanhempiaan kohtaan

Kuvio 5.17 koskee aikuisten lasten mielipiteitä liittyen lasten velvollisuuksiin vanhempiaan kohtaan. Aikuisista lapsista 79 prosenttia on sitä mieltä, että ”lasten tulisi ottaa vastuu vanhempiansa auttamisesta silloin, kun vanhemmat tarvitsevat hoitoa ja huolenpitoa”. Naisvastaajat (81 %) ovat tämän väitteen kanssa samaa mieltä tilastollisesti merkitsevästi miehiä (76 %) yleisemmin, joskin erot sukupuolten välillä ovat melko pieniä.

Kuvio 5.17

Aikuisten lasten mielipiteet lasten velvollisuuksia koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Enemmistö aikuisista lapsista (64 %) ei pidä ”luonnollisena” sitä, että ”tyttäret ottavat enemmän hoitovastuuta vanhemmistaan kuin pojat”. Naiset (68 %) ovat tilastollisesti merkitsevästi yleisemmin eri mieltä väittämän kanssa kuin miehet (57 %).

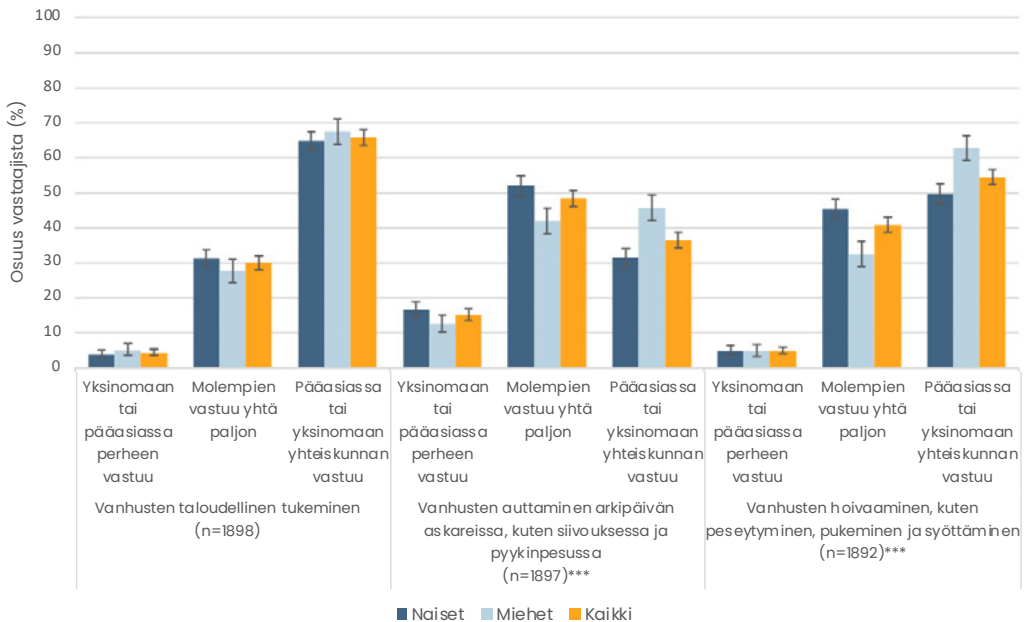
Aikuisista lapsista kaksi kolmannesta (66 %) on täysin tai jokseenkin eri mieltä myös siitä, että ”lasten tulee ottaa vanhemmat luokseen asumaan silloin, kun vanhemmat eivät kykene enää asumaan itsenäisesti”. Sukupuolten välillä ei ole tämän väittämän kohdalla tilastollisesti merkitsevää eroa.

Perheen ja yhteiskunnan vastuu vanhusten tukemisessa

Kuvio 5.18 koskee aikuisten lasten mielipiteitä liittyen siihen, onko vanhusten tukeminen heidän mielestään perheen vai yhteiskunnan vastuulla. Aikuisista lapsista kaksi kolmesta (66 %) on sitä mieltä että ”vanhusten taloudellinen tukeminen” on pääasiassa tai yksinomaan yhteiskunnan vastuulla. Vajaa kolmannes (30 %) katsoo, että ikääntyneiden taloudellinen tukeminen on yhtä paljon perheen ja yhteiskunnan vastuulla ja vain harva (4 %) mieltää sen olevan yksinomaan tai pääasiassa perheen vastuulla. Sukupuolten välillä ei ole väittämän suhteen tilastollisesti merkitsevää eroa.

Kuvio 5.18

Aikuisten lasten mielipiteet perheen ja yhteiskunnan vastuuta koskeviin väittämiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Näkemykset siitä, kenen vastuulla on ”vanhusten auttaminen arkipäivän askareissa, kuten siivouksessa ja pyykinpesussa” jakautuvat hieman tasaisemmin. Vajaa puolet (48 %) aikuisista lapsista katsoo, että nämä tehtävät ovat yhtä paljon perheen ja yhteiskunnan vastuulla, noin kaksi kolmannesta (37 %) ajattelee, että ne ovat yhteiskunnan vastuulla ja 15 prosenttia on sitä mieltä, että kyse on perheen vastuualueesta. Merkitsevästi suurempi osuus miehistä (46 %) kuin naisista (31 %) on sitä mieltä, että vanhusten arkipäivän askareissa auttaminen on yhteiskunnan vastuulla.

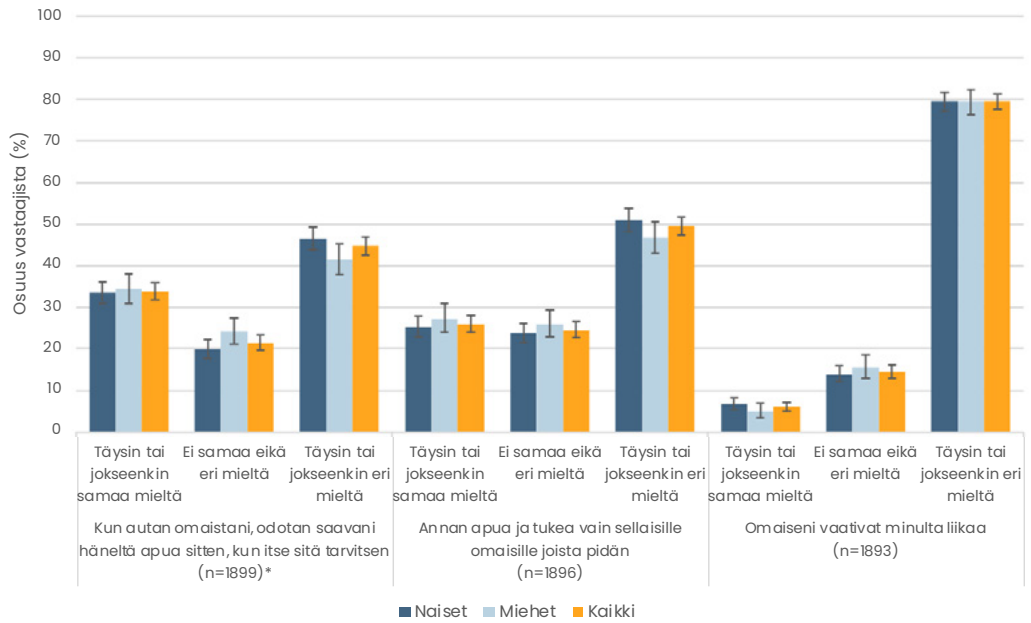
Vain harva aikuisista lapsista (5 %) katsoo, että ”vanhusten hoivaaminen, kuten peseytyminen, pukeminen ja syöttäminen” kuuluvat yksinomaan tai pääasiassa perheen vastuulle. Suuren osan mielestä ikääntyneiden hoivaaminen kuuluu yhtä paljon perheelle ja yhteiskunnalle (41 %) ja yli puolet vastaajista (54 %) on sitä mieltä, että nämä tehtävät kuuluvat yhteiskunnan vastuulle. Miehet (63 %) ovat merkitsevästi naisia (50 %) yleisemmin yhteiskunnan vastuun kannalla.

Omaisten auttamisen odotukset ja vaatimukset

Kuviossa 5.19 on esitetty tulokset koskien viimeistä väiterypystä, joka koskee omaisten auttamiseen liittyviä odotuksia ja vaatimuksia. Väittämän ”kun autan omaistani, odotan saavani häneltä apua sitten kun itse sitä tarvitsen” kanssa samaa mieltä on aikuisista lapsista 34 prosenttia ja eri mieltä 45 prosenttia. Naiset (47 %) ovat väittämän kanssa merkitsevästi yleisemmin eri mieltä kuin miehet (42 %). Väittämän ”annan apua ja tukea vain sellaisille omaisille, joista pidän” kanssa samaa mieltä on 26 prosenttia ja eri mieltä 50 prosenttia aikuisista lapsista. Sukupuolten välillä ei ole tämän väittämän kohdalla tilastollisesti merkitseviä eroja. Valtaosa aikuisista lapsista (80 %) on eri mieltä väittämän ”omaiseni vaativat minulta liikaa” kanssa ja vain 6 prosenttia on yhtä mieltä väittämän kanssa. Tämänkään väittämän suhteen ei esiinny tilastollisesti merkitseviä eroja sukupuolten välillä.

Kuvio 5.19

Aikuisten lasten mielipiteet omaisten auttamista koskeviin kysymyksiin (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa sukupuolten välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

6 Yhteydenpidon, auttamisen ja auttamisasenteiden muutos 2007–2018

Tässä luvussa tarkastelemme millaisia muutoksia yhteydenpidossa, auttamisessa ja auttamisasenteissa on tapahtunut vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselykierrosten välillä. Vuonna 2019 toteutettu suurten ikäluokkien lisäotos ei ole tässä vertailussa mukana, sillä se ei sisältänyt pitkittäisvastaajia. Tarkastelemme muutoksia erikseen suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa osalta. Tuloksissa on pääosin huomioitu vain ne pitkittäisvastaajat, jotka ovat vastanneet kyselyyn kaikilla kolmella kyselykierroksella. Kuitenkin osassa tapauksia tarkasteltava kysymys on esitetty vain vuoden 2012 ja 2018 kyselyissä, ja tällöin mukana ovat ne vastaajat, jotka ovat osallistuneet näihin kahteen kyselyyn. Pitkittäistarkasteluissa jokaiselta henkilöltä on mukana kaksi tai kolme vastausta (vuosien 2012 ja 2018 vastaukset tai vuosien 2007, 2012 ja 2018 vastaukset), minkä seurauksena luvun kuvioissa havaintojen määrä on kaksin- tai kolminkertainen verrattuna siihen, kuinka montaa vastaajaa ne koskevat. Tämä tarkoittaa sitä, etteivät havainnot ole toisistaan riippumattomia, mikä on huomioitu tulosten tilastollisessa testauksessa.

Tarkastelun kohteena ovat keskeisimmät sukulaisryhmät, joiden kanssa suuret ikäluokat ja aikuiset lapset ovat eniten vuorovaikutuksessa. Suurilla ikäluokilla nämä sukulaisryhmät ovat vanhemmat, lapset, lapsenlapset ja sisarukset sekä sisarusten lapset. Aikuisten lasten kohdalla keskeisimpiä sukulaisryhmiä ovat puolestaan taas vanhemmat, isovanhemmat, sisarukset sekä sisarusten lapset. Lisäksi molempien sukupolvien kohdalla tarkastellaan yhteydenpitoa ystäviin vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä. Useat eri sukulaisryhmiä koskevat kysymykset on kysytty vuosien 2007, 2012 ja 2018 lomakkeissa suurin piirtein toisiaan vastaavalla tavalla, mikä parantaa vastausjakaumien vertailtavuutta. Kaikkia kysymyksiä ei kuitenkaan ole muotoiltu täysin samoin, ja eroista kerromme tarkemmin tulosten raportoinnin yhteydessä alaluvuissa 6.1 ja 6.2.

Pitkittäisvastaajia koskevissa analyyseissa on pääosin huomioitu vain vastaajat, joilla on ollut tarkastelussa oleva sukulainen jokaisen kyselykierroksen aikana. Kuitenkin niissä tapauksissa, joissa perherakenteet ovat kyselykierrosten välillä muuttuneet, on kuvioiden tuloksissa mukana vain vastaajat, joilla on ollut tarkastelussa oleva sukulainen ensimmäisen tai viimeisen kyselykierroksen aikana. Suurten ikäluokkien vanhempia koskevissa tuloksissa mukana ovat ne, joilla on ollut ainakin toinen vanhempi elossa ensimmäisen kyselykierroksen aikaan. Vastaavasti aikuisten lasten koh-

dalla isovanhempia koskevissa luvuissa ovat mukana ne, joilla on ollut vähintään yksi isovanhemmista elossa vuonna 2007. Kaikilla pitkittäistarkasteluissa mukana olevilla vastaajilla ei siis välttämättä ole kyseistä sukulaista enää vuonna 2012 tai 2018. Suurten ikäluokkien lapsilleen antamaa lastenhoitoapua koskevissa analyysissä mukana ovat ne henkilöt, joilla on ainakin yksi alle 14-vuotias lapsenlapsi viimeisen kyselykierroksen aikana eli vuonna 2018. Vastaavasti aikuisten lasten saaman lastenhoitoavun kohdalla mukana ovat pitkittäisvastaajat, joilla on ainakin yksi alle 14-vuotias lapsi vuonna 2018. Aikuisten lasten sisaruksilleen antaman lastenhoitoavun tuloksissa mukana ovat puolestaan ne, joilla on ollut ainakin yksi alle 14-vuotias sisaruksen lapsi vuonna 2018. Kaikilla tarkastelussa olevilla suurten ikäluokkien henkilöillä ei siis välttämättä ole ollut yhtään lastenlasta eikä kaikilla aikuisilla lapsilla välttämättä ole ollut yhtään omaa tai sisaruksen lasten lasta edellisten kyselykierrosten aikaan vuosina 2007 ja 2012.

Edellä kuvaillut ratkaisut analyysien kohdejoukkojen seulontojen suhteen on tehty sen tähden, että olemme kiinnostuneita, kuinka perherakenteen muutokset vaikuttavat yhteydenpidon ja auttamisen määrään. Suurten ikäluokkien osalta suurimmat perherakenteen muutokset liittyvät vanhempien kuolemiseen ja lastenlasten syntymään. Aikuisten lasten kohdalla muutokset koskevat puolestaan sitä, että entistä harvemmallalla on enää isovanhempia elossa, mutta toisaalta aiempaa useammalla on omia pieniä lapsia sekä sisarusten lapsia. Muilta osin analyysissä mukaan on seulottu ne vastaajat, joilla on ainakin yksi tarkasteltavaan ryhmään kuuluva elossa oleva sukulainen kaikkina kyselykierroksina (2007 ja 2012 sekä 2018).

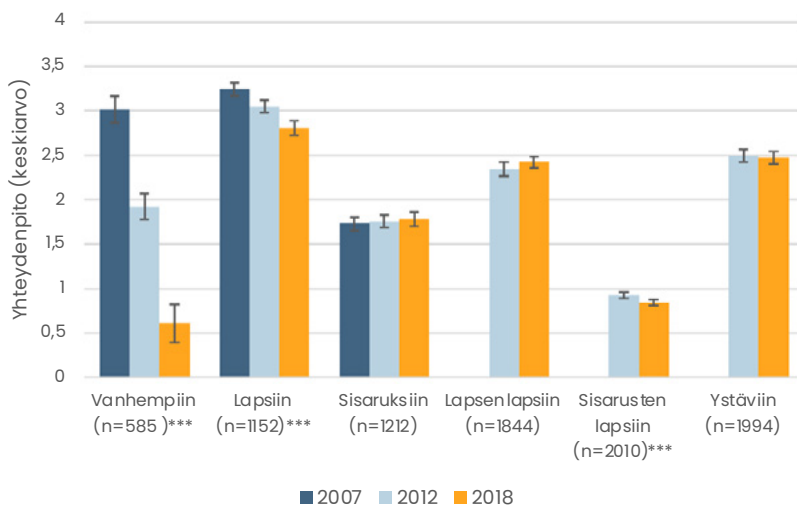
6.1 Suuret ikäluokat: yhteydenpito ja auttaminen vuosina 2007, 2012 ja 2018

Yhteydenpito

Vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselyissä vastaajilta tiedusteltiin kuinka usein he pitävät yhteyttä eri sukulaistensa kanssa. Lisäksi vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä tiedusteltiin yhteydenpitoa ystäviin. Vuosina 2007 ja 2012 vastausvaihtoehdoiksi annettiin: ei lainkaan (0), harvemmin kuin kerran kuukaudessa (1), noin 1–3 kertaa kuukaudessa (2), noin kerran viikossa (3) ja päivittäin tai useita kertoja viikossa (4). Vuoden 2018 kyselyssä edellä mainittujen lisäksi vastaajan oli mahdollista valita vaihtoehto: useita kertoja päivässä (5). Tämän luvun tarkasteluissa vuoden 2018 yhteydenpitomuuttuja on uudelleen luokiteltu vastaamaan edellisiä kyselyitä eli vaihtoehdot ”päivittäin tai useita kertoja viikossa” ja ”useita kertoja päivässä” on yhdistetty samaan luokkaan. Kuviossa 6.1 on esitetty yhteydenpidon keskiarvot eri sukulaisryhmittäin. Yhteydenpidosta lapsenlapsiin ja sisarustenlapsiin on tiedusteltu vain vuoden 2012 ja 2018 kyselyissä.

Kuvio 6.1

Suurten ikäluokkien yhteydenpito eri sukulaisten ja ystäviensä kanssa vuosina 2007, 2012 ja 2018 (keskiarvot ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen.

Suurten ikäluokkien yhteydenpito vanhempiin on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välillä (keskiarvo vuonna 2007: 3,01; vuonna 2012: 1,92; vuonna 2018: 0,61). Suurten ikäluokkien yhteydenpidon väheneminen omiin vanhempiin liittyy osaltaan siihen, että monien kohdalla heidän vanhempansa ovat kuolleet kyselykierrosten välissä (ks. Luku 3). Vuonna 2007 suurten ikäluokkien pitkäikäisvastaajista noin 40 prosentilla oli vanhempi elossa, mutta vuonna 2012 vastaava osuus oli 23 prosenttia ja vuonna 2018 enää 10 prosenttia. Mikäli tarkastellaan yhteydenpitoa vanhempiin niiden vastaajien kohdalla, joilla ainakin toinen vanhempi on ollut elossa jokaisen kyselykierroksen aikana, ei vuosien välillä ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja yhteydenpidossa (keskiarvo vuonna 2007: 3,34; vuonna 2012: 3,24; vuonna 2018: 3,12; $p = .204$; $n = 129$) (tulosta ei ole esitetty kuvioissa). Suurten ikäluokkien yhteydenpito omiin lapsiin on myös vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselyiden välillä (keskiarvo vuonna 2007: 3,24; vuonna 2012: 3,05; vuonna 2018: 2,81). Sitä vastoin suurten ikäluokkien yhteydenpidon määrä sisaruksiin ei ole muuttunut merkitsevästi vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä (keskiarvo vuonna 2007: 1,73; vuonna 2012: 1,75; vuonna 2018: 1,78).

Vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä suurilta ikäluokilta tiedusteltiin myös yhteydenpidosta heidän lapsenlapsiinsa ja sisarustensa lapsiin. Niiden vastaajien kohdalla, joilla oli lapsenlapsi vuonna 2018, yhteydenpidon määrässä lastenlasten kanssa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa vuosien 2012 ja 2018 välillä (keskiarvo vuonna 2012:

2,34; vuonna 2018: 2,42). Mikäli tarkastelu rajataan niihin, joilla on ollut lapsenlapsi molemman kyselykierroksen aikaan, on yhteydenpito lapsenlapsiin hieman vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselyiden välillä (keskiarvo vuonna 2012: 2,66; vuonna 2018: 2,39; $p < .001$; $n=1540$) (tulosta ei ole esitetty kuvioissa). Myös suurten ikäluokkien yhteydenpito sisaruslapsiin vähentynyt merkitsevästi vuosien 2012 ja 2018 välillä (keskiarvo vuonna 2012: 0,92; vuonna 2018: 2,85). Sitä vastoin suurten ikäluokkien yhteydenpito ystäviin ei ole vähentynyt vuosien 2012 ja 2018 välillä (keskiarvo vuonna 2012: 2,5; vuonna 2018: 2,47).

Suurten ikäluokkien ja heidän lastensa välinen auttaminen

Seuraavaksi tarkastelemme suurten ikäluokkien lapsilleen antamaa käytännön apua, taloudellista tukea ja lastenhoitoapua sekä suurten ikäluokkien lapsiltaan saamaa käytännön apua ja taloudellista tukea. Lapsille annetusta lastenhoitoavusta on kysytty kaikilla kyselykierroksilla neljän vanhimman lapsen osalta erikseen, mutta vuonna 2007 kysymys esitettiin hieman eri tavalla kuin vuosina 2012 ja 2018. Vuonna 2007 lastenhoitodosta on kysytty kahdella kysymyksellä, joista ensimmäinen koskee sitä, onko vastaaja antanut lapselleen lastenhoitoapua ylipäätään ja toinen sitä, kuinka usein lastenhoitoapua on annettu (Haavio-Mannila ym. 2009). Vuosina 2012 ja 2018 lastenhoitoavun antamisesta ja määrästä on tiedusteltu yhdellä kysymyksellä (ks. Danielsbacka ym. 2013; Liite 1).

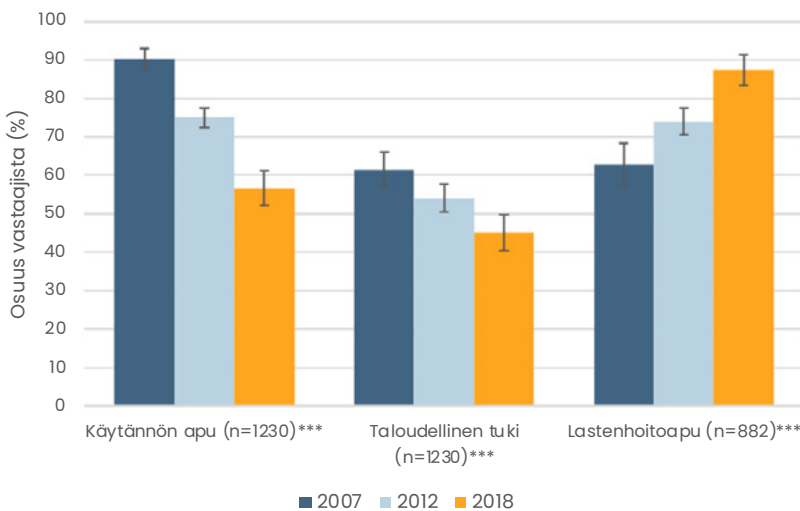
Käytännön avun osalta vastaajilta tiedusteltiin vuonna 2007 sitä, millaista käytännön apua he ovat antaneet lapsilleen. Olemme uudelleenluokitelleet nämä vastaukset ja muodostaneet uuden kaksiluokkaisen muuttujan: vastaaja ei ole antanut käytännön apua (0) ja vastaaja on antanut käytännön apua (1). Vuosina 2012 ja 2018 on puolestaan tiedusteltu käytännön avun määrää ja tämän muuttujan olemme myös luokitelleet kahteen luokkaan sen mukaisesti, onko vastaaja antanut käytännön apua vai ei. Taloudellisesta tuesta on kysytty samalla tavalla kaikilla kyselykierroksilla.

Kuviossa 6.2 esitetyt tulokset osoittavat, että suurten ikäluokkien pitkäikäisvastaajien lapsilleen antama käytännön apu ja taloudellinen tuki ovat tilastollisesti merkitsevästi vähentyneet kyselykierrosten välillä. Vuonna 2007 käytännön apua lapsilleen antoi peräti 90 prosenttia suurten ikäluokkien pitkäikäisvastaajista, kun taas vuonna 2012 käytännön apua antaneiden osuus oli 75 prosenttia ja vuonna 2018 osuus oli 57 prosenttia. Vastaavasti taloudellista tukea vuonna 2007 lapsilleen antoi 62 prosenttia suurista ikäluokista, mutta vuonna 2012 osuus oli 54 prosenttia ja vuonna 2018 taloudellista tukea antaneita oli 45 prosenttia. Sitä vastoin suurten ikäluokkien aikuisille lapsilleen antama apu lastenhoidossa on yleistynyt kyselykierrosten välillä: vuonna 2007 lastenhoitoapua lapsilleen antoi 63 prosenttia, vuonna 2012 lapsenlapsiaan hoiti 74 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 87 prosenttia niistä suurten ikäluokkien pitkäikäisvastaajista, joilla oli ainakin yksi alle 14-vuotias lapsenlapsi kolmannen kyselykierroksen aikaan.

Lastenhoitoavun yleistyminen liittyy osaltaan siihen, että kyselykierrosten välillä yhä useampi suurten ikäluokkien vastaaja on saanut lapsenlapsia (ks. Luku 3). Kun ensimmäisen kyselykierroksen aikana 58 prosentilla tarkastelussa olevista pitkittäisvastaajista oli lapsenlapsia, niin toiseen kyselyyn vastatessa lapsenlapsia oli 69 prosentilla ja kolmannen kyselyn aikaan 75 prosentilla vastaajista. Mikäli huomioidaan vain ne vastaajat, joilla on ollut vähintään yksi lapsenlapsi jo vuonna 2007 ja alle 14-vuotias lapsenlapsi sekä vuonna 2012 että 2018, ei lastenhoitoavun yleisyydessä ole tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia kyselykierrosten välillä (vuonna 2007: 87 %; vuonna 2012: 87 %; vuonna 2018: 87 %; $p=.864$; $n=567$) (tulosta ei ole esitetty kuvioissa).

Kuvio 6.2

Lapsilleen apua antaneiden osuudet suurista ikäluokista vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p<0.05^*$, $p<0.01^{**}$, $p<0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

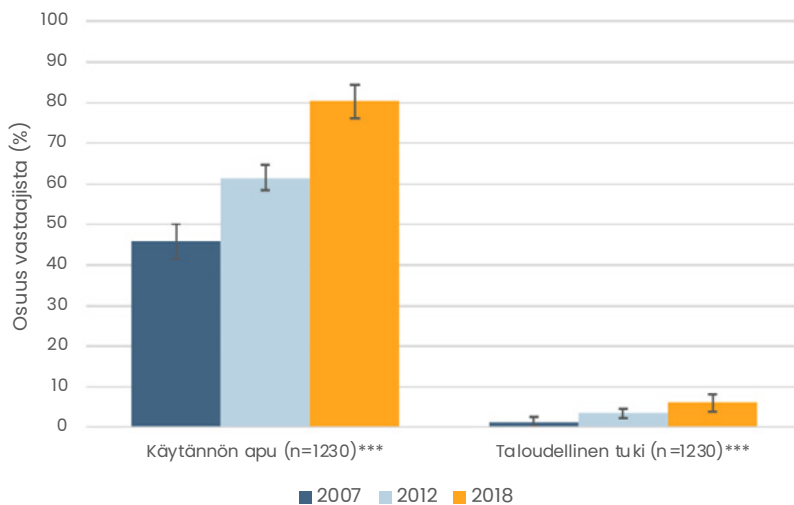

Suurten ikäluokkien vastaajien lapsiltaan saaman avun osalta tarkastelemme käytännön apua ja taloudellista tukea. Kysymykset on kysytty hieman eri tavalla vuoden 2007 kyselyssä verrattuna vuosien 2012 ja 2018 kyselyihin. Vuonna 2007 lapsilta saadusta käytännön avusta sekä taloudellisesta tuesta tiedusteltiin muiden sukulaisten yhteydessä ja kysyttiin erikseen vain tyttäreltä sekä tämän puolisolta ja vastaavasti pojalta sekä tämän puolisolta saadusta avusta. Vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä saadusta käytännön avusta ja taloudellisesta tuesta on sitä vastoin kysytty samalla tavoin kuin annetusta avusta eli neljän vanhimman lapsen kohdalta erikseen (ks. Danielsbacka ym. 2013; Liite 1).

Kuviossa 6.3 on esitetty tulokset koskien lapsilta saatua apua. Suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajien lapsiltaan saama käytännön apu on yleistynyt kyselykierrosten välillä ja ero ovat tilastollisesti merkitseviä: vuonna 2007 käytännön apua sai lapsiltaan 46 prosenttia, vuonna 2012 taas 62 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 80 prosenttia vastaajista. Myös taloudellisen tuen saaminen on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välillä: kun vuonna 2007 taloudellista tukea sai lapsiltaan prosentti suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajista, niin vuonna 2012 vastaava osuus oli neljä prosenttia ja vuonna 2018 vastaavasti kuusi prosenttia.

Kuvio 6.3

Lapsiltaan apua saaneiden osuudet vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

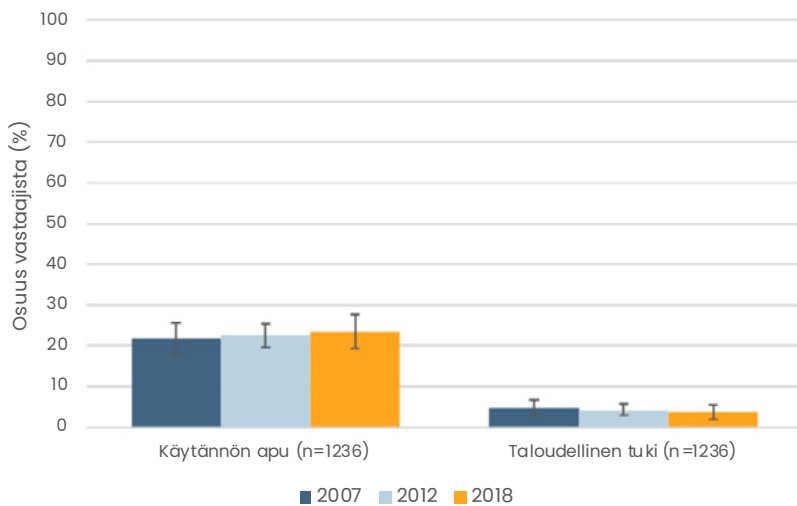
Suurten ikäluokkien ja heidän sisarustensa välinen auttaminen

Seuraavaksi tarkastelemme suurten ikäluokkien vastaajien ja heidän sisarustensa välisessä auttamisessa tapahtuneita muutoksia kyselykierrosten välillä. Vuosien 2007, 2012 ja 2018 lomakkeissa on tiedusteltu sisaruksille annetusta ja heiltä saadusta käytännön avusta sekä taloudellisesta tuesta. Vuonna 2007 on kysytty, onko vastaaja antanut tai saanut kyseistä apua eri henkilöitä ja vaihtoehtoina olivat sisko sekä hänen perheensä ja veli sekä hänen perheensä. Vuosina 2012 ja 2018 annetusta ja saadusta avusta on puolestaan kysytty vastaajan neljän vanhimman sisaruksen osalta erikseen.

Kuviossa 6.4 on esitetty tulokset koskien sisaruksille annettua apua. Suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajien sisaruksilleen antaman käytännön avun tai taloudellisen tuen yleisyydessä ei ole tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia kyselykierrosten välillä. Vuonna 2007 käytännön apua sisaruksilleen antoi 22 prosenttia, vuonna 2012 puolestaan 23 ja vuonna 2018 taas 24 prosenttia suurista ikäluokista. Vastaavasti taloudellista tukea sisaruksilleen antoi vuonna 2007 viisi prosenttia ja vuonna 2012 sekä 2018 noin neljä prosenttia suurista ikäluokista. (Kuvio 6.4.)

Kuvio 6.4

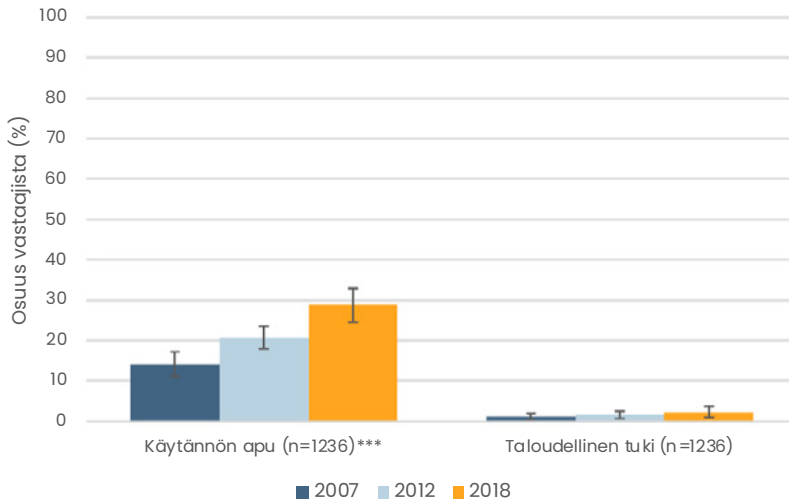
Sisaruksilleen apua antaneiden osuudet suurista ikäluokista vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Kuviossa 6.5 on esitetty tulokset koskien sisaruksilta saatua apua. Suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajien sisaruksiltaan saama käytännön apu on yleistynyt kyselykierrosten välillä. Kun sisaruksiltaan käytännön apua vuonna 2007 sai 14 prosenttia suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajista, niin vuonna 2012 vastaava osuus oli 21 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 29 prosenttia. Erot vuosien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Taloudellista tukea sisaruksiltaan sai vain prosentti pitkittäisvastaajista vuonna 2007 ja noin kaksi prosenttia sekä vuonna 2012 että vuonna 2018. Saadussa taloudellisessa tuessa erot vuosien välillä eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 6.5

Sisaruksiltaan apua saaneiden osuudet vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

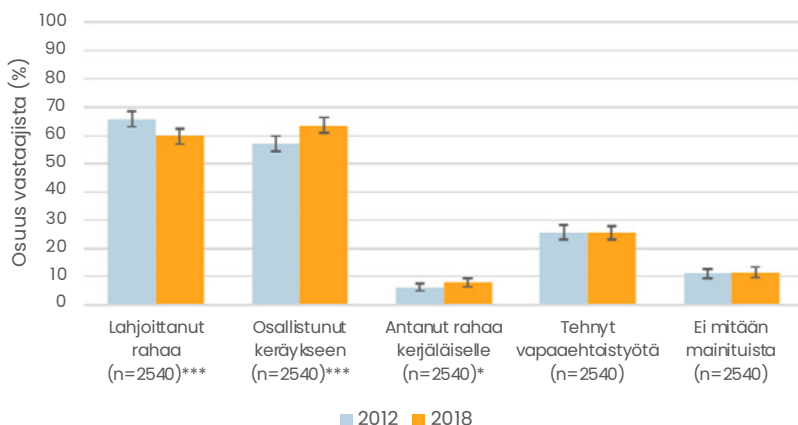
Suurten ikäluokkien osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön

Vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä vastaajilta tiedusteltiin ovatko he osallistuneet hyväntekeväisyyteen tai tehneet vapaaehtoistyötä. Vastaajilta kysyttiin ovatko he antaneet rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle, lahjoittaneet vaatteita tai tavaroita keräykseen, antaneet rahaa kerjäläiselle tai tehneet vapaaehtoistyötä. Lisäksi vastausvaihtoehtona oli, ettei ole osallistunut mihinkään mainituista hyväntekeväisyyden muodoista.

Vuonna 2018 (59 %) harvempi suurten ikäluokkien vastaajista on lahjoittanut rahaa hyväntekeväisyyteen kuin vuonna 2012 (66 %). Sitä vastoin vaatteiden tai tavaroiden antaminen keräykseen on yleisempää vuonna 2018 (63 %) verrattuna vuoteen 2012 (57 %). Samoin rahan antaminen kerjäläiselle on yleisempää vuonna 2018 (8 %) kuin vuonna 2012 (6 %). Erot rahan lahjoittamisessa, keräykseen osallistumisessa ja rahan antamisessa kerjäläiselle vuosien 2012 ja 2018 välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Sen sijaan vapaaehtoistyön tekemisessä ei ole tapahtunut muutosta, vaan sekä vuonna 2012 että 2018 suurten ikäluokkien vastaajista 26 prosenttia ilmoitti tehneensä vapaaehtoistyötä. Niiden osuus suurista ikäluokista, jotka eivät ole osallistuneet mihinkään edellä mainituista on hieman kasvanut vuosien välillä, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä (vuonna 2012: 11 % ja vuonna 2018: 12 %). (Kuvio 6.6.)

Kuvio 6.6

Suurten ikäluokkien osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön vuosina 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

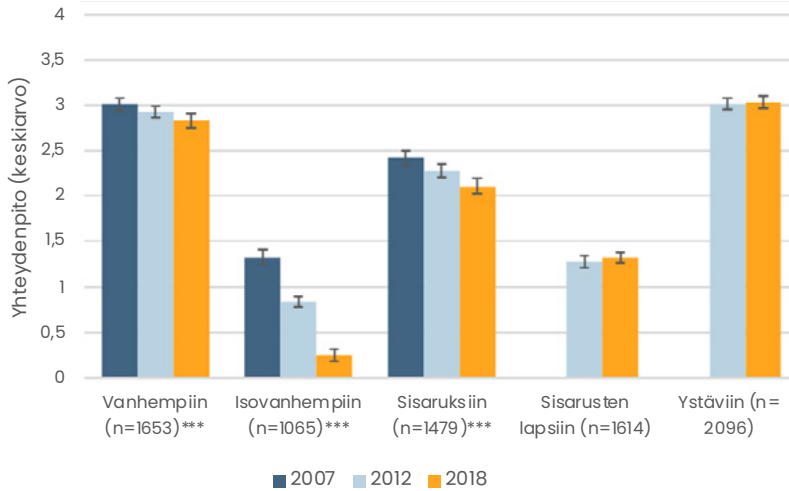
6.2 Aikuiset lapset: yhteydenpito ja auttaminen vuosina 2007, 2012 ja 2018

Yhteydenpito

Vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselyissä vastaajilta tiedusteltiin kuinka usein he pitävät yhteyttä eri sukulaistensa kanssa. Lisäksi vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä tiedusteltiin yhteydenpitoa ystäviin. Vuosina 2007 ja 2012 lomakkeessa oli vastausvaihtoehtoina: ei lainkaan (0), harvemmin kuin kerran kuukaudessa (1), noin 1–3 kertaa kuukaudessa (2), noin kerran viikossa (3) ja päivittäin tai useita kertoja viikossa (4). Vuoden 2018 kyselyssä oli edellä mainittujen lisäksi vastausvaihtoehtona: useita kertoja päivässä (5). Tämän luvun tarkasteluissa vuoden 2018 yhteydenpitomuuttuja on uudelleen luokiteltu vastaamaan aiempien vuosien kyselyitä eli vaihtoehdot ”päivittäin tai useita kertoja viikossa” ja ”useita kertoja päivässä” on yhdistetty samaan luokkaan. Kuviossa 6.7 on esitetty yhteydenpidon keskiarvot eri sukulaisryhmittäin. Vuoden 2007 kyselyssä ei tiedusteltu yhteydenpidosta sisarustenlapsiin, jonka takia heidän osaltaan tulokset koskevat vain vuoden 2012 ja 2018 kyselyyn vastanneita pitkäikäisiä vastaajia.

Kuvio 6.7

Aikuisten lasten yhteydenpito eri sukulaisten ja ystävien kanssa vuosina 2007, 2012 ja 2018 (keskiarvot ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Aikuisten lasten pitkäikäisvastaajien yhteydenpito omiin vanhempiin on vähentynyt hieman, mutta tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välillä (keskiarvo vuonna 2007: 3,01; vuonna 2012: 2,93; vuonna 2018: 2,83). Myös yhteydenpito isovanhempiin on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi tarkastelu vuosien välillä (keskiarvo vuonna 2007: 1,33; vuonna 2012: 0,84; vuonna 2018: 0,25). Yhteydenpidon vähentyminen isovanhempiin liittyy osaltaan siihen, että monien aikuisten lasten kohdalla heidän isovanhempansa ovat kuolleet kyselykierrosten välissä (ks. Luku 3). Kun vuonna 2007 aikuisten lasten pitkäikäisvastaajista noin 63 prosentilla oli isovanhempi elossa, niin vuonna 2012 tuo osuus oli 40 prosenttia ja vuonna 2018 enää 16 prosenttia. Toisaalta yhteydenpito isovanhempien kanssa on vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi myös niiden kohdalla, joilla on ollut ainakin yksi isovanhempi elossa jokaisen kyselykierroksen aikaan, joskin tällöin muutokset keskimääräisessä yhteydenpidon määrässä ovat pienempiä (keskiarvo vuonna 2007: 1,33; vuonna 2012: 1,23; vuonna 2018: 1,11; $p < 0.05$; $n=246$) (tulosta ei ole esitetty kuviossa).

Aikuisten lasten yhteydenpito omiin sisaruksiin on myös vähentynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välissä (keskiarvo vuonna 2007: 2,42; vuonna 2012: 2,28; vuonna 2018: 2,11). Sitä vastoin yhteydenpidon määrä sisarusten lapsiin ei ole muuttunut tilastollisesti merkitsevästi toisen ja kolmannen kyselykierroksen välillä

(vuonna 2012: 1,27; vuonna 2018: 1,32). Sisarusten lapsia koskevissa tuloksissa mukana ovat vain ne vastaajat, joilla on ollut vähintään yksi sisaruksenlapsi vuonna 2018. Mikäli tarkastellaan niitä vastaajia, joilla on ollut sisaruksenlapsi molempien kyselyiden aikaan, on yhteydenpito tilastollisesti merkitsevästi vähentynyt vuosien välillä (vuonna 2012: 1,47; vuonna 2018: 1,31; $p < 0.001$; $n = 1392$) (tulosta ei ole esitetty kuviossa). Aikuisten lasten yhteydenpidossa ystäviin ei ole tapahtunut muutosta vuosien 2012 ja 2018 välillä (keskiarvo vuonna 2012: 3,02; vuonna 2018: 3,03).

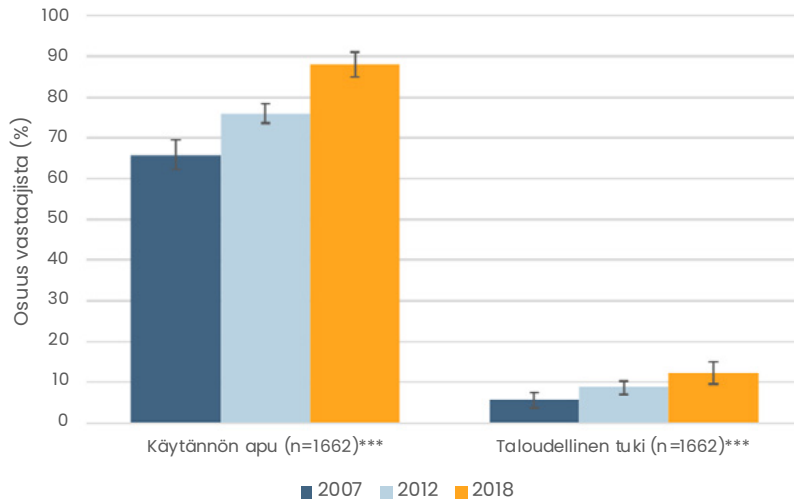
Aikuisten lasten ja heidän vanhempiensa välinen auttaminen

Seuraavaksi tarkastelemme aikuisten lasten omille vanhemmilleen antamaa käytännön apua ja taloudellista tukea sekä aikuisten lasten vanhemmiltaan saamaa käytännön apua ja taloudellista tukea sekä lastenhoitoapua. Kaikilla kyselykierroksilla on tiedusteltu erikseen isälle ja äidille annetusta käytännön avusta ja taloudellisesta tuesta. Vuonna 2007 nämä kysymykset kysyttiin samassa osiossa muiden sukulaisten kanssa ja vuosina 2012 sekä 2018 erillisessä osassa, joka koski vain omia vanhempia ja puolison vanhempia. Aikuisten lasten vanhemmiltaan saamasta lastenhoitoavusta kysyttiin vuonna 2007 kahdella kysymyksellä, joista ensimmäinen koski sitä, onko vastaaja ylipäätään saanut vanhemmiltaan lastenhoitoapua ja toinen sitä, kuinka usein lastenhoitoapua on saatu (ks. Haavio-Mannila ym. 2009). Vuosina 2012 ja 2018 lastenhoitoavusta on kysytty yhdellä kysymyksellä (ks. Danielsbacka ym. 2013; Liite 2). Vanhemmilta saadun käytännön avun osalta kysyttiin vuonna 2007 sitä, millaista apua on saatu ja näiden vastausten pohjalta olemme muodostaneet muuttujan, joka mittaa sitä, onko vastaaja saanut ylipäätään vanhemmiltaan käytännön apua vai ei. Seuraavissa kyselyissä (2012 ja 2018) on tiedusteltu käytännön avun määrää ja nämä muuttujat olemme myös luokitelleet kahteen luokkaan sen mukaan, onko vastaaja saanut vanhemmaltaan käytännön apua vai ei. Taloudellista tukea koskeva kysymys oli samanlainen vuosina 2007 ja 2012 sekä 2018.

Kuviossa 6.8 on esitetty tulokset koskien vanhemmille annettua apua. Käytännön avun antaminen omille vanhemmille on yleistynyt vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä. Kun ensimmäisen kyselykierroksen aikaan aikuisten lasten pitkäikäisvastaajista 66 prosenttia antoi vanhemmilleen käytännön apua, niin vastaava osuus oli toisen kyselykierroksen aikaan 76 prosenttia ja kolmannen 88 prosenttia. Erot vuosien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Myös taloudellisen tuen antaminen omille vanhemmille on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välillä: kun vuonna 2007 taloudellista tukea antoi vanhemmilleen kuusi prosenttia aikuisten lasten pitkäikäisvastaajista, niin vuonna 2012 vastaava osuus oli 9 prosenttia ja vuonna 2018 vastaavasti 12 prosenttia.

Kuvio 6.8

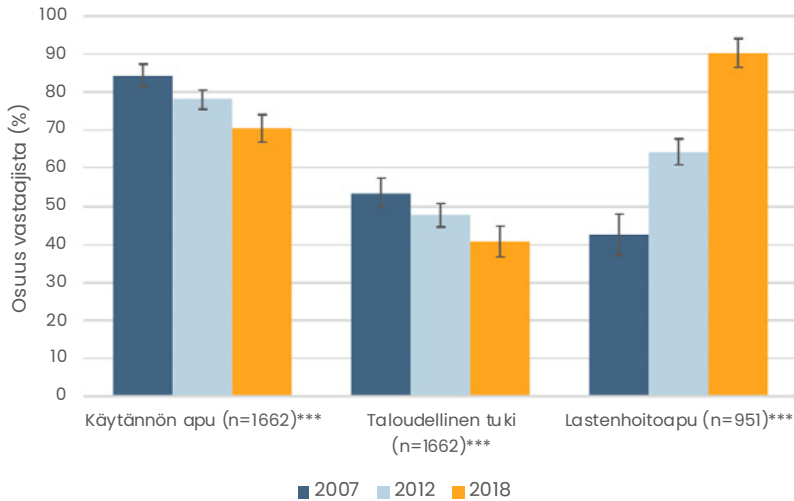
Vanhemmilleen apua antaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien väliseen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Kuviossa 6.9 on esitetty tulokset koskien aikuisten lasten pitkäikäisvastaajien vanhemmiltaan saamaa apua. Sekä käytännön avun että taloudellisen tuen saaminen omilta vanhemmilta on vähentynyt tarkastelujakson aikana ja erot vuosien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Kun vuonna 2007 aikuisten lasten pitkäikäisvastaajista 84 prosenttia sai käytännön apua vanhemmiltaan, oli tuo osuus 78 prosenttia vuonna 2012 ja 71 prosenttia vuonna 2018. Vastaavasti kun taloudellista tukea sai vanhemmiltaan 54 prosenttia vuonna 2007, oli vastaava osuus 48 prosenttia vuonna 2012 ja 41 prosenttia vuonna 2018. Sen sijaan vanhemmilta saatu lastenhoitoapu on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi kyselykierrosten välillä niiden aikuisten lasten kohdalla, joilla oli vähintään yksi alle 14-vuotias lapsi vuonna 2018. Kun vuonna 2007 lastenhoitoapua sai vanhemmiltaan 43 prosenttia aikuisista lapsista, oli tuo osuus 64 prosenttia vuonna 2012 ja peräti 90 prosenttia vuonna 2018. Ero liittyy osittain siihen, että kyselykierrosten välissä useampi aikuinen lapsi on saanut omia lapsia. Mikäli tarkasteluun otetaan mukaan vain ne vastaajat, joilla on ollut alle 14-vuotias lapsi jokaisen kyselykierroksen aikaan, ei lastenhoitoavun saamisen yleisyydessä omilta vanhemmilta ilmene tilastollisesti merkitseviä eroja vuosien välillä (vuonna 2007: 89 %; vuonna 2012: 87 %; vuonna 2018: 85 %; $p = .296$; $n = 423$) (tulosta ei ole esitetty kuvioissa).

Kuvio 6.9

Vanhemmiltaan apua saaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Aikuisten lasten ja heidän sisarustensa välinen auttaminen

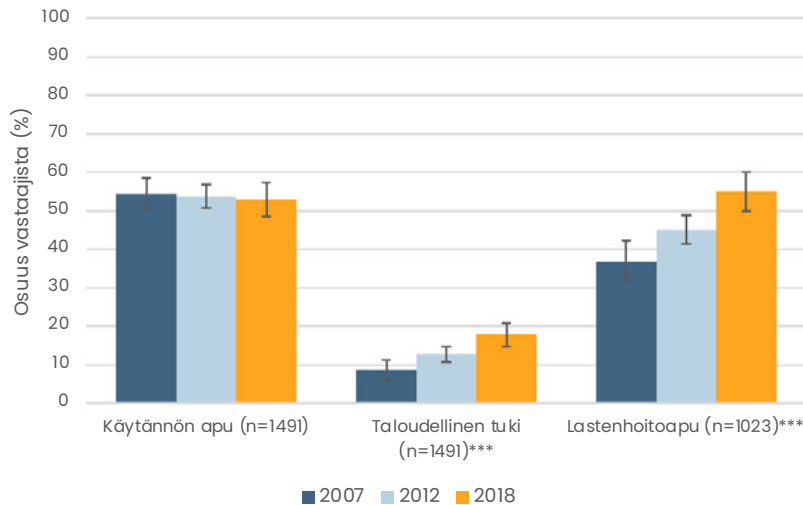
Sisarusten osalta käsittelemme heille annettua sekä heiltä saatua käytännön apua, taloudellista tukea ja lastenhoitoapua. Vuonna 2007 kyselomakkeessa tiedusteltiin, onko vastaaja antanut tai saanut kyseistä apua tietyiltä henkilöiltä ja vaihtoehtoina olivat myös sisko ja veli sekä heidän perheensä (ks. Haavio-Mannila ym. 2009). Vuosina 2012 ja 2018 annetusta ja saadusta avusta on puolestaan kysytty erikseen vastaajan neljän vanhimman sisaruksen osalta (ks. Danielsbacka ym. 2013; Liite 2). Annettuun lastenhoitoapuun liittyen yksi ero kyselykierrosten välillä on se, että toisin kuin vuosina 2012 ja 2018, vuonna 2007 vastaajilta ei tiedusteltu heidän sisarustensa lasten ikää.

Kuviossa 6.10 on esitetty tulokset koskien sisaruksille annettua apua. Sisaruksille annetun käytännön avun yleisyydessä ei ole tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia kyselykierrosten välillä (vuonna 2007: 55 %; vuonna 2012: 54 %; vuonna 2018: 53 %). Sen sijaan taloudellisen tuen antaminen on yleistynyt tilastollisesti merkitsevästi tarkasteltujen vuosien välillä: aikuisista lapsista 9 prosenttia antoi taloudellista tukea sisaruksilleen vuonna 2007, noin 13 prosenttia vuonna 2012 ja 18 prosenttia vuonna 2018. Myös lastenhoitoavun antaminen on yleistynyt niiden vastaajien kohdalla, joiden sisaruksilla on ollut ainakin yksi alle 14-vuotias lapsi vuonna 2018. Aikuisista lapsista 37 prosenttia antoi lastenhoitoapua sisaruksilleen vuonna 2007 ja vastaavasti 45 pro-

senttia vuonna 2012 sekä 55 prosenttia vuonna 2018. Erot vuosien välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Lastenhoitoavun yleistyminen liittyy osittain siihen, että yhä useampi aikuisten lasten sisaruksista on saanut lapsia kyselykierrosten välillä (ks. Luku 3). Kun vuonna 2007 aikuisten lasten pitkittäisvastaajista puolella oli sisarusten lapsia, oli vastaava osuus 66 prosenttia vuonna 2012 ja 75 prosenttia vuonna 2018. Mikäli huomioidaan ainoastaan ne vastaajat, joilla on ollut vähintään yksi sisaruksen lapsi vuonna 2007 ja alle 14-vuotias sisaruksen lapsi sekä vuonna 2012 että 2018, ei sisaruksille annetun lastenhoitoavun yleisyydessä ole tilastollisesti merkitseviä eroja vuosien välillä (vuonna 2007: 60 %; vuonna 2012: 57 %; vuonna 2018: 53 %; $p=.086$; $n=588$) (tulosta ei ole esitetty kuvioissa).

Kuvio 6.10

Sisaruksilleen apua antaneiden osuudet vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p<0.05^*$, $p<0.01^{**}$, $p<0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

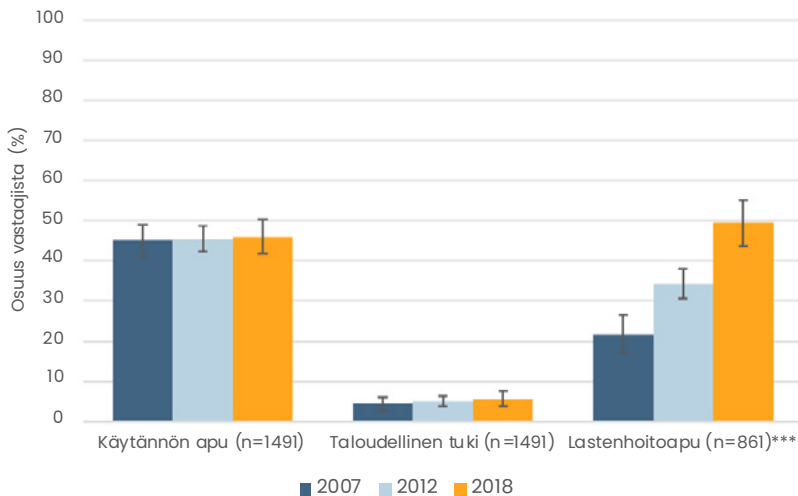

Tulokset koskien sisaruksilta saatua apua on esitetty Kuviossa 6.11. Sisaruksilta saadussa käytännön avun (vuonna 2007: 45 %; vuonna 2012: 46 %; vuonna 2018: 46 %) tai taloudellisessa tuen (vuonna 2007: 4 %; vuonna 2012: 5 %; vuonna 2018: 6 %) yleisyydessä ei ole tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä. Sitä vastoin sisaruksilta saatu lastenhoitoapu on yleistynyt niiden vastaajien kohdalla, joilla on ollut ainakin yksi alle 14-vuotias lapsi vuonna 2018; kun vuonna 2007 aikuisista lapsista 22 prosenttia sai lastenhoitoapua sisaruksiltaan, oli vastaava osuus 34 prosenttia vuonna 2012 ja noin 50 prosenttia vuonna 2018. Erot vuosien välillä ovat

tilastollisesti merkitseviä. Saadun lastenhoitoavun yleistyminen liittyy osaltaan siihen, että yhä useampi aikuisten lasten vastaajista on saanut omia lapsia kyselykierrosten välillä. Mikäli tarkasteluun otetaan ne aikuisten lasten pitkittäisvastaajat, joilla on ollut alle 14-vuotias lapsi jokaisen kyselykierroksen aikaan ei lastenhoitoavun yleisyydessä ole tilastollisesti merkitseviä eroja vuosien välillä (vuonna 2007: 47 %; vuonna 2012: 44 %; vuonna 2018: 39 %; $p=.130$; $n=378$).

Kuvio 6.11

Sisaruksiltaan apua saaneiden osuudet aikuisista lapsista vuosina 2007, 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p<0.05^*$, $p<0.01^{**}$, $p<0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien väliseen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

Aikuisten lasten osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön

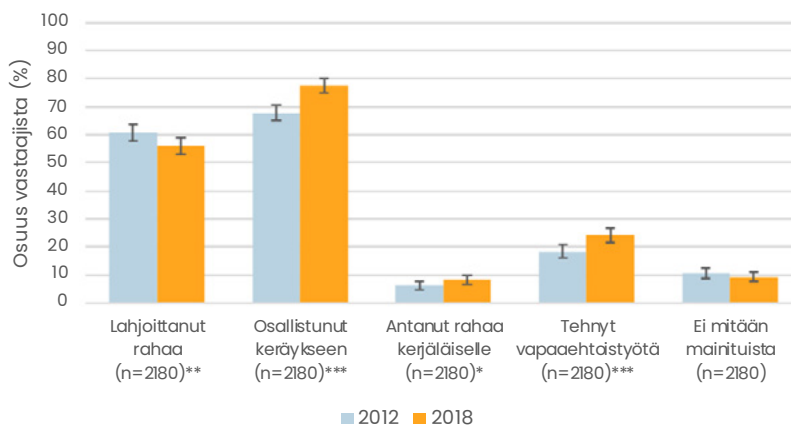
Vuosien 2012 ja 2018 kyselyissä vastaajilta tiedusteltiin ovatko he osallistuneet hyväntekeväisyyteen tai tehneet vapaaehtoistyötä. Lomakkeessa kysyttiin ovatko vastaajat antaneet rahaa jollekin hyväntekeväisyysjärjestölle, lahjoittaneet vaatteita tai tavaroita keräykseen, antaneet rahaa kerjäläiselle tai tehneet vapaaehtoistyötä. Näiden lisäksi vastausvaihtoehtona oli, ettei osallistunut mihinkään mainituista hyväntekeväisyyden muodoista.

Vuonna 2018 (56 %) harvempi aikuisten lasten vastaajista on lahjoittanut rahaa hyväntekeväisyyteen kuin vuonna 2012 (61 %). Sen sijaan vaatteiden tai tavaroiden antaminen keräykseen on yleisempää vuonna 2018 (78 %) verrattuna vuoteen 2012 (68

Myös rahan antaminen kerjäläiselle on yleisempää vuonna 2018 (8 %) kuin vuonna 2012 (6 %). Lisäksi suurempi osuus aikuisista lapsista on tehnyt vapaaehtoistyötä vuonna 2018 (24 %) kuin vuonna 2012 (18 %). Erot rahan lahjoittamisessa hyväntekeväisyyteen, keräykseen osallistumisessa ja rahan antamisessa kerjäläiselle sekä vapaaehtoistyön tekemisessä vuosien 2012 ja 2018 välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Niiden osuus aikuisten lasten vastaajista, jotka eivät ole osallistuneet mihinkään edellä mainituista hyväntekeväisyyden muodoista on hieman laskenut kyselykierrosten välillä, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä (vuonna 2012: 11 % ja vuonna 2018: 9 %). (Kuvio 6.12.)

Kuvio 6.12

Aikuisten lasten osallistuminen hyväntekeväisyyteen ja vapaaehtoistyöhön vuosina 2012 ja 2018 (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

6.3 Auttamisasenteet vuosina 2007, 2012 ja 2018

Seuraavaksi käsittelemme suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa auttamista koskevilla asenteilla tapahtuneita muutoksia ensimmäisen, toisen ja kolmannen kyselykierron välillä. Raportoimme tulokset ainoastaan niiden asenneväittämiä osalta, joissa on tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia vuosien välillä. Vuosien 2007, 2012 ja 2018 kyselyissä sekä suurten ikäluokkien että aikuisten lasten vastaajille on esitetty samat 12 väittämää koskien perheenjäsenten välistä auttamista (ks. alaluvut 4.6 ja 5.6). Kyselylomakkeessa vastaajia on pyydetty kertomaan viisiportaisella asteikolla, ovatko he samaa vai eri mieltä perheenjäsenten auttamista koskevien väitteiden kanssa. Tässä luvussa olemme uudelleenluokitelleet muuttujat kaksiluokkaisiksi: ei samaa

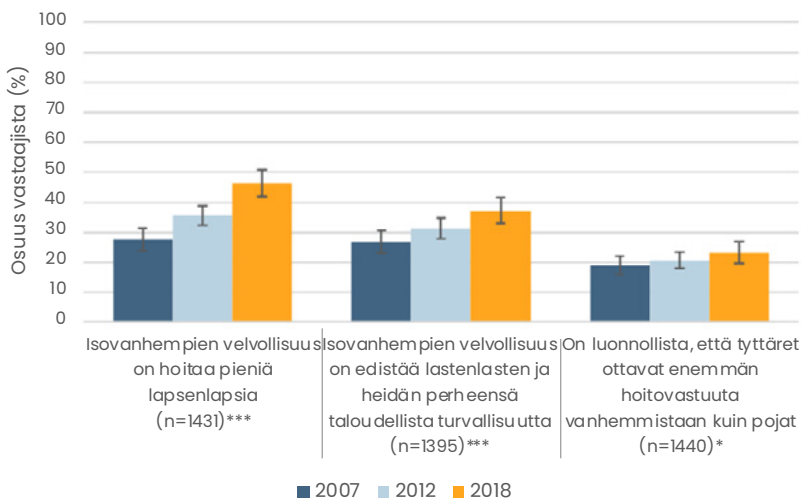
mieltä (0) ja samaa mieltä (1). Asenteita koskevilla tuloksilla verrataan siis toisiinsa väitteiden kanssa (täysin tai jokseenkin) samaa mieltä olevien osuuksia vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä.

Suurten ikäluokkien auttamisasenteiden muutokset

Suurten ikäluokkien kohdalla auttamisasenteissa on tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia kolmen asenneväittämän kohdalla, joista kaksi koskee isovanhempien velvollisuuksia lapsenlapsia kohtaan ja yksi lasten vastuuta vanhemmistaan (ks. Kuvio 6.13). Vuonna 2007 suurten ikäluokkien vastaajista 28 prosenttia oli sitä mieltä, että isovanhempien velvollisuus on hoitaa pieniä lapsenlapsia. Vuonna 2012 vastaava osuus oli 35 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 46 prosenttia. Vastaavasti vuonna 2007 suurista ikäluokista 27 prosenttia oli samaa mieltä siitä, että isovanhempien velvollisuus on edistää lastenlasten ja heidän perheensä taloudellista turvallisuutta. Vuonna 2012 samaa mieltä olevien osuus oli 31 prosenttia ja vuonna 2018 taas 37 prosenttia. Näiden kahden asenneväittämän kohdalla erot vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä ovat tilastollisesti merkitseviä. Niiden lisäksi samaa mieltä väitteen ”on luonnollista, että tyttäret ottavat enemmän hoitovastuuta vanhemmistaan kuin pojat” kanssa olevien osuus on noussut ensimmäisen ja kolmannen kyselykierron välillä: kun vuonna 2007 tätä mieltä oli 19 prosenttia, niin vuonna 2012 samaa mieltä oli 21 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 23 prosenttia suurten ikäluokkien pitkittäisvastaajista. Tulos on tilastollisesti merkitsevä vain vuosien 2007 ja 2018 välisten erojen osalta.

Kuvio 6.13

Suurten ikäluokkien auttamista koskevat mielipiteet vuosina 2007, 2012 ja 2018: väitteen kanssa samaa mieltä olevat (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyystaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

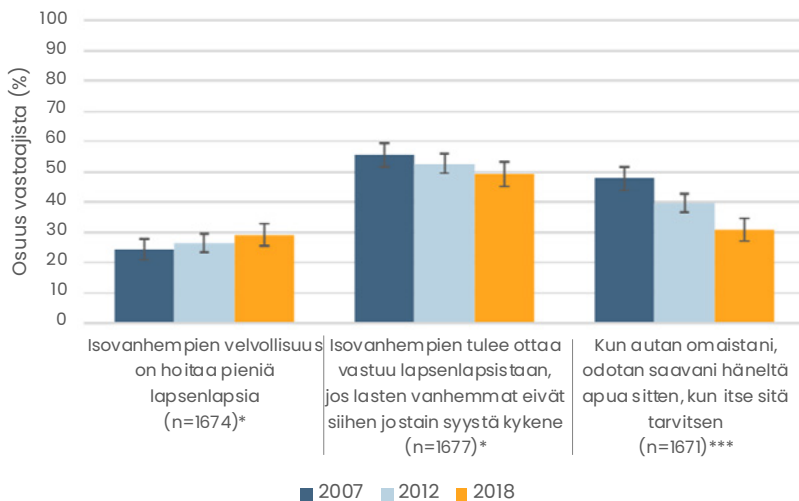

Aikuisten lasten auttamisasenteiden muutokset

Myös aikuisten lasten auttamisasenteissa on tapahtunut tilastollisesti merkitseviä muutoksia kolmen asenneväittämän kohdalla, joista kaksi koskee isovanhempien velvollisuuksia lapsenlapsia kohtaan ja yksi läheisten auttamiseen liittyviä odotuksia sekä vaatimuksia (ks. Kuvio 6.14). Kun vuonna 2007 aikuisten lasten vastaajista 24 prosenttia oli sitä mieltä, että isovanhempien velvollisuus on hoitaa pieniä lapsenlapsia, niin vuonna 2012 vastaava osuus oli 27 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 29 prosenttia. Sitä vastoin niiden osuus, jotka ovat sitä mieltä, että ”isovanhempien tulee ottaa vastuu lapsenlapsistaan, jos lasten vanhemmat eivät siihen jostain syystä kykene” on vähentynyt kyselykierrosten välillä. Aikuisten lasten vastaajista tätä mieltä oli 56 prosenttia vuonna 2007 ja 53 prosenttia vuonna 2012 sekä 49 prosenttia vuonna 2018. Näiden kahden asenneväittämän kohdalla erot ovat tilastollisesti merkitseviä kuitenkin vain vuosien 2007 ja 2018 välillä. Näiden lisäksi samaa mieltä väitteen ”kun autan omaistani, odotan saavani häneltä apua sitten, kun itse sitä tarvitsen” kanssa olevien osuus on laskenut kyselykierrosten välillä: kun vuonna 2007 tätä mieltä oli 47 prosenttia, niin vuonna 2012 samaa mieltä oli 40 prosenttia ja vuonna 2018 puolestaan 31 prosenttia aikuisten lasten pitkäikäisvastaajista. Tämän asenneväittämän kohdalla erot vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä ovat tilastollisesti merkitseviä.

Kuvio 6.14

Aikuisten lasten auttamista koskevat mielipiteet vuosina 2007, 2012 ja 2018: väitteen kanssa samaa mieltä olevat (% ja 95 % luottamusväli). $p < 0.05^*$, $p < 0.01^{**}$, $p < 0.001^{***}$. Merkitsevyytaso viittaa vuosien välisen eron tilastolliseen merkitsevyyteen

7 Johtopäätökset

Tässä tutkimusraportissa olemme tarkastelleet seuraavia kysymyksiä: Millaisessa elämäntilanteessa suuret ikäluokat ja heidän aikuiset lapsensa ovat 2010-luvun lopulla? Millaisia muutoksia suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten elämäntilanteissa on tapahtunut vuosien 2007 ja 2018 välillä? Keiden kanssa suuret ikäluokat ja aikuiset lapset pitävät yhteyttä? Keille suuret ikäluokat ja aikuiset lapset antavat apua sekä keiltä he saavat apua? Minkälaisia ovat suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten perheenjäsenien auttamista koskevat asenteet? Onko yhteydenpidossa, auttamisessa ja asenteissa tapahtunut muutoksia vuosien 2007, 2012 ja 2018 välillä? Seuraavaksi esitämme yhteenvedon raportin tuloksista ja vastaamme näihin kysymyksiin.

Elämänvaiheet ja niiden muutos

Tämän raportin tarkastelun kohteena olevat suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa sukupolvet ovat varsin erilaisissa elämänvaiheissa. Viimeisimmän kyselyn aikaan suurten ikäluokkien edustajat olivat keskimäärin noin 71-vuotiaita ja heidän aikuiset lapsensa noin 42-vuotiaita. Aikuisten lasten koulutustaso on noussut jokaisen kyselykierroksen kohdalla, ja he ovat suuria ikäluokkia selvästi pidemmälle koulutettuja. Kyselykierrosten välillä sukupolvien työtilanteet ovat myös muuttuneet ja kolmanteen kyselykierrokseen mennessä likipitään kaikki suuriin ikäluokkiin lukeutuvista ovat siirtynyt työelämästä eläkkeelle, kun taas valtaosa aikuisista lapsista on saanut opiskelunsa päätökseen ja siirtynyt työelämään. Suurten ikäluokkien toimeentulon tasossa ei ole kyselykierrosten välillä tapahtunut suuria muutoksia, mutta aikuisten lasten toimeentulotaso on kohentunut jokaisen kyselykierroksen myötä. Suurempi osa suurista ikäluokista kuin aikuisista lapsista arvioi itsensä pienituloiseksi ja vastaavasti aikuiset lapset arvioivat itsensä keskituloisiksi tai hyvin toimeentuleviksi suurten ikäluokkien vastaajia yleisemmin.

Vaikka ikääntymisen myötä terveydelliset ongelmat yleistyvät ja suuret ikäluokat arvioivat terveytensä keskimäärin heikommaksi kuin heidän aikuiset lapsensa, ei koetussa terveydentilassa ole tapahtunut kyselykierrosten välillä suuria muutoksia kummassakaan sukupolvessa. Suurten ikäluokkien edustajat ovat edelleen suhteellisen hyväkuntoisia ja lähes puolet heistä kokee terveytensä vähintään hyväksi. Koetusta onnellisuudesta tiedusteltiin vuosina 2012 ja 2018. Kyselyiden välillä ei ole tapahtunut suuri muutoksia, vaan sekä suurten ikäluokkien vastaajat että aikuiset lapset kokevat itsensä melko onnellisiksi, joskin aikuiset lapset arvioivat itsensä keskimäärin hieman onnellisemmaksi kuin suurten ikäluokkien vastaajat.

Sukupolvien sosiaalisissa verkostoissa on eroja ja ne ovat muuttuneet kyselykierrosten välillä eri tavoin. Suurten ikäluokkien edustajista vain harvoilla on enää omia vanhempia elossa, kun taas aikuisista lapsista harvojen kohdalla vanhemmat ovat kuolleet. Pienellä osalla aikuisista lapsista on enää elossa olevia isovanhempia. Suurilla ikäluokilla on tai on ollut useampia sisaruksia kuin aikuisilla lapsilla. Lisäksi suurilla ikäluokilla on keskimäärin hieman enemmän omia lapsia kuin on heidän aikuisilla lapsillaan, mutta toisin kuin suuret ikäluokilla, nuoremmalla sukupolvella on edelleen mahdollisuus hankkia lapsia eli heidän kohdallaan lapsiluku saattaa vielä kasvaa. Suurilla ikäluokilla on enemmän sekä läheiseksi koettuja sukulaisia että läheisiä ystäviä kuin aikuisilla lapsilla. Kyselykierrosten välillä entistä useampi suurten ikäluokkien edustaja on saanut lapsenlapsia ja jotkut jopa lapsenlapsenlapsia. Vastaavasti aikuisten lasten kohdalla suurimmat muutokset kyselykierrosten välillä ovat omien lasten saamisen ja omien isovanhempien kuoleminen.

Yhteydenpito

Sukupolvien erilaiset elämänvaiheet ja sosiaaliset verkostot heijastuvat yhteydenpitoon eli siihen keiden kanssa ollaan yhteydessä, millä tavoin ja kuinka tiiviisti (Elder & Johnson, 2003; Giele & Elder, 1998). Suuret ikäluokat ovat eniten yhteydessä omiin lapsiinsa ja vanhempiinsa, joskin vain harvoilla on enää omia vanhempia ylipäättään elossa. Suuret ikäluokat pitävät verraten usein yhteyttä myös lastenlapsiinsa, puolisonsa vanhempiin ja ystäviinsä sekä sisaruksiinsa, mutta muihin sukulaisiinsa he ovat yhteydessä harvemmin. Aikuiset lapset pitävät eniten yhteyttä ystäviinsä ja omiin vanhempiinsa. Lisäksi aikuiset lapset ovat suhteellisen usein yhteydessä sisarustensa ja puolisonsa vanhempien kanssa, kun muihin sukulaisiin pidetään yhteyttä näitä harvemmin. Suurilta ikäluokilta tiedusteltiin yhteydenpitotavasta omien lasten, lastenlasten, sisarusten sekä sisarusten lasten osalta ja aikuisilta lapsilta puolestaan omien vanhempien, puolison vanhempien, sisarusten sekä sisarusten lasten osalta. Molempien sukupolvien kohdalla tapaaminen ja soittaminen sekä viestien lähettäminen ovat selvästi yleisimpiä tapoja pitää yhteyttä kaikkiin tarkasteltuihin sukulaisryhmiin, kun taas videopuhelut ja postikortit tai kirjein tapahtuva yhteydenpito on harvempaa. Sukupolvien välisenä erona on se, että aikuiset lapset lähettelevät enemmän viestejä sisarustensa ja näiden lasten kanssa kuin suuret ikäluokat. Suurista ikäluokista 43 prosenttia ja aikuisista lapsista 80 prosenttia kertoi käyttävänsä sosiaalista mediaa.

Molempien sukupolvien ja eri yhteydenpitotapojen kohdalla naiset pitävät miehiä tiiviimmin yhteyttä useimpiin sukulaisryhmiin ja ystäviinsä. Tulos tukee oletusta siitä, että naiset toimivat miehiä yleisemmin niin kutsuttuina suvun koossapitäjinä (Chan & Elder 2000; Dubas 2001). Toinen yhteydenpidossa ilmenevä sukupuoliero on se, että sekä suuret ikäluokat että heidän aikuiset lapsensa pitävät aktiivisemmin yhteyttä äidin puoleisiin kuin isän puoleisiin sukulaisiin. Tulokset ovat linjassa evoluutioteoreettisten

oletusten (Coall & Hertwig 2010; Pollet & Hoben 2011) ja aihetta koskevien empiiristen tutkimustulosten kanssa (esim. Chan & Elder 2000; Tanskanen & Danielsbacka 2019).

Auttaminen

Sukupolvien erilaiset elämänvaiheet heijastuvat myös auttamiseen. Käytännön auttaminen on yleisin annettun ja saadun avun muoto. Suurista ikäluokista suurin osa antaa käytännön apua lapsilleen ja vielä suurempi osa saa käytännön apua lapsiltaan ja sama jakauma näkyy myös aikuisilta lapsilta kysyttäessä. Sukupolvien välillä on eroja sisarusten ja ystävien välisen käytännön auttamisen suhteen. Aikuisista lapsista suurempi osuus antaa käytännön apua sisaruksilleen ja ystävilleen verrattuna suuriin ikäluokkiin. Samoin aikuiset lapset saavat käytännön apua sisaruksiltaan ja ystäviltaan yleisemmin kuin suuret ikäluokat. Käytännön auttaminen on sukupuolittunutta: molemmissa sukupolvissa miehet antavat yleisemmin käytännön apua kuin naiset. Aikuisten lasten kohdalla miehet myös saavat yleisemmin käytännön apua ystäviltaan ja puolisonsa vanhemmilta. Sitä vastoin suurista ikäluokista naiset saavat miehiä yleisemmin käytännön apua lapsiltaan ja aikuista lapsista tyttäret saavat poikia yleisemmin käytännön apua vanhemmiltaan.

Taloudellinen tukeminen on selvästi käytännön auttamista vähäisempää. Suuret ikäluokat antavat taloudellista tukea lähes yksinomaan omille lapsilleen, eivätkä itse saa taloudellista tukea juuri lainkaan. Aikuiset lapset antavat ja saavat taloudellista tukea vähän, mutta yleisimmin aikuiset lapset antavat taloudellista tukea sisarustensa lapsille ja he puolestaan saavat taloudellista tukea omilta vanhemmiltaan ja puolisonsa vanhemmilta. Suurten ikäluokkien miehet auttavat naisia yleisemmin taloudellisesti lapsiaan ja puolestaan aikuisista lapsista tyttäret saavat poikia yleisemmin taloudellista tukea vanhemmiltaan.

Valtaosa suurista ikäluokista, joilla on nuoria lapsenlapsia, on antanut lastenhoitoapua omille lapsilleen. Sitä vastoin hoiva-apua sisaruksilleen tai ystävilleen on antanut harva. Aikuisista lapsista noin puolet on antanut sisaruksilleen lastenhoitoapua ja ystävilleenkin melkein kolmannes. Valtaosa aikuisista lapsista saa lastenhoitoapua omilta ja puolisonsa vanhemmilta sekä iso osuus myös sisaruksiltaan ja ystäviltaan. Hoiva on tarkastelluista apumuodoista selvästi sukupuolittunein. Naisista miehiä suurempi osuus sekä antaa että saa lastenhoito- ja hoiva-apua. Suurten ikäluokkien omille lapsilleen antaman ja aikuisten lasten omilta vanhemmiltaan saaman lastenhoitoavun kohdalla ei kuitenkaan ilmene sukupuolen mukaisia eroja. Sen sijaan aikuisten lasten sukupolven miehet saavat naisia yleisemmin lastenhoitoapua puolisonsa vanhemmilta, mikä liittyy siihen, että lastenhoitoapu painottuu äidinpuoleiseen sukulinjaan (ks. myös Danielsbacka ym. 2011; Tanskanen, Rotkirch & Danielsbacka 2011).

Auttamisessa näkyy sen kohdistuminen alaspäin sukupolvien ketjussa eli vanhemmilta nuorempien sukupolvien suuntaan. Vahvimmin tämä tulee esiin taloudellisen tuen ja hoivan kohdalla. Evoluutioteoria olettaa, että panostukset kohdistuvat

sukulaisten välillä lisääntymis-suuntaan eli vanhemmilta nuoremmille sukulaisille, sillä siten yksilöt tukevat geeniensä leviämistä tulevissa polvissa (Hamilton 1964; Trivers 1972). Vastaavasti sosiologiassa avun epätasapuolista kohdentumista on selitetty sukupolvien väliset panokset -hypoteesilla (esim. Giarrusso ym. 2004; Hoff 2007). Sen mukaan sukupolvet ”panostavat” eri tavoin keskinäiseen vuorovaikutukseen, koska vanhemmat sukupolvet ovat nuorempia kiinnostuneempia perheen jatkuvuudesta ja säilymisestä, kun taas nuoremmat haluavat pikemminkin saavuttaa riippumattomuuden vanhemmistaan. Vaikka näkökulmien perustat ovat erilaisia, molemmat tekevät samanlaisen oletuksen avun kohdentumisesta, jota myös aiemmat empiiriset tutkimukset tukevat (esim. Albertini ym. 2007; Hämäläinen & Tanskanen, 2019). Toisaalta käytännön avun jakautumisessa on tapahtunut selkeä muutos suurten ikäluokkien ja heidän aikuisten lastensa ikääntyessä. Kun vuonna 2007 suurista ikäluokista selvästi suurempi osuus antoi käytännön apua lapsilleen kuin sai sitä, vuonna 2018 tilanne on päinvastoin.

Auttaminen liittyykin vahvasti yksilöiden elämänvaiheeseen, sillä avun tarpeet ja mahdollisuudet auttaa vaihtelevat yksilöiden elämänkaareissa (esim. Szydlik 2016). Esimerkiksi suuret ikäluokat ovat elämänvaiheessa, jossa he saattavat tarvita etenkin käytännön apua, mutta eivät niinkään taloudellista tukea. Vastaavasti eläköityneillä, mutta edelleen terveydeltään keskimäärin hyväkuntoisilla suurilla ikäluokilla on luultavasti hyvät mahdollisuudet tarjota lastenhoitoapua aikuisille lapsilleen, joilla on jo omia lapsia. Suurten ikäluokkien aikuiset lapset ovat puolestaan työelämässä ja valtaosalla heistä on myös omia lapsia, joten he saattavat olla erityisesti lastenhoitoavun tarpeessa.

Läheisten auttamisen ohella hankkeessa selvitettiin myös tuntemattomien auttamista. Suurin osa suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten vastaajista kertoi osallistuneensa hyväntekeväisyyteen tai tehneensä vapaaehtoistyötä. Molempien sukupolvien kohdalla yleisin hyväntekeväisyyden muoto on vaatteiden ja tavaroiden antaminen keräykseen, mutta yli puolet antaa myös rahalahjoituksia. Aikuiset lapset osallistuvat hyväntekeväisyyteen hieman suuria ikäluokkia yleisemmin ja molempien sukupolvien kohdalla naiset osallistuvat hyväntekeväisyyteen yleisemmin kuin miehet. Tuntemattomien auttamisen kumpuaa luultavasti tunteista, joita ihmiset ovat taipuvaisia kokemaan kohdatessaan apua tarvitsevia. Esimerkiksi myönteiset tuntemukset saattavat ohjata tuntemattomien auttamiseen ikään kuin palkitsemalla avun antajaa (Hämäläinen, Tanskanen & Danielsbacka 2020). Toisaalta mikäli henkilön omat resurssit ovat niukat, ei hän välttämättä koe myönteisiä tuntemuksia tuntemattomien auttamista kohtaan, koska vähäisten resurssien käyttäminen voisi heikentää hänen omaa ja hänen perheensä tilannetta (Pievani 2011; Tanskanen & Danielsbacka 2015). On myös havaittu, että avun tehokkuuteen kiinnitetään vähemmän huomiota, jos kyse on hyväntekeväisyydestä verrattuna omien sukulaisten tukemiseen (Borum, Nowak & Hoffman 2020). Omien läheisten auttamista näyttäisi motivoivan avun hyöty sukulaisille, kun taas tuntemattomien auttamiseen kannustaa pikemminkin positiiviset tuntemukset

ja sosiaaliset palkinnot, kuten muilta ihmisiltä saatava arvostus. Yhteiskunnallis-kulttuurinen muutos saattaa vaikuttaa auttamiskäyttäytymiseen ja esimerkiksi aikuiset lapset voivat olla vanhempiaan alttiimpia osallistumaan uudensuuntaisiin hyväntekeväisyyden muotoihin.

Auttamisasenteet

Perheenjäsenten auttamista koskevissa asenteissa tulee esiin jonkin verran eroja suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten välillä. Suurista ikäluokista suurin osuus on sitä mieltä, että isovanhemmilla on velvollisuus hoitaa lapsenlapsiaan, kun taas aikuisista lapsista miltei puolet on päinvastaista mieltä. Aikuisista lapsista valtaosan mielestä isovanhempien velvollisuus ei ole myöskään tukea lapsenlapsiaan taloudellisesti, mutta suurten ikäluokkien vastaajien osalta näkemykset tämän suhteen jakautuvat melko tasaisesti samaa ja eri mieltä olevien välillä. Sitä vastoin suurin osa sekä suurista ikäluokista että aikuista lapsista katsoo, että isovanhempien tulee ottaa vastuu lapsenlapsistaan silloin, jos vanhemmat eivät siihen kykene.

Molemmat sukupolvet ovat pääasiassa sitä mieltä, että lasten tulisi tarvittaessa ottaa vastuu vanhempiensa huolenpidosta. Kumpikaan sukupolvi ei ole sitä mieltä, että on luonnollista, että tyttäret ottavat poikia enemmän hoitovastuuta vanhemmistaan, joskin suurten ikäluokkien kohdalla mielipiteet jakautuvat tämän suhteen tasaisesti. Aikuisista lapsista selvä enemmistö on eri mieltä väitteen kanssa. Molempien sukupolvien kohdalla valtaosa vastaajista ei miellä, että lasten tulisi ottaa vanhemmat luokseen asumaan silloin, kun nämä eivät enää kykene asumaan itsenäisesti.

Molempien sukupolvien mielipiteet liittyen omaisten auttamisen odotuksiin ja vaatimuksiin painottuivat melko samansuuntaisesti. Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten edustajat eivät ole samaa mieltä siitä, että auttaessaan omaisiaan, he odottavat saavansa näiltä tarvittaessa vasta-apua myöhemmin. Samoin kumpikaan sukupolvi ei kerro auttavansa vain sellaisia omaisia, joista he pitävät ja valtaosa molemmista sukupolvista on sitä mieltä, etteivät heidän omaisensa vaadi heiltä liikaa.

Suurten ikäluokkien ja aikuisten lasten mielipiteet koskien sitä, onko vanhusten auttaminen yhteiskunnan vai perheen vastuulla ovat myös saman suuntaiset. Harva suurten ikäluokkien tai aikuisten lasten vastaajista katsoo, että vanhusten taloudellinen tukeminen, auttaminen arkiaskareissa tai hoivaaminen on perheen velvollisuus. Molempien sukupolvien kohdalla valtaosan mielestä vanhusten taloudellinen tukeminen ja hoivaaminen on enemmän yhteiskunnan vastuulla. Arkiaskareissa auttamisen suhteen mielipiteet jakautuvat tasaisemmin, ja enemmistö molempien sukupolvien vastaajista mieltää sen yhtä paljon yhteiskunnan ja perheen vastuuksi.

sellaisiinkin sukulaisiin, jotka ovat olleet olemassa kaikkien kyselykierrosten aikana, on seikka, joka kaipa lisätutkimusta. Suurten ikäluokkien lapsilleen antaman ja aikuisten lasten saaman lastenhoitoavun sekä aikuisten lasten sisaruksilleen antaman lastenhoitoavun yleistyminen liittyy osaltaan myös siihen, että entistä useampi aikuisten lasten sukupolveen lukeutuvista on saanut omia lapsia kyselykierrosten välillä.

Auttamisessa tapahtuneet muutokset saattavat liittyä myös elämänvaiheissa sekä auttamisen mahdollisuuksissa ja avun tarpeissa tapahtuneisiin muutoksiin (esim. Elder 1994; Szydluk 2016). Esimerkiksi suurten ikäluokkien omille lapsilleen antaman käytännön avun ja taloudellisen tuen vähentyminen saattaa liittyä siihen, ettei varttuneemilla aikuisilla lapsilla ole enää yhtä suurta tarvetta taloudelliselle tai käytännön avulle kuin aiemmin. Ikääntymisen ja eläkkeelle siirtymisen myötä suuret ikäluokat saattavat puolestaan tarvita aiempaa enemmän apua ja vastaavasti heidän lapsillaan saattaa olla aiempaa paremmat mahdollisuudet auttaa. Nämä seikat saattavat osin selittää aikuisten lasten vanhemmilleen antaman taloudellisen tuen ja käytännön avun yleistymistä.

Tuntemattomien auttamisessa tapahtuneet muutokset saattavat liittyä myös laajempiin yhteiskunnallisiin muutoksiin. Esimerkiksi se, että molemmista sukupolvista entistä useampi kertoi kolmannen kierroksen kyselyssä antaneensa kerjäläisille rahaa, voi liittyä osin siihen, että kerjäläisten määrä Suomessa on lisääntynyt kyselyiden välisenä aikana. Näin tulos selittyisi sillä, että vastaajilla on aiempaa useamman ollut ylipäättään mahdollisuus antaa rahaa kerjäläiselle. Molempien sukupolvien osallistuminen keräyksiin aiempaa useammin ja aikuisten lasten lisääntynyt vapaaehtoistyön tekeminen saattavat puolestaan liittyä se, että toisen ja kolmannen kyselykierroksen välissä Suomeen tuli enemmän turvapaikanhakijoita, mikä lisäsi tarvetta esimerkiksi juuri vaate- ja tavaralahjoituksille sekä vapaaehtoistyölle. Hyväntekeväisyydestä ja vapaaehtoistyöstä on kysytty vain toisen ja kolmannen kierroksen kyselyissä, ja kahden mittauskerran perusteella on vielä vaikea arvioida, onko kyse yhteiskunnalliseen tilanteeseen liittyvistä väliaikaisista muutoksista vai kenties yleisemmästä, joko ikääntymiseen tai pysyvämpään yhteiskunnalliseen muutokseen liittyvästä tendenssistä.

Yhteydenpidon ja auttamisen muutoksia koskevat tulokset ovat siinä mielessä vakaampia, että ne sisältävät pääsääntöisesti kolme erillistä mittauskertaa. Esimerkiksi, kun vuosien 2007 ja 2012 kyselyiden perusteella pohdittiin, onko suurten ikäluokkien ja heidän aikuistensa auttamisessa tapahtuneissa muutoksissa kyse poikkeamasta vai elämäntilanteeseen liittyvistä tapahtumista (ks. Danielsbacka ym. 2013, 92), niin kolmas kyselykierros näyttäisi tukevan tulkintaa siitä, että sukupolvien välisen avun muutokset heijastelevat elämäntilanteen muutoksia, sillä muutos on samansuuntaista ja se on vahvistunut. Kolme mittauskertaa on hyvä alku pitkittäistutkimukselle, mutta useampia aikapisteitä tarvitaan, jotta muutoksia ja niihin liittyviä seikkoja voidaan tutkia entistä kattavammin.

Lähteet

- Albertini, M., Kohli, M. & Vogel, C. (2007). Intergenerational transfers of time and money in European families: common patterns – different regimes? *Journal of European Social Policy* 17 (4), 319–334.
- Bengtson, V. L. (1975). Generation and family effects in value socialization. *American Sociological Review* 40 (3), 358–371.
- Bengtson V. L. & Kuypers, J. A. (1971). Generational difference and the developmental stake. *International Journal of Aging and Human Development* 2 (4), 249–260.
- Bengtson, V. L. & Roberts, R. E. L. (1991). Intergenerational solidarity in aging families: an example of formal theory construction. *Journal of Marriage and the Family* 53 (4), 856–870.
- Bengtson, V. L., Biblarz, T. J. & Roberts, R. E. (2002). *How families still matter: A longitudinal study of youth in two generations*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Birditt, K. S., Tighe, L. A., Fingerman, K. L. & Zarit, S. H. (2012). Intergenerational relationship quality across three generations. *The Journals of Gerontology: Series B* 67 (5), 627–638.
- Birditt, K. S. & Hartnett, C. S., Fingerman, K. L., Zarit, S. H. & Antonucci, T. C. (2015). Extending the intergenerational stake hypothesis: evidence of an intra-individual stake and implications for well-being. *Journal of Marriage and Family* 77 (4), 877–888.
- Bishop, D. B., Meyer, B. C., Schmidt, T. M. & Gray, B. R. (2009). Differential investment behavior between grandparents and grandchildren: The role of paternity uncertainty. *Evolutionary Psychology*, 7, 66–77.
- Brugiavini, A., Buia Raluca, E., Pasini, G. & Zantomio, F. (2013). Long-term care and reciprocity: does helping with grandchildren result in the receipt of more help at older ages? *Teoksessa Börsch-Supan, A., Brandt, M., Litwin, H. & Weber, G. (toim.) Active Ageing and Solidarity Between Generations in Europe. First Results from SHARE After the Economic Crisis*. Berlin: De Gruyter, 369–378.
- Burnstein, E. (2005). Altruism and Genetic Relatedness. *Teoksessa Buss, D. M. (toim.) The Handbook of Evolutionary Psychology*. New Jersey: John Wiley & Sons, 528–551.
- Burum, B., Nowak, M. A., & Hoffman, M. (2020). An evolutionary explanation for ineffective altruism. *Nature Human Behaviour*, doi: 10.1038/s41562-020-00950-4
- Chan, C. G. & Elder, G. H., Jr. (2000). Matrilineal advantage in grandchild-grandparent relations. *The Gerontologist*, 40, 179–190.
- Coall, D. A. & Hertzwig, R. (2010). Grandparental investment: Past, present, and future. *Behavioral and Brain Sciences*, 33, 1–59.
- Cox, M. J. & Paley, B. (1997). Families as systems. *Annual Review of Psychology*, 48, 243–267.
- Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A.O. (toim.) (2020). *Suomalainen auttaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Danielsbacka, M., & Tanskanen, A. O. (2016). The association between grandparental investment and grandparents' happiness in Finland. *Personal Relationships*, 23(4), 787-800.
- Danielsbacka, M., & Tanskanen, A. O. (2019). Contact frequencies with cousins: Findings from a two-generational study. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 13(4), 335–344. <https://doi.org/10.1037/ebs0000161>

- Danielsbacka, M., Tanskanen, A.O. & Hämäläinen, H. (2020). Sukulaisten auttaminen. Teoksessa Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A.O. (toim.) *Suomalainen auttaminen*. Tampere: Gaudeamus, 31–59.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A. O., Jokela, M., & Rotkirch, A. (2011). Grandparental child care in Europe. Evidence for preferential investment in more certain kin. *Evolutionary Psychology*, 9, 3–24.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A.O., Hämäläinen, H., Haavio-Mannila, E., Rotkirch, A., Roos, JP., Karisto, A. & Pelkonen, I. (2013). Sukupolvien vuorovaikutus Suomessa. Tutkimus suurista ikäluokista ja heidän lapsistaan. Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen 2. Kierroksen tutkimusraportti. Väestöntutkimuslaitoksen tutkimuksia D 58/2013. Helsinki: Väestöliitto.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A.O. & Rotkirch, A. (2015). The Impact of Genetic Relatedness and Emotional Closeness on Intergenerational Relations. *Journal of Marriage and Family*, 77, 889–907.
- Danielsbacka, M., Tanskanen, A.O. & Rotkirch, A. (2018). The "kinship penalty": Parenthood and in-law conflict in contemporary Finland. *Evolutionary Psychological Science*, 4, 71–82.
- Dubas, J. S. (2001). How gender moderates the grandparent-grandchild relationship. *Journal of Family Issues*, 22, 478–492.
- Elder, G. H. (1994). Time, human aging and social change: Perspectives on the life course. *Social Psychology Quarterly*, 57, 4–15.
- Elder, G. H., Jr. & Johnson, M. K. (2003). The life course and aging: challenges, lessons, and new directions. Teoksessa Settersten, R. A. (toim.) *Invitation to the life course: Toward new understandings of later life*. Amityville, New York: Baywood, 48–81.
- Euler, H. A. (2011). Grandparents and extended kin. Teoksessa Salmon, C. A. & Shackelford, T. K. (toim.) *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. Oxford University Press, New York, 181–210.
- Euler, H. A. & Michalski, R. L. (2008). Grandparental and extended kin relationships. Teoksessa Salmon, C. A. & Shackelford, T. K. (toim.) *Family relationships: An evolutionary perspective*. New York: Oxford University Press, 230–256.
- Euler, H. A. & Weitzel, B. (1996). Discriminative grandparental solicitude as reproductive strategy. *Human Nature*, 7, 39–59.
- Euler, H. A., Hoier, S. & Rohde, P. A. (2001). Relationship-specific closeness of intergenerational family ties: Findings from evolutionary psychology and implications for models of cultural transmission. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 147–158.
- Fingerman, K. L. (2004). The role of offspring and in-laws in grandparents' ties to their grandchildren. *Journal of Family Issues*, 25, 1026–1049.
- Friedman, D., Hechter, M. & Kanazawa, S. (1994). A theory of the value of children. *Demography*, 31, 375–401.
- Friedman, D., Hechter, M. & Kreager, D. (2008). A theory of the value of grandchildren. *Rationality and Society*, 20, 31–63.
- Geurts, T., Poortman, A. R. & van Tilburg, T. G. (2012). Older parents providing child care for adult children: Does it pay off? *Journal of Marriage and Family*, 74, 239–250.
- Giarrusso, R., Feng, D. & Bengtson, V. L. (2004) The intergenerational stake phenomenon over 20 years. *Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 24 (1), 55–76.
- Giele, J. Z., & Elder, G. H. (toim.) (1998). *Methods of life course research: Qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Haavio-Mannila, E., Majamaa, M., Tanskanen, A.O., Hämäläinen, H., Karisto, A., Rotkirch, A. & Roos, JP. (2009). Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Helsinki: Kela.
- Hamilton, W. D. (1964). The genetical evolution of social behaviour (I and II). *Journal of Theoretical Biology*, 7, 1–52.

- Hoff, A. (2007). Patterns of intergenerational support in grandparent-grandchild and parent-child relationships in Germany. *Ageing & Society* 27, 643–665.
- Hrdy, S. B. (1999) *Mother nature. A history of mothers, infants and natural selection*. New York: Pantheon Books.
- Hughes, A. L. (1988). *Evolution and human kinship*. New York: Oxford University Press.
- Hämäläinen, H. & Tanskanen, A.O. (2019). ‘Sandwich generation’: Generational transmissions towards adult children and elderly parents. *Journal of Family Studies*, doi: 10.1080/13229400.2019.1586562
- Hämäläinen, H., Tanskanen, A.O. & Danielsbacka, M. (2017). Hamilton’s Rule and Kin Investment. Teoksessa Shackelford, T. K. & Weekes-Shackelford, V. A. (toim.) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Springer, doi:10.1007/978-3-319-16999-6_3750-1
- Hämäläinen, H., Tanskanen, A.O. & Danielsbacka, M. (2018). Hamilton’s Rule. Teoksessa Shackelford, T. K. & Weekes-Shackelford, V. A. (toim.) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Springer, doi: 10.1007/978-3-319-16999-6_1357-1
- Hämäläinen, H., Tanskanen, A.O. Danielsbacka, M. (2020). Vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys Teoksessa Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A. O. (toim.) *Suomalainen auttaminen*. Helsinki: Gaudeamus, 182–195.
- Hämäläinen, H., Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M. & Arpino, B. (2020). Short-term reciprocity between adult children and parents: A within-person investigation of longitudinal data. *Advances in Life Course Research*, 44, doi: 10.1016/j.alcr.2020.100337
- Jeon, J. & Buss, D. M. (2007). Altruism towards cousins. *Proceedings of the Royal Society B: Biological Sciences*, 274, 1181–1187.
- King, V. & Elder, G. H., Jr. (1995). American children view their grandparents: Linked lives across three rural generations. *Journal of Marriage and Family*, 57, 165–178.
- King, V. & Elder, G. H., Jr. (1998). Education and Grandparenting Roles. *Research on Aging*, 20, 450–474.
- Lahdenperä M., Gillespie D. O. S., Lummaa V. & Russell, A. F. (2012). Severe intergenerational reproductive conflict and the evolution of menopause. *Ecology Letters*, 15, 1283–1290.
- Lieberman, D., Tooby, J., & Cosmides, L. (2007). The architecture of human kin detection. *Nature*, 445(7129), 727–731.
- Madsen, E. A., Tunney, R. J., Fieldman, G., Plotkin, H. C., Dunbar, R. I.M., Richardson, J.-M. & McFarland, D. (2007). Kinship and Altruism: A Cross-cultural Experimental Study. *British Journal of Psychology*, 98, 339–359.
- Pashos, A. (2000). Does paternity uncertainty explain discriminative grandparental solicitude? A cross-cultural study in Greece and Germany. *Evolution and Human Behavior*, 21, 97–109.
- Pashos, A. & McBurney, D. H. (2008). Kin relationships and the caregiving biases of grand-parents, aunts, and uncles. *Human Nature*, 19, 311–330
- Pievani, Telmo (2011). Born to Cooperate? Altruism as Exaptation and the Evolution of Human Sociality. Teoksessa R. W. Sussmann & R. C. Cloninger (toim.): *Origins of Altruism and Cooperation*. New York: Springer, 41–61.
- Pollet, T. V. & Hoben, A. D. (2011). An evolutionary perspective on siblings: Rivals and resources. Teoksessa Salmon, C. A. & Shackelford, T. K. (toim.): *The Oxford handbook on evolutionary family psychology*. New York: Oxford University Press, 128–148.
- Platek, S. M. & Shackelford, T. K. (2006). Introduction to theory and research on anticuckoldry tactics. Teoksessa S. M. Platek & T. K. Shackelford (toim.): *Female Infidelity and Paternal Uncertainty: Evolutionary Perspectives on Male Anti-Cuckoldry Tactics*. New York: Cambridge University Press, 3–13.
- Rachlin, H. & Jones, B. A. (2008). Altruism among relatives and non-relatives. *Behavioural Processes* 79 (2), 120–123.

- Rotkirch, A., Lyons, M., David-Barret, T. & Jokela, M. (2014). Gratitude for help among adult friends and siblings. *Evolutionary Psychology* 12 (4), 673–686.
- Salmon, C. & T. K. Shackelford (toim.) (2011). *The Oxford handbook of evolutionary family psychology*. New York: Oxford University Press.
- Sanderson, S. K. (2012). *Rethinking sociological theory: Introducing and explaining a scientific theoretical sociology*. London: Paradigm.
- Sarén, N., Nyberg, R. & Aarnio, A.-R. (2019). Sukupolvien ketju 2018 -kyselykierroksen tutkimusloste. Tilastokeskus. Päiväys 17.12.2019. Sukupolvien ketju -tutkimushankkeen hallussa.
- Sarmaja, H. (2020). Perheen synty: Edvard Westermarckin ja ihmislunnon jäljillä. *Terra Cognita*.
- Silverstein, M., Conroy, S. J., Wang, H., Giarrusso, R. & Bengtson, V. L. (2002). Reciprocity in parent-child relations over the adult life course. *Journal of Gerontology*, 57B, 3–13.
- Smith, M. S. (1988). *Research in developmental sociobiology: Parenting and family behavior*. Teoksessa MacDonald, K. B. (toim.) *Sociobiological perspectives on human development*. New York: Springer, 271–292.
- Stewart-Williams, S. (2007). Altruism among kin vs. nonkin: effects of cost of help and reciprocal exchange. *Evolution and Human Behavior* 28 (3), 193–198.
- Szydlík, M. (2016). *Sharing lives: adult children and parents*. New York: Routledge.
- Tanskanen, A.O. (2015). Childlessness and investment in nieces, nephews, aunts, and uncles in Finland. *Journal of Biosocial Science*, 47, 402–406.
- Tanskanen, A. (2017). Intergenerational relations before and after offspring arrive: A within-person investigation. *Social Science Research*, 67, 138–146.
- Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2015). Ovatko vapaaehtoistyö ja hyväntekeväisyys yhteydessä onnellisuuteen? *Yhteiskuntapolitiikka* 80:5, 469–481.
- Tanskanen, A. O., & Danielsbacka, M. (2018). Multigenerational Effects on Children’s Cognitive and Socioemotional Outcomes: A Within-Child Investigation. *Child Development*, 89(5), 1856–1870.
- Tanskanen, A. O. & Danielsbacka, M. (2019). *Intergenerational Family Relations: An Evolutionary Social Science Approach*. New York: Routledge.
- Tanskanen, A.O., Hämäläinen, H. & Danielsbacka, M. (2020). Johdanto: Auttaminen ja vuorovaihtus sukupolvien ketjuissa. Teoksessa Danielsbacka, M., Hämäläinen, H. & Tanskanen, A.O. (toim.) *Suomalainen auttaminen*. Tampere: Gaudeamus, 15–27.
- Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M., Jokela, M., & Rotkirch, A. (2017). Sibling conflicts in full-and half-sibling households in the UK. *Journal of Biosocial Science*, 49(1), 31–47.
- Tanskanen, A. O., Danielsbacka, M., & Rotkirch, A. (2015). More unintended injuries in half sibling than full sibling households in the UK. *Journal of Individual Differences*.
- Tanskanen, A.O., Danielsbacka, M. & Rotkirch, A. (2021). Kin detection cues and sibling relationship quality in adulthood: the role of childhood co-residence duration and maternal perinatal association. *Evolution and Human Behavior*, 42, in press.
- Tanskanen, A. O., Rotkirch, A., & Danielsbacka, M. (2011). Do grandparents favor granddaughters? Biased grandparental investment in UK. *Evolution and Human Behavior*, 32(6), 407–415.
- Trivers, R. L. (1971). The Evolution of Reciprocal Altruism. *The Quarterly Review of Biology*, 46, 35–57.
- Trivers, R. L. (1972). Parental investment and sexual selection. Teoksessa Campbell, B. (toim.) *Sexual selection and the descent of man 1871–1971*. Chicago: Aldine, 136–179.
- Trivers, R. L. (1974). Parent-offspring conflict. *Integrative and Comparative Biology*, 14(1), 249–264.
- Uhlenberg, P. & Hammill, B. G. (1998). Frequency of grandparent contact with grandchild sets: Six factors that make a difference. *The Gerontologist*, 38, 276–285.